ئامەزرۆی تێگەیشتنی قورئانم

•بۆچی قورئان بە زمانی (عەرەبی)یە؟ •ئایا باشتر نییە تەنیا واتای قورئان بە زمانی کوردی بخوێنینەوە؟ •ئەدی گوێگرتن و خوێندنەوەی قورئان بە زمانی عەرەبی لە کاتێکدا لێی تێنەگەین چ سوودێکی هەیە؟ •ئایا قورئان کۆن دەبێت؟ •چەند موعجیزەیەکی زانستی لە قورئانی پیرۆزەوە. ؟ •ئایا بۆچی درێژترین سوورەی قورئان بەناوی (مانگا)وەیە؟

منتدى اقرأ الثقافي
www.iqra.ahlamontada.com

با پرسیارەکانتان
بێ وەڵام
نەمێننەوە!

ئۆزکان ئۆزە
و ئاوات عبدالله بابان

تەفسیری نوور

پەرتووکی چوارەم لە زنجیرەی

(ئەو پرسیارانەی تامەزرۆی زانینی وەڵامەکانیانم)

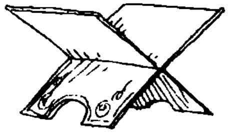

تامەزرۆی تێگەیشتنی قورئانم

ناوی کتێب: تامەزرۆی تێگەیشتنی قورئانم

نووسەر: ئۆزکان ئۆزە

وەرگێڕ: ئاوات عبداللە بابان

پێداچوونەوە: بەهرە محمدعلی

لەبەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانە گشتییەکان

ژمارە (١٨١٢)ی ساڵی ٢٠١٢ ی پێ دراوە

ناوەندی ڕاگەیاندنی ئارا

بنکەی سەرەکی بڵاوکردنەوەی بەرهەمەکانی ناوەندی ڕاگەیاندنی ئارا – سلێمانی / شەقامی پیرەمێرد

0770 358 7100 - 0750 106 9589 - 0748 013 4669 ara.m@hotmail.com

©سەرجەم مافەکانی ئەم بەرهەمە پارێزراوە بۆ ناوەندی ڕاگەیاندنی ئارا

ناوەندەکە ڕێگە نادات بە لەچاپدانەوەو کۆپی کردن یاخود دابەزاندنی [illegible] لایەنیەکان،

یاخود خستنە سەرشێوازی دەنگ بۆ میدیاکان بەهەر شێوازێک [illegible] یاسایی دەبێتەوە.

ئەو پرسیارانەی
تامەزرۆی زانینی وەڵامەکانیانم

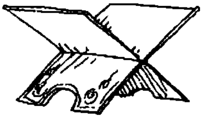

بۆچی قورئان بە زمانی (عەرەبی)یە؟......................١١

ئایا باشتر نییە تەنیا واتای قورئان بە زمانی کوردی بخوێنینەوە؟..............................٢٣

ئەدی گوێگرتن و خوێندنەوەی قورئان بە زمانی عەرەبی لەکاتێکدا لێی تێنەگەین چ سوودێکی هەیە؟...............٣٣

ئایا ئەگەر قورئان وتەی خودای گەورەیە، بۆچی کەمێك لە قسەی مرۆڤ دەچێت؟...............................٤٥

ئایا بۆچی قورئان لەماوەیەکی دوورودرێژی ٢٣ ساڵیدا ڕەوانەکرا؟ ئایا ئەگەر خوا بەیەك جار ڕەوانەی بکردایە باشتر نەدەبوو؟...٥٩

ئایا چۆن دەتوانین هێندە دڵنیابین لەوەی قورئان بەبێ گۆڕانکاری گەیشتۆتە ئێمە؟.........................٦٥

ئایا قورئان کۆن دەبێت؟.......................... ٧٧

چەند نموونەیەك لە موعجیزە زانستییەکانی قورئان.......... ٨٩

مـادەم هێنـدە مـوعجیزەی زانسـتی لـە قورئانـدا بوونیـان هەیـە، ئـەدی بۆچـی هەمیشـە کەسـانی ناموسـوڵمان پـەردەیان لەسـەر هەڵدەدەنەوە؟............................. ١٠٧

ئایـا قورئـان بـاس لـە داهێنانـە گـەورەکانی وەك فرۆکـە دەکات؟.. ١٢١

بۆچی لە قورئانی پیرۆزدا وتراوە: "ئایا سەیری وشتر ناکەن چۆن خولقێنراوە؟"....................................... ١٢٩

بۆچـی درێـژترین سـوورەتی قورئـان نـاوی (البقـرە) واتـە مانگایە؟.. ١٣٧

فەرهەنگی زاراوە قورئانییەکان........................ ١٤٩

پێشەکی

بڕیاربوو پەرتووکی ژمارە چواری زنجیرەی (**ئەو پرسیارانەی تامەزرۆی زانینی وەڵامەکانیانم**) پەرتووکێك بێت بە ناونیشانی (**تامەزرۆی ناسینی بەهەشتم**) و تێیدا بەدوورودرێژی باس لە بابەتەکانی ژیانی دوارۆژ بکەین، بەڵام لەبەرئەوەی ساڵی ٢٠١٠ لەسەر ئاستی جیهان کرا بە (ساڵی قورئان) لە یادی (١٤٠٠)هەمین ساڵی هاتنەخوارەوەیدا بۆ سەر سنگی مرۆڤ، بڕیارماندا گۆڕانکاریەك لە ڕیزبەندییەکەدا بکەین و پەرتووکی چوارەم لەسەر قورئانی پیرۆز ئامادەبکەین.

بە پێویستمان زانی لەو یادە مەزنەدا، گەرچی بچووکیش بێت چالاکیەکمان هەبێت. گونجاوترین چالاکیش بریتی بوو لە وەڵامدانەوەی چەند پرسیارێك دەربارەی قورئانی پیرۆز.

بێگومان لە پشووی هاویندا زۆرێکمان ڕوودەکەینە، وانەکانی قورئانی پیرۆز.

دەچینە مزگەوتەکان، لەبەردەم مامۆستایانی ئایینیدا فێری پیتەکان و پاشانیش خوێندنەوەی قورئانی پیرۆز دەبین.

ئیدی هەر لەو کاتەوە چەندین پرسیارمان لەلا دروست دەبێت سەبارەت بە قورئان. لەوانەش:

بۆچی پێویستە قورئان بخوێنینەوە؟

بۆچی قورئان بە زمانی عەرەبییە؟

ئایا نەدەکرا قورئانی پیرۆز بە زمانی کوردی بوایە؟

ئایا قورئان فێری چیمان دەکات؟

پرسیارەکان بەمشێوەیە دێن و درێژە دەکێشن...

وەڵامی کۆمەڵێك لەو پرسیارانە لە زاری مامۆستایانی میهرەبانەوە دەبیستین. وەلێ هەندێك پرسیار هەن نە ئێمە دەتوانین بیانکەین نە کەسێکیش بەبێ پرسیارکردن بۆمان ڕووندەکاتەوە. بەم جۆرە ئەو پرسیارانە لە مێشکماندا بێ وەڵام دەمێننەوە.

خودی خۆم بەرلەوەی دەست بکەم بە نووسینی ئەم کتێبە، گەڕامەوە بۆ سەردەمی منداڵیم و، بیرم لە هەموو ئەو پرسیارانە

کردەوە کە بە منداڵی دەربارەی قورئان هەمبوون و سەرجەمیانم نووسییەوە.

وەڵامی هەندێك لەو پرسیارانەم زووبەزوو چنگ کەوت، بەڵام هەندێکی دیکەیان کاتێکی زۆریان خایاند. هەربۆیە بە پێویستم زانی کەسانی دیکە کە وەك من لەو جۆرە پرسیارانەیان هەیە هێندە چاوەڕوان نەبن بۆ زانینی وەڵامەکانیان، بۆ ئەو مەبەستەش ئەم پەرتووکەم ئامادەکرد.

بەڵێ، لە چوارچێوەی ئەم پەرتووکەدا هەوڵمدا وەڵامی گرنگترینی ئەو پرسیارانە بدەمەوە، هیوادارم لە نێوەندی ئەوانەدا وەڵامی پرسیارەکانی تۆش هەبن.

هەروەها هیواخوازم پاش خوێندنەوەی ئەم کتێبە، خۆشەویستی قورئانی پیرۆز لە ناختدا زیاتربێت. قورئانی پیرۆز هەمیشە لە سنگتدابێت و چرای قورئانی پیرۆز ڕووناککەرەوەی ڕێگەی ژیانت بێت...

ئۆزکان ئۆزە

قَالَ تَعَالَىٰ:

﴿الٓمٓرۚ تِلۡكَ ءَايَٰتُ ٱلۡكِتَٰبِۗ وَٱلَّذِيٓ أُنزِلَ إِلَيۡكَ مِن رَّبِّكَ ٱلۡحَقُّ وَلَٰكِنَّ أَكۡثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يُؤۡمِنُونَ﴾

"(المر) هەر خودا ئەزانێ مەعنای چیە. ئەوانە ئایەتی قورئانن و هەموو ئەو قورئانەی لای خوداوە بۆت نازڵ کراوە ڕاست و بێگەردە، بەڵام بەشی زۆری خەڵك بێئیمانن چونکە بیرناکەنەوەو عەقڵیان ناخەنەکار." الرعد:١

تامەزرۆی تێگەیشتنی

قورئانم

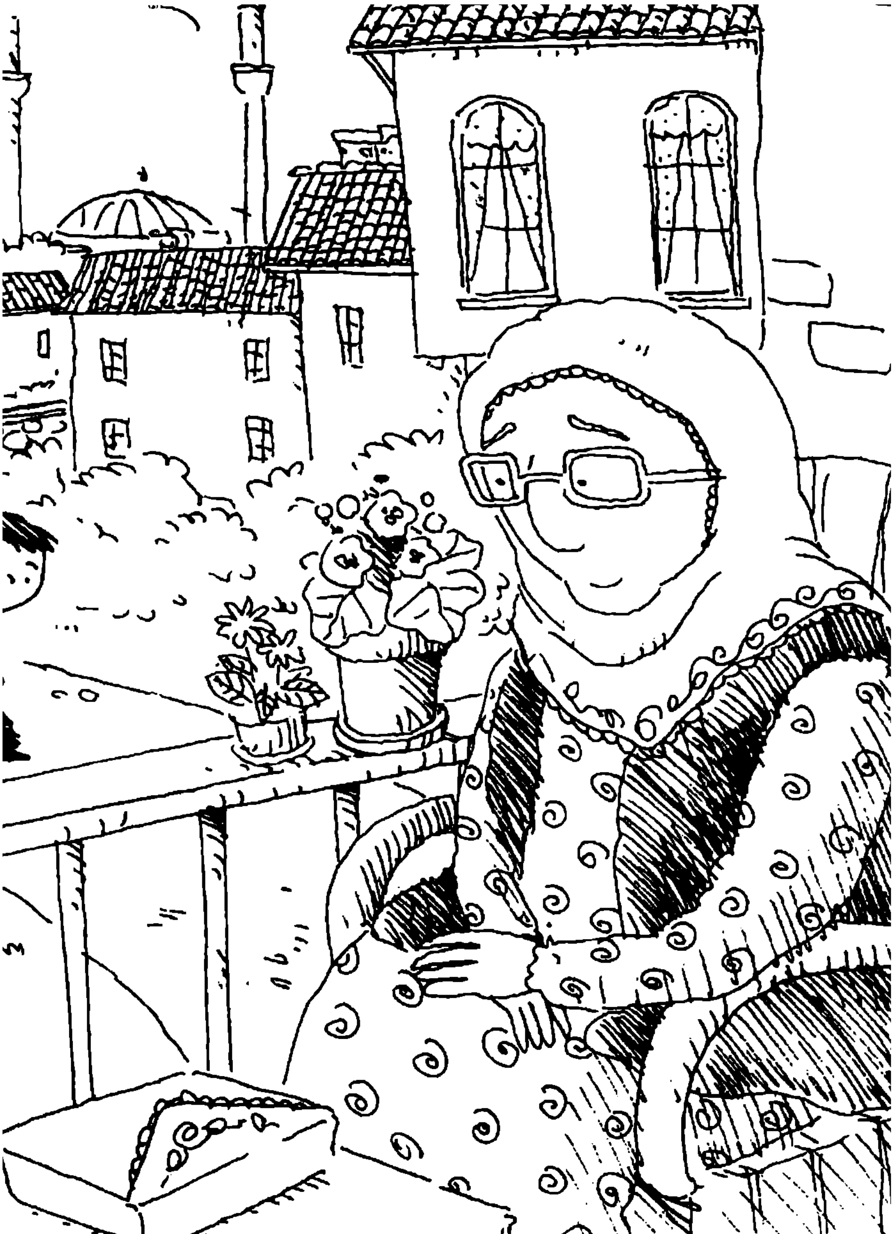

بۆچی قورئانی پیرۆز
به زمانی (عەرەبی)یە؟

" کتێبێکە ئایەتەکانی تەفصیل دراون بە ئەمرو نەهی و ئامۆژگاری و ڕێ پیشاندان و یادی خواو حوکمی شەرعی بابەتی ترو حاڵی وایە بە زمانی عەرەبی ئەخوێنرێتەوەو بۆ کەسانێ کە خاوەن فام و هۆش بن." فصلت: ٢

" بەڕاستی ئێمە ئەو کتێبەمان نازڵ کردووە کە قورئانێکە بە زوبانی عەرەبی تا ئێوە لێی تێ بگەن و بیزانن." یوسف: ٢

ڕۆژێکی گەرمی وەرزی هاوین بوو، منداڵانی گەڕەك سەرگەرمی یاریکردن بوون، بە مەبەستی بەشداریکردن لە وانەکانی فێربوونی قورئانی پیرۆزدا کتێبی (ئەلف و بێ)کەم نایە بن دەستم و بەرەو ماڵی مامۆستاکەم کەوتمەڕێ .

کتێبەکەم تایبەتمەندییەکی باشی هەبوو، لەژێر هەموو پیتێکی عەرەبیدا بە لاتینیش[1] هەمان پیت نووسرابوو.

١- نووسەر لەبەرئەوەی خەڵکی وڵاتی تورکیایە، لە تورکیا پیتی لاتینی بۆ نووسین بەکاردەهێنن.

کە گەیشتمە ماڵی مامۆستاکەم، بینیم وەك هەمیشە لە گۆشەیەکی باڵکۆنەکەیاندا دانیشتبوو و چاوەڕوانی منی دەکرد.

"وەرە کوڕەکەم وەرە! ئێستا کتێبەکەت بکەرەوە بزانم!"

خانمی مامۆستا، ئافرەتێکی بەتەمەن بوو، چاویلکەیەکی ئەستووری گەورەی لەچاو دەکرد. کاتێك من وانەکەم دەخوێندەوە زۆر بە وریایی چاوی دەبڕیە ڕستەکان و دەستبەجێ هەڵەکانی بۆ ڕاست دەکردمەوە. هەرگیز تووڕە نەدەبوو، هەرگیز بێزار نەدەبوو...

لەکاتێکدا من بە گلەیی و گازندە دەربڕینێکی زۆرەوە دەچووم بۆ وانەی قورئان، کەچی خانمی مامۆستا بەوپەڕی دڵفراوانی و دڵسۆزییەوە وانەکانی دەوتەوە. ئەمە سەرەڕای ئەوەی خوا دەزانێت چەند هەزار جار ئەم کارەی دووبارە کردبێتەوە.

بەبێ ئەوەی بهێڵم مامۆستا درکی پێ بکات هەموو جارێك ڕستەکانم لە پیتە لاتینییەکانی ژێرەوە دەخوێندەوە. مامۆستا خانمیش هەموو جارێك دەستخۆشی لێ دەکردم و دەیوت: "ئافەرین کوڕەکەم، ئافەرین!" و دەستی دەهێنا بەسەرمدا.

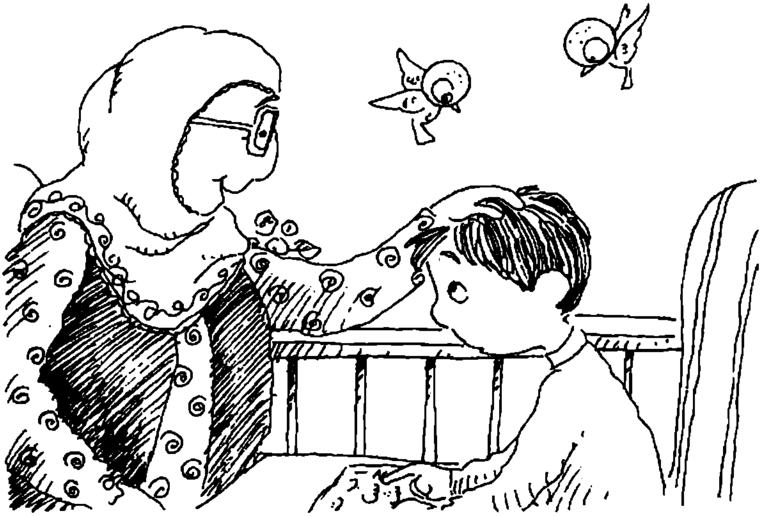

بیستبووم هەرجارێك چاوی دەكەوت بە دایكم، گەلێك وەسفی منی بۆ دەكرد، پێی دەوت كە كوڕەكەی زۆر بەخێرایی وانەكان فێردەبێت و دەیانخوێنێتەوە.

نزیكی مانگێك بەم جۆرە تێپەڕی.

زۆرجار ویژدانم ئازاری دەدام لەبەرئەوەی ئەو مامۆستا خانمە بەو هەموو دڵسۆزی و بێگەردییەوە هەڵدەخەڵەتاند، شەرمم لە خۆم دەكرد، بەڵام دەستم لەو كارە هەڵنەگرت.

دواجار وانەكانی (ئەلف و بێ) و ژێرنووسی لاتینی[1] تەواوبوو، چەند هەفتەیەك پێش هاوڕێكانم چوومە سەر خوێندنەوەی

١- نووسەر خەڵكی توركیایە، لە توركیاش پیتی لاتینی بۆ نووسین بەكاردەهێنن.

قورئـانی پـیرۆز... مامۆسـتا دووبـاره دەستخۆشـی لیٚ کـردم؛ "ئافــەرین کوڕەکــەم ئافــەرین! چــەندە زوو چــوویتە ســەر خوێندنەوەی قورئان!"، بەڵام من خـۆم دەمزانـی لـە داهـاتوودا باجی ئەو هەڵەیەم دەدەم.

ئێستا قورئانێکی بە ژێرنووسی پیتی لاتینی لەکویٚ بهێنم!

بۆ ڕۆژی دواتر، بـە نابـەدڵی کتێبـی (ئـەلف و بیٚ)کـەم لەسـەر مێزەکە بەجێهێشت، قورئانەکەم نایـە بـن دەسـتم و بـەرەو مـاڵی مامۆستاکەم بەڕیٚ کەوتم.

"ئەی بابە! دەبێـت ئێسـتا چـی بکـەم؟! ئـای لەدەسـت ئـەم مێشکە پووچەی من!"

یەکەم سوورەتی وانـەی قورئـان سـوورەتی پـیرۆزی (الفاتحـة) بـوو، لەمەیانـدا بــەخت یـاوەرم بـوو، چـونکە مـن سـوورەتی (الفاتحة)م لەبەربوو. هەربۆیە بەبیٚ ئەوەی بهێڵم مامۆسـتا درکـی پـیٚ بکـات خـۆم وا نیشـان دا لەسـەر قورئانەکـە دەیخوێنمـەوە و وانەی ئەو ڕۆژەم تێپەڕاند.

ڕۆژی داهـاتوو دەسـتمان کـرد بـە خوێندنـەوەی سـوورەتی (البقرة).

"بخوێنە ڕۆڵەگیان.."

"ئەلیف لام میم"

ئاخ گیان، ئەم بەشەی ئاسان بوو..

"ئافەرین کوڕەکەم، ئافەرین!"

"زالیکەل کی..."

"بخوێنە ڕۆڵە گیان، بخوێنە و ئارام بە!"

"زالیکەل کیتابووووو"

"بخوێنــــە کوڕەکـــەم بخوێنـــە، دوێنـــێ چـــەندە جـــوان دەتخوێندەوە. ئێستا بۆ وا شڵەژاوی!"

ئەم شەرمەزاریە بەوجۆرە ماوەی هەفتەیەك درێژەی کێشا.

پاشان دەرگای قوتابخانە کرایەوە و، منـیش ئـاهێکی خۆشـیم هەڵکیشا کە لە دەست ئەو دۆخە سەختە ڕزگارم بوو.

بـەگوێرەی ئـەوەی بیسـتبووم، خـاتوو مامۆسـتا زۆر دڵگـران بووبوو بەو دۆخە.

بە دایکمی وتبوو:

"نازانم چی ڕوویدا، کوڕەکە لەپڕ وای لێ بەسەرهات!"

مــاوەی چـــەند ســاڵێك تێپـــەڕی، دواجــار بەداخـــەوە لـــەوە تێگەیشــتم کــە مــن نــەك مامۆســتاکەم بــەڵکو خــودی خــۆمم هەڵخەڵەتاندووە.

ناچـار کتێبێکـی (ئـەلف و بـێ)ی منـداڵانم پەیـدا کـرد کـە تێگەیشتنی ئاسان بوو، بە نهێنی شەوان دوور لە چاوی هـەموان دەستم کرد بە فێربوونی خوێندنەوەی قورئان.

لەهـەر شـوێنێکدا نەمتوانیایـە بیخوێنمـەوە و ئەسـتەم بوایـە، ڕەحمەتم دەنارد بـۆ ڕۆحـی مامۆسـتاکەم کـە ماوەیـەکی زۆر بـوو وەفاتی کردبوو و بە جێگای بڵندی خۆی گەیشتبوو.

(أ، ب ، ت، ث، ج...) بـــەڵێ مـــن بـــەم شـــێوەیە فێـــری خوێندنەوەی قورئانی پیرۆز بووم.

بۆچی قورئانی پیرۆز بە زمانی عەرەبییە؟

لـەو ڕۆژانـەدا کـە خـەریکبووم مامۆسـتاکەم هەڵدەخەڵەتانـد و خۆم لە فێربوونی قورئان دەدزییەوە، هـەردەمێك ویـژدانم ئـازاری بدامایە و تەنگی پێ هەڵبچنیمایە ئەوا دەمـوت: "خۆزگـە قورئـان بـە زمـانی خۆمـان بوایـە، ئـەوکات دەمتـوانی زۆر بـە جـوانی بیخوێنمــەوە! بەڕاســت بۆچــی بــە زمــانی عــەرەبی هاتۆتــە خوارەوە؟"

بەڵام لـە ڕاسـتیدا ئەگـەر قورئـانی پـیرۆز بـە زمـانی کـوردی و ڕێنووسی کوردیش بوایە، دیسانەوە لاساریی سـەردەمی منـداڵیم ڕێگـەی نـەدەدا بـە باشـی هەوڵبـدەم بـۆ ئـەوەی فێـری قورئـان خوێندنـەوە ببم. ئـەوە تـەنیا بیانوویـەك بـوو بـۆ سـووك کردنـی ئازاری ویژدانم، بەڵام ئەوەشم لەبیرناچێتەوە کە پرسیاری: "ئایا بۆچی قورئان بە زمانی عەرەبییە؟" پرسـیارێکی جـددی بـوو لـە مێشکمدا دەزرنگایەوە.

ئەرێ بەڕاست بۆچی قورئان بە زمانی عەرەبییە؟...

لە ڕاستیدا وەڵامی ئەم پرسیارە هیچ ئەستەم نەبوو.

پێغەمبـەری ئازیزمـان ﷺ بـە ڕەگـەز عەرەبـە و لـەناو گـەلی عەرەبەوە هەڵبژێردراوە. بێگومـان دەبـوو قورئـانی پیرۆزیـش بـە زمـانی عـەرەبی نـازڵ ببێـت تـاکو هـەم پێغەمبـەر ﷺ و هـەم گەلەکەیشـی لێـی تـێ بگـەن. خـۆ نـەدەکرا قورئانێـك بـە زمـانی کوردی، فەرەنسی یاخود چینی بنێردرێت بۆ خەڵکانێکی عەرەبی زوبان...

ئـەو خودایـەی کـە تێکـڕای ئاسمانـەکان و زەوی بەوپـەڕی حیکمـەت و داناییـەوە دروسـتکردووە، (حاشـا) ئایـا نادانایيـەکی وەهای لێ دەوەشێتەوە ؟

کەوابێ ناچار دەبیت پرسیارەکە بەم جۆرە بکەیت: " بۆچی پێغەمبەر ﷺ لەناو گەلی کورددا هەڵنەبژێردراو لەناو گەلی عەرەبدا هەڵبژێردرا؟"

بەر لەوەی وەڵامی ئەم پرسیارە بدەینەوە، وەرە با وادابنێین هەردووکمان موسوڵمانین و خەڵکی وڵاتی چینین. ئەوکات چیمان دەوت؟

"ئایا بۆچی پێغەمبەرﷺ لەناو گەلی چیندا هەڵنەبژێردرا و لەناو گەلی عەرەبدا هەڵبژێردرا؟".

ئەدی ئەگەر موسوڵمانێکی ئەڵمانی بووینایە چیمان دەوت؟:
"ئایا بۆچی پێغەمبەر ﷺ لەناو گەلی ئەڵمانیادا هەڵنەبژێردراو لەناو گەلی عەرەبدا هەڵبژێردرا؟"

وەك دەزانیت ئەمە کۆتایی نایەت، لەبەرئەوەی بۆ هەموو گەلێکی سەر ڕووی زەوی دەکرێت هەمان پرسیار بکرێت...

لەبەرئەوەی ناکرێت هەمان پێغەمبەر کە دوایین پێغەمبەری کاروانی پێغەمبەرانە، لەنێو هەموو گەلەکاندا لە هەمان کاتدا هەڵبژێردرێت و قورئانی پیرۆزیش بە هەموو زمانەکانی دنیا نازڵ ببێت، هەربۆیە پەروەردگاری جیهانیان لەنێو هەموو قارەکاندا قارەیەك و، لەنێو هەموو وڵاتەکاندا وڵاتێك و، لەنێو هەموو نەتەوەکاندا نەتەوەیەك و، لەنێو هەموو زوبانەکاندا زوبانێك و، لەنێو هەموو ڕێنووسەکانیشدا ڕێنووسێك هەڵدەبژێرێت و پێغەمبەرەکەی و قورئانەکەی بۆ ناو ئەو گەل و نەتەوەیە دەنێرێت و پاشان ئەوان لەناو نەتەوەکانی دیکەی سەر زەویدا بڵاوی دەکەنەوە.

ئەمە هەڵبژاردەی بەدیهێنەری مەزنە و پشکی ئارەزووی هیچ کەسێکی تێدا نییە.

هـەروەك چـۆن ڕەنگـی شـینی بـۆ ئاسمـان و سەوزیشـی بـۆ دارستانەكان هەڵبژاردووە..

هەروەك چۆن باڵی بە باڵندەكان بەخشیووە، لووتی درێژی بـە فیل، بۆنی خۆشی بە گوڵ، ڕەقێتی بە بەرد و ئاسـوودەیی نـاخی بە ئاو بەخشیووە...

هەروەك چۆن مافی ئەوەمان نییە بڵێین: "دە با باڵنـدەكانیش لووتی درێژیان هەبوایە!"، وەهاش ناتوانین بڵێین: " چی دەبـوو لەبری باڵندە، فیلەكان لـە ئاسمانـدا بفڕینایـە!"، چـونكە فیـل و باڵندەش دروستكراوی خوای گەورەن نەك كەسێكی دیكە...

بـە دانـایی خـۆی هـەر گـەلێك بیـەوێت پێغەمبەرەكـەی لێ هەڵدەبـژێرێت و بـە هـەر زوبـانێكیش بیـەوێت كتێبەكـەی نـازڵ دەكات.

هەربۆیە مافی ئەوەمان نییە گلەیی و گازنـدە بكـەین و بڵـێین: "بریا قورئان بە كوردی یاخود بە زوبانێكی دیكە بوایـە"، یـاخود "پێغەمبەر كورد یاخود نەتەوەیەكی دیكە بوایە.."

ئـەوەی دەکەوێتـە سەرشـانی ئێمـە ئەوەیـە بـزانین: "مـادەم خودای تاقانە بـەوجۆرە هەڵیبـژاردووە ئـەوا چـەندین حیکمـەت و دانایی تێدایە. پێویستە هەوڵبدەین و بگەڕێین بۆ چـنگ خسـتنی هۆکارەکانی ئەو هەڵبژاردنە."

بێگومـان خـودای تاقانـە هـەموو شـتێك بەوپـەڕی حیکمـەت و داناییەوە بەدیدەهێنێت...

خودا زاتی خۆی باشترین زانا و کارایە!

ڤيكتور
گوته

ئایا باشتر نییە تەنیا واتای قورئان
بە زمانی کوردی بخوێنینەوە؟

کوردیەکەی قورئان بریتی نییە لە قورئانی کوردی، بەڵکو مەبەست لێی تەفسیر (واتای) قورئانە. وەرگێڕاوی هەر پەرتووکێك، تەنانەت ئەگەر نووسەری کتێبەکە مرۆڤێکیش بێت (واتە کتێبی ئاسمانی نەبێت وەك قورئان، ئینجیل، .. هتد)، هەرگیز وەك نوسخەی ئەو زمانەی پێی نووسراوە دەرناچێت. کاتێك مرۆڤ دەیخوێنێتەوە، لە ناخیەوە ئاوات دەخوازێت و دەڵێت: "خۆزگە فلان زمانم بزانیایە بۆ ئەوەی ئەم کتێبەم بە زمانە ئەسڵییەکەی خۆی بخوێندایەتەوە."

بگرە تەنانەت کەسانێك هەن تەنیا لەبەر خاتری ئەوەی بتوانن بە زمانە ئەسڵییەکەی خۆی کە (فەرەنسی)یە بەرهەمەکانی

(ڤیکتۆر هیوگیۆ) بخوێننەوە خۆیان فێری فەرەنسی کردووە، بەهەمان شێوەش بۆ خوێندنەوەی بەرهەمەکانی (گۆتە) خۆیان فێری زمانی ئەڵمانی کردووە.

ئەگەر بەراوردێك بکەین لەگەڵ وەرگێڕاوی ڕێنووسی ئەسڵیی وتەی خودای تاقانەدا کە قورئانە، ئەمجارە ئیدی جیاوازییەکە گەلێك مەزنتر دەبێت و هاوشێوەی جیاوازی نێوان دەنکە زیخێکی کەنار دەریا و هەسارەیەکی مەزن دەبێت لە قەبارەدا. چونکە لە یەکەمیاندا ئەو زوبانەی ویستی خودای لەسەر بووە و ئەو وشانەی لە دەریای حیکمەتی زاتی ئەوەوە هەڵبژێردراون بەکارهاتوون، بەڵام لە وەرگێڕانەکەیدا زوبان و وشەکاری بەگوێرەی ویست و لێهاتوویی وەرگێڕە...

بۆیە (تەفسیر) خودی قورئان نییە، بەڵکو تەنیا واتاکەیەتی...

بەڵام تکایە وا تێمەگە کە لە نرخی (تەفسیر)م کەمکردبێتەوە! هەرگیز!

تەفسیر زۆر گرنگە. مرۆڤی موسوڵمان لەهەر کوێیەکی دنیادا بژی و بە هەر زمانێك بدوێت پێویستە تەفسیریش بخوێنێتەوە و هەرگیز کەمتەرخەمی تێدا نەکات.

خوای پەروەردگار لە قورئانی پیرۆزدا دەفەرموێت:

(ئەمەی لەم سورەتەدا نازڵ بوو ئاگادارییەك بوو بۆ خەڵك و، بۆ ئەوە هاتووە حاڵی ببن و پێی بترسێنرێن و بزانن خودای جیهان یەك خودای تاك و تەنیایە. هەروەها بۆ ئەوەیە خاوەن هۆشان بیربکەنەوە.) ابراهیم : ٥٢

واتە قورئانی پیرۆز نە تەنیا کتێبی عەرەبەکانە و نە تەنیا بۆ ئەوانە نێردراوە کە زمانی عەرەبی دەزانن. قورئان کتێبی هەموو مرۆڤایەتییە. هەروەك ئەوەی پێغەمبەری ئازیزمان ﷺ نێردراوە بۆ هەموو گرۆی بەشەر، هەرواش قورئانی پیرۆز کتێبی گشتگیری مرۆڤایەتییە.

بۆیــە لەســەر هــەموو مرۆڤــەکانی ســەر زەوی پێویســتکراوە قورئانی پیرۆز بخوێننــەوە هەوڵبــدەن لێـی تێبگـەن. بـۆ ئـەمـەش پێویستە هەموو مرۆڤایەتی فێـری زوبـانی عـەرەبی ببێـت یـاخود قورئانی پیرۆز وەربگێڕدرێتە سەر هەموو زمانەکانی دنیا.

لەبەرئەوەی بژاردەی یەکەم کـارێکی ئەسـتەمە، بۆیـە باشـترە قورئانی پیرۆز وەربگێڕدرێتە سەر هەموو زمانەکانی دنیا.

ئێستا ئیدی قورئان بۆ هـەموو زمانـەکانی دنیـا وەرگێـڕدراوە. هەرکەســێك ئەگــەر موســوڵمان بێــت یــاخود نــا، دەتوانێــت وەرگێڕدراوی قورئان بخوێنێتەوە.

پێویستە ئەوەش بڵێین کە ڕۆژانـە ژمارەیـەکی زۆر لـە خـەڵکی واتای قورئـان دەخوێننـەوە و لـەو ڕێگەیەشـەوە موسـوڵمانبوونی خۆیان ڕادەگەیەنن.

بۆ وێنە، یەکێك لە بـە ناوبـانگترین گۆرانیبێـژانی پـۆپ لەسـەر ئاستی جیهان بە ناوی (کـات سـتیڤانس)[1] ەوە، دوای ئـەوەی کـە وەرگێــڕدراوی قورئــان بــە زمــانی (ئینگلیــزی) دەخوێنێتــەوە موسوڵمان دەبێت و تەنانەت ناوی خۆیشی دەگۆڕێت بـە (یوسـف

١- لەم ڕۆژانەدا گوێم لە ئەلبومی (Roadsinger)ی ئەو هونەرمەندە دەگرت، بەڕای من بەرهەمێکی ناوازەیە...

ئیسلام)، ئەمە بە تایبەتی پاش خوێندنەوەی سوورەتی یوسف کە یەکێکە لە جوانترین چیرۆکەکانی ناو قورئان.

بەڵێ، قورئانی پیرۆز موعجیزەیەکی هێندە مەزن و بێ هاوتایە کە وەرگێڕدراوەکەشی دەبێتە هۆی باوەڕپێهێنانی ژیرییەکان و، ئاودانی ڕۆحەکان و گێڕانەوەی مرۆڤەکان لە هەڵدێر.

بە وێنەی خۆرێکی درەوشاوەی هەرگیز نەکوژاوە، قورئان لەسەر ئاوێنەی زمانە جیاوازەکان دەدرەوشێتەوە و ئایەتەکانی دەبنە هۆی گەرموگوڕکردن و ڕۆشنکردنەوەی دڵەکان.

ئایا خوێندنەوەی واتای قورئان بەس نییە؟

بۆ چوونە ناو کۆشکێکی مەزنەوە کە بە خەزێنەو خشڵ و کەرەستەی گرانبەها داپۆشرابێت و جێی باس و خواسی هەمووان بێت، پێویستە سەرەتا بەرەو دەرگای کۆشکەکە بچین و پاشانیش لە دەرگای کۆشکەکە بدەین.

بێگومان دەروازەی کۆشکێکی وا ناوازە، بە هەمان شێوە ناوازەیە...

وەڵێ جوانی ئەم دەرگایە تەنیا سەرەتایەکە بۆ جوانیەکانی دوای خۆی، کە جوانی کۆشکەکەیە.

کەسێك بخوازێت بچێتە ناو کۆشکەکەوە پێویستە لە دەرگا بدات و پاشان بە دەروازەکەدا تێپەڕێتە ناو حەرەمی کۆشکەکە.

بەڵێ، واتای قورئانی پیرۆزیش وەك دەروازەیەك وایە بۆ چوونە ناو قورئان. بەبێ تێپەڕاندنی ئەو ناکرێت بچینە ناو کۆشکەکەوە.

وەڵێ ئەگەر بتەوێت زیاتر لە کۆشکەکە وردببیتەوە و، خەزێنە لە بن نەهاتوو و کەرەستە گرانبەهاکانی ناوی ببینیت، ئەوا پێویستە بچیتە ئەودیو سنووری واتا (وەرگێڕدراو)ی ئایەتەکانەوە.

هەر بۆیە چەندین سەدەیە زانایانی ئایینی بە دەیەها بەرگی مەزن تەفسیریان نووسیوە. تەفسیرەکان بریتین لە چەند پەرتووکێکی ڕێنمایی کە ئایەت بە ئایەت بە کۆشکی مەزنی قورئانمان دەگەیەنن. لەو تەفسیرانەدا واتای قووڵی ئایەتەکان ئاشکرا دەکرێن، ئەمەش شتێکی جیاوازە لە (وەرگێڕدراو) یاخود واتای ئایەتەکان.

نموونه‌یـــه‌کی دیکـــه‌ت له‌ســـه‌ر بابه‌ته‌کـــه بـــۆ ده‌هێنمـــه‌وه:
وه‌رگێڕدراوی قورئان له چینی ڕووپۆشی ده‌ریا ده‌چێت. ئـه‌وه‌تا کاتێك سه‌یری ده‌ریا ده‌که‌ین شینایی ده‌ریا و جموجووڵ و بریقـه دانه‌وه‌ی له‌به‌ر تیشـكی ڕۆژ و مانگدا ده‌بینین. بـه‌ڵام خـۆ لامـان ئاشکرایه، ده‌ریا ته‌نیا ئه‌مه نییه. به‌ڵکو یه‌کجار قووڵ و فراوانه.

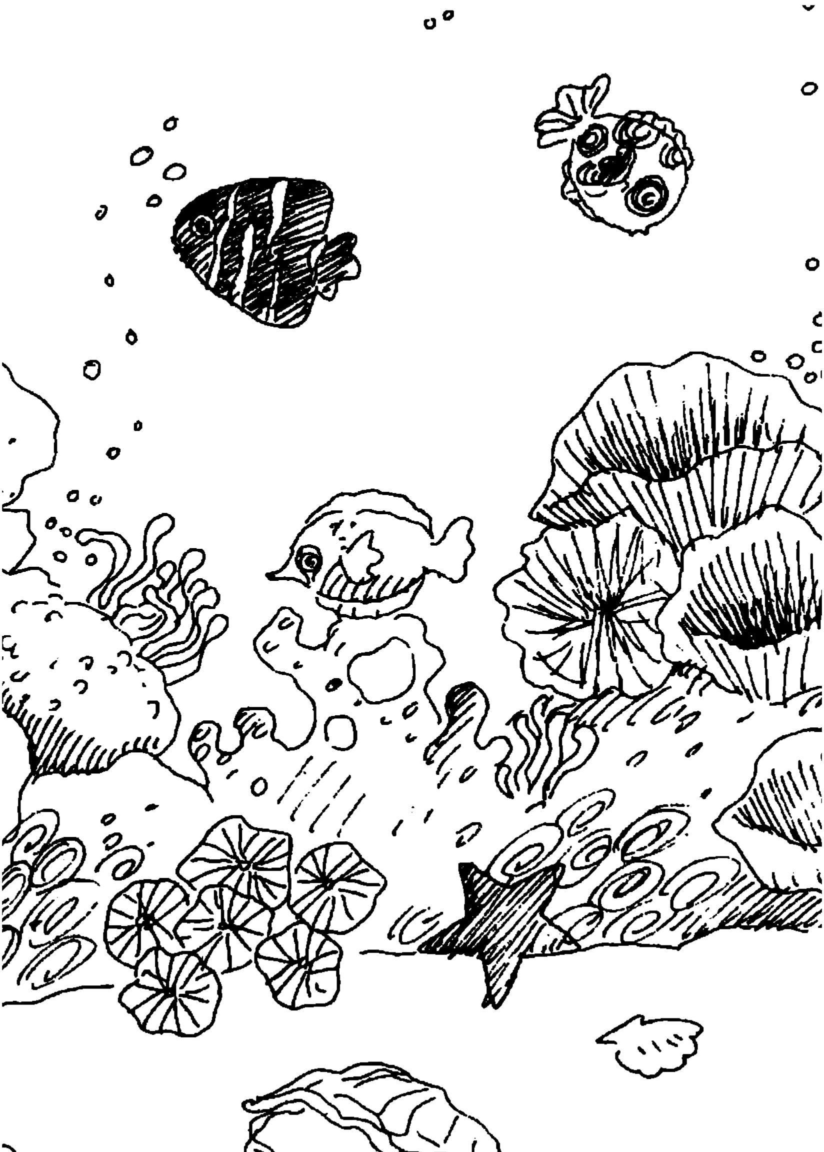

دەریـا بـە ملیۆنـان گیانلەبـەر و مـرواری و مەرجانەکانیـەوە، جیهانێکی تەواوە.

زۆر لەوەی کە لە دەرەوە دیارە جیاوازتر و جوانترە...

بـەڵێ! واتـای قورئـانیش وەك ڕووی دەریـا وایـە. بەوپێیـەش ئەگـەر بڵێیـت "مـن واتـای کـوردی قورئـانم خوێندۆتـەوە! ئەمـە بەسە بۆ من. هەرچەند لەوە تێبگەم بـەو ئەندازەیـەش پـەیڕەوی دینەکەم دەکەم"، بەڕاستی ئەم وتەیەت ناتەواوە.

خوێندنەوەی واتای قورئان کارێکی پێویستە، دەبێت بەرهەمی ئـەو زانـا پایەبەرزانـەی لـە ڕابـردوو و ئێسـتە و داهاتوویشـدا، ڕوونکردنەوەی بەنرخیان لەسەر ئایەتەکانی قورئـان و فـەرموودە شـیرینەکانی پێغەمبـەرمان داوە و دەیـدەن، بخوێنینـەوە، بـەڵام لەگەڵ ئەوەشدا پێویستە خۆمان قورئان بخوێنینەوە.

ئـیتر ئـەوکات پشـکمان لـە خەزێنـەی کۆشـکی قورئـان و جوانیەکانی دەریای قورئان زیاد دەکات...

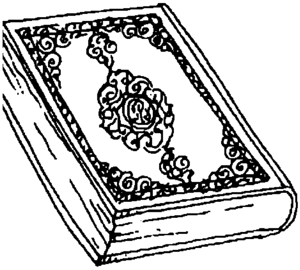

ئەدی گوێگرتن و خوێندنەوەی قورئان به زمانی عەرەبی له کاتێکدا لێی تێناگەین، چ سوودێکی هەیە؟

" ئەی خەڵکینە ! بە ڕاستی قورئانێکتان بۆ هاتووە
پڕیەتی لە ئامۆژگاری و، ڕێگای ڕاستتان پیشان ئەدات
بۆ قازانجی دین و دنیاتان، ئەمرتان پیٚ ئەکا بە چاکە و
نەهیتان ئەکا لە خراپە، کە ئەمانە هەموو شیفای دڵ و
دەروونن و، لە گومان و بیروباوەڕی خراپ پاکتان
ئەکەنەوە. ئەو قورئانە هۆی شارەزایی و ڕەحمەتە بۆ
خاوەن باوەڕە دیندارەکان. " یونس: ٥٧

پێم وایە ئەگەر شوێنکەوتەیەکی ئایینی مەسیحی بوومایە، گەورەترین پەژارەم ئەوە دەبوو کە نەمتوانیایە کتێبی پیرۆز (ئینجیل)، ئەو کتێبەی لە ڕێگەی سرووشەوە بۆ حەزرەتی عیسا نێردرا، بە زمانە ئەسڵییەکەی خۆی بخوێنمەوە...

چونکه حەزرەتی عیسا بە زمانی عیبری دوواوە و گەلەکەشی بە هەمان زمان قسەیان کردووە. ئینجیلیش هەر بەو زمانە بۆ عیسای کوڕی مریەم نێردراوەتە خوارەوە.

بەڵام بە تێپەڕبوونی کات، هاوشێوەی ناوەڕۆکەکەی، زمانی ئینجیل دەستکاری کراو گۆڕدرا.

سەرەتا وەرگێڕدرا بۆ سەر زمانی یۆنانی. لەدوای ماوەیەك زمانی (لاتینی) وەك زمانی پیرۆز لەلایەن (پاپا)وە ڕاگەیەندرا.

ئەمڕۆ لە ڤاتیکان ئینجیل بە زمانی لاتینی دەخوێنرێتەوە و نزا و پاڕانەوەکانیش هەر بەو زمانە ئەنجام دەدرێن...

بێگومان ئەمەش مایەی خەم و پەژارەیە بۆ پەیڕەوانی ئایینی مەسیحی.

بۆیە ئێمە وەك موسوڵمانان، لەبەرامبەر ئەو دۆخەی مەسیحییەکاندا، هەرچەندە سوپاسی خودا بکەین هێشتا هەر کەمە، چونکە ئێمە تایبەتمەندییەکمان هەیە کە لەوانی دیکەمان جودا دەکاتەوە، ئەویش خوێندنەوەی کتێبە ئاسمانیەکەمانە (قورئان) بە هەمان ئەو زمانەی نێردراوەتە خوارەوە.

زیاتر لە ١٤٠٠ ساڵ لەمەوپێش لە ئەشکەوتی (حراء)دا، فریشتەی گەیەنەری سرووش، لە لایەن پەروەردگارەوە یەکەم ئایەتی قورئانی بۆ پێغەمبەری پێشەوامان هێنا:

﴿اقرء باسم ربك الذي خلق..﴾ واتە بە ناوی خواوە بخوێنە.

ئەمڕۆ موسوڵمانان لە سەرتاسەری جیهاندا، جا زمانی خۆیان هەرچییەك هەیە با ببێت، دەتوانن بە هەوڵێکی کەم فێری خوێندنەوەی قورئان ببن و ئایەتەکان بە هەمان شێوەی خۆیان بخوێننەوە یاخود لە کەسانی دیکەوە گوێیان لێ ڕابگرن.

تەواوی ئایەتەکانی قورئانی پیرۆز چۆن لە خـودای گـەورەوە و لـە ڕێگـەی حـەزرەتی (جبریـل)ەوە گەیشـتونەتە پێغەمبـەر ﷺ، چۆن لە پێغەمبەرەوەﷺ گەیشتونەتە هـاوەڵانی، ئـەمڕۆ لـە دوای تێپـەڕینی ١٤ سـەدە ئێمـەش دەتـوانین بـە هـەمان شـێوە بیانخوێنینەوە.

بەڵێ، ئەمە ئیدی بۆ خۆی بەخششێکی مەزنە و دڵـەکانمان پـڕ دەکات لەخۆشی و شادی...

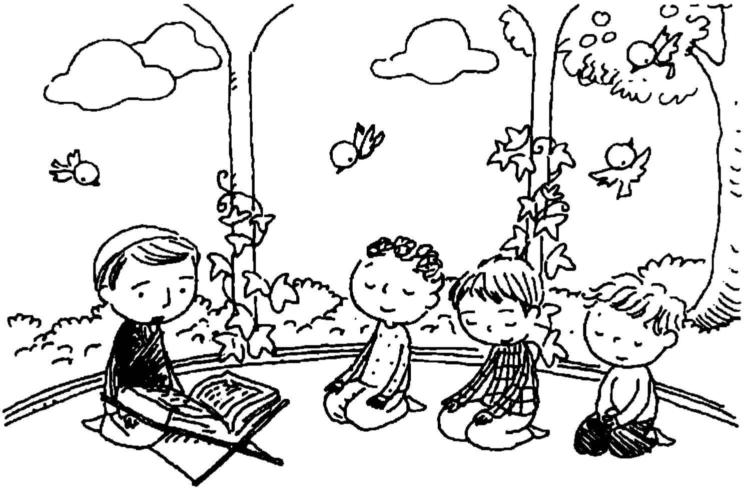

زمانی قورئان، زمانی هاوبەشی ئیسلامە

ئەگـەر بێتـو کەسـێکی ئینگلیـز لـە تەنیشـت چـینیەکی مەسـیحیەوە بێـت چـینییەکە ئینجیـل بخوێنێتـەوە، بـەڵام ئینگلیزەکە زمانی چینی نەزانێت، ئەوا ئەستەمە لێی تێبگات.

بەڵام ئەگەر موسوڵمان لە بنەڕەتدا سـەر بـە هـەر ڕەچـەڵەکێك بێت، یاخود بە هەر زمانێك بدوێت، کە قورئانی پیرۆز خوێنرایەوە لێی تێدەگات.

سـەرەڕای ئـەوەش ئەگـەر قورئـانی پـیرۆز بـە دەنگـی بـەرز بخوێنرێتـەوە، ئـەوا بێگومـان کەسـانی چـواردەور ئەگەرچـی مەسیحی یاخود جوولەکە یاخود هیندی بن، بە بیستنی دەنگەکە تێدەگەن کە ئەوە قورئانە و کتێبە پیرۆزەکەی موسوڵمانانە.

ئەگەرچی هاوزمانیش نەبین بەڵام دەستبەجێ لـە چـواردەوری سەدای قورئان خوێندنەوە کۆدەبینەوە...

لەکاتی نوێژەکاندا، هەر ئەوەندەی چاومان بە ئیمامێك کەوت، بـێ یـەك و دوو پـۆل پـۆل لـە پشـتییەوە ڕادەوەسـتین و نوێـژ دەکەین.

هیچ جیاوازییەکی نییە ئەگەر ئیمامەکە کورد، یان تورك، یان عەرەب بێت، فارس بێت، هیندی بێت، یاخود هەر نەتەوەیەکی دیکە... بەڵکو ئەوەندە بەسە ئەو کەسە لەگەڵ سوورەتی (الفاتحة) دا چەند سورەتێکی دیکەی قورئانی بە ڕەوانی لەبەربێت!

ئیدی ئەمەش یەکێکە لە گەورەترین سوودەکانی خوێندنەوەی قورئان بە زمانی ئەسڵی خۆی کە زمانی عەرەبییە.

بە ئەندازەی نوێژ خوێندن

گرنگترین پەرستش لە ئایینی ئیسلامدا بریتییە لە (نوێژ). بۆ بەجێهێنانی نوێژیش پێویستە نوێژخوێن لەگەڵ سوورەتی پیرۆزی (الفاتحة)دا چەند سوورەتێکی کورت یاخود چەند ئایەتێکی لەبەر بێت.

ئەمە لەسەر هەموو موسوڵمانێك فەرزە. وەك دەزانین ئەمە کارێکی هێندە ئەستەم نییە. لەبەرکردنی چەند سوورەتێکی قورئان و فێربوونی چۆنیەتی نوێژکردن، لە لەبەرکردنی خشتەی لێکدان ئاسانترە.

خـودای گـەورە لـە کۆتـا جـوزئی قورئانـدا، چـەند کورتـە سـوورەتێکی ناردۆتـە خـوارەوە؛ لەوانـەش سـوورەتەکانی (الإخـلاص، الکـوثر، الفیـل...) دەمـەوێت بڵـێم هـەموو سوورەتەکانی جوزئی کۆتایی قورئان هێنـدەی سـوورەتی (یـس) دریژ نین.

بە شێوەیەکی گشـتی ئـەو سـوورەتە کورتانـە لـەکاتی نوێـژدا دەخوێنرێنەوە.

پێدەچێت گوێت لە هەندێ کەسـی سـەیر بووبێـت کـە دەڵێن: "هەرکەسێك دەتوانێت بە زمـانی خـۆی نوێـژ بخوێنێـت."، بـەڵام وەك ئاشکرایە کەسانێکی ئەوتۆ گوێیان بۆ ناگرن.

بەتایبـەت نوێـژخوێنان بـە هـیچ جۆرێـك ئـەو وتەیـە بـە هەنـد وەرناگرن.

من وەکـو خـۆم تـاکو ئێسـتە کەسـێکم نـەبینیوە سـکاڵا لـەوە بکات کە لەکاتی نوێژدا ئایەتەکان بە عەرەبی دەخوێنێت. ئایا تۆ بینیوتە؟

لەگـەڵ ئەوەشـدا پێویسـتە مانـای ئـەو سـوورەتانەی لـەکاتی نوێژدا دەیانخوێنین، بە تایبەتی سوورەتی (الفاتحة)، بزانین.

خۆ ئەگەر نەیشیزانین دەشێت نوێژەکەمان قبووڵ ببێت، بەڵام بە ڕای ئێوە نەنگی نییە گەر بۆ جارێکیش بێت هەوڵی فێربوونی واتای سوورەتێکی وەك (الفاتحة) نەدەین کە ڕۆژانە چەندین جار دەیخوێنین؟!

خۆ هەڵەش نابێت گەر بڵێین، بۆ فێربوونی واتای ئەو سوورەتانە تەنیا یەك لە هەزاری ئەو کاتە بەسە کە بۆ فێربوونی زمانێکی بیانی وەك ئینگلیزی تەرخانی دەکەین.

خوێندنەوەی قورئان پەرستشە!

خوێندنەوەی قورئانی پیرۆز بە زمانە ڕەسەنەکەی خۆی (عەرەبی) پەرستشێکە مایەی پاداشتێکی مەزنە. لەو چوارچێوەیەدا پێغەمبەری خۆشەویستمانﷺ هەواڵی ئەوەمان پێدەدات کە خوێندنەوەی هەر پیتێکی قورئانی پیرۆز پاداشتی خۆی هەیە. بگرە ئەو پاداشتە لە مانگی ڕەمەزان و بە تایبەتیش لە شەوانی قەدردا چەندین جار زیاد دەبێت.

واتە خوێندنەوەی قورئـان عیبـادەتێکی بەسـوودە و هێنـدەی ئەوەش کارێکی ئاسانە.. هاوکات گوێگرتن لە قورئان بـە هـەمان شێوەی خوێندنەوەی پاداشتی گەورەی لەسەرە...

لەسەر ئەم بابەتە چەندین فەرموودەی شیرینی پێغەمبـەرمان ﷺ هەیە. بەردەوام ئامۆژگاری گەلەکەی دەکـرد بـۆ خوێندنـەوەو سەرقاڵ بوون بە قورئانی پیرۆزەوە.

چەند نموونەیەك لەو فەرموودانە:

"باشـترینتان ئـەو کەسـەیە کـە قورئـان فێردەبێـت و فێـری کەسانی دیکەشی دەکات".

"هەرکەسـێك هـیچ شـتێك لـە قورئـان نـەزانێت وەك مـاڵێکی وێرانەیە"

"هەرکەسـێك پیتێـك لـە قورئـان بخوێنێتـەوە چـاکەیەکی بـۆ دەنووسـرێت. جیـا لـەوەش بـۆ هـەر چـاکەیەك دە هێنـدەی بـۆ دەنووسرێت. ناڵێم (الم) یەك پیتە. بەڵکو (أ) پیتێك و (ل) پیتێـك و (م)یش پیتێکە"

"ئیماندارى قورئانخوێن وەك لیمۆ وایە، بۆنی خۆشە و تامی بەلەزەتە. ئیماندارى قورئان نەخوێنیش وەك خورما وایە، تامی خۆشە بەڵام بۆنی نییە".

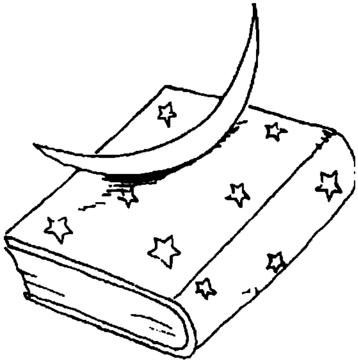

ئایا ئەگەر قورئان وتەی خوای گەورەیە، بۆچی کەمێك لە قسەی مرۆڤ دەچێت؟

" جا بۆیە ئەم قورئانەمان بە زمانەکەی تۆ کە زمانی عەرەبییە ناردووە بۆ خەڵك، یا بۆیە لەسەر زمانی تۆ، واتە لە ڕێگای تۆوە، ناردوومانە بۆ خەڵك بۆ ئەوەی مژدەی پێ بدەی بە لەخواترسان و ئەو کەسانەی پێ بترسێنی کە کەللەڕەق و سەختگیرن لە دوژمنایەتیدا. " مریم: ٩٧

ئەو خودایەی کە نیعمەتی ئاخاوتنی ئێمە بەخشیوە، بێگومان زاتی خۆیشی دەدوێت، وەلێ قسەی خودا لە قسەی ئێمە ناچێت. چونکە ئێمە بۆ قسەکردن زمان و، لێو و، ناوەندی هەوا کە توانای گواستنەوەی وزەی دەنگی هەیە و چەندین کارلێکی ئاڵۆزی مێشکمان بەکاردەهێنین.

ئەگەر ئاخاوتنی خودای گەورە لە ئاخاوتنی ئێمە بچوایە ئەوکات زاتی ئەویش پێویستی بە هەمان ئەم ئەندامانە دەبوو کە

ئێمـە بەکاریانـدەهێنین، بـەڵام خـودای مـەزن بەرلـەوەی هـیچ بوونەوەرێك هەبێت هەر هەبووە و هەر پەروەردگار بووە.

زاتێك کە بـەر لـە بـوونی هـەموو بوونـەوەران بـوونی هـەبووە، بێگومان نیازی بە هیچ شتێك نییە.

نە بۆ ئاخاوتن، نە بۆ بیسـتن، نـە بـۆ بـەدیهێنانی بوونـەوەران پێویستی بە هیچ شتێك نییە...

ئەدی باشە زاتێك کە وتـەکانی لـە وتـەی مـرۆڤ ناچـێت، چـۆن دەکرێت کتێبەکەی واتـە قورئـان لـە وتـەی مـرۆڤ بچـێت؟ مـادەم خودای گەورە خۆی لە هیچ شـتێکی دیکـە ناچـێت، ئـەدی نابێـت فەرموودەکانیشی، جیاوازبن؟

هەروەك چۆن چاوی مرۆڤ توانـای بینینـی تـەواوی ڕەنگـەکانی تیشکی ڕووناکی نییە، بـەو جـۆرەش گوێچـکەی توانـای بیسـتنی هەموو شەپۆلێکی دەنگی نییە.

ئەگەر گوێچکە بشبیستێت، مێشکمان ناتوانێت لێی تێبگات...

بۆ نموونـە، دەتـوانین گوێمـان لـە ئاخـاوتنی مـێش هەنگـەکان بێت، بەڵام ناتوانین لێیان تێبگەین...

بانگهەڵدانی باڵندەکانیش لای ئێمە تەنها چەند ئاوازێکی خۆش و هەست بزوێنن. واتە ناتوانین بزانین باڵندەکان لە نێوان خۆیاندا باس لە چی دەکەن و لای ئەوان چ باسە...

ئەمانە لە لایەك، لە لایەکی دیکەوە ئەگەر زمانێکی بیانی نەزانین تەنانەت ناتوانین لە مرۆڤێکی بیانیش تێبگەین...

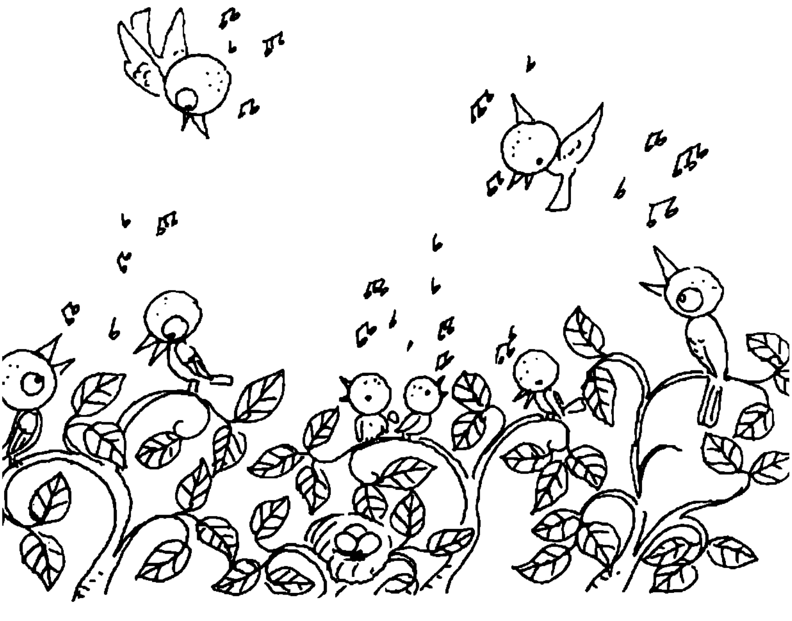

ئێمە تەنیا دەتوانین لەوانە تێبگەین کە وەك خۆمـان دەدوێـن. بێگومان گوێچکە و، مێشك و دڵیشمان بەو پێیە بەدیهێنراون...

بۆیـە ئەگـەر بێتـو پـەروەردگاری مـەزن بـە زمـانی خۆمـان لەگەڵماندا نەدوایە، بە زمانێك کە لە ئاستی خودایەتی زاتی ئەودا بێـت قسـەی لەگـەڵ بکردینایـە، ئـەوکات نەمانـدەتوانی لـە فەرمایشتەکانی تێبگەین.

لێـرەدا دوو ڕێگـە هەیـە بـۆ تێگەیشـتن لـە فەرمایشـتەکانی پەروەردگار. یەکەم ئەوەیە دەبێت ئێمە بگەینە ئاستێکی هێنـدە باڵا کـە لـە فـەرموودەی خـوای گـەورە تێبگـەین، یـاخود ئـەوەی خودا بە سۆز و میهرەبانی خۆی بە زمانێك لەگەڵماندا بـدوێت کـە لێی تێبگەین.

لەبەرامبەردا خودای پەروەردگار زمانێکی هەڵبژارد بۆ ئاخاوتن کە مرۆڤەکان لێی تێبگەن. –هەروەك چۆن دایك بە زمانێکی وا سادە لەگەڵ منداڵەکەیدا دەدوێت کە لێی تێبگات–.

ئایا ئێوە دایکێکتان بینیوە قسە لەگەڵ منداڵە بچووکەکەیدا بکات؟

ئەگەرچی دایکەکە پرۆفیسۆری کۆلێژی زمانیش بێت هەرگیز نایەت بە شێوەیەکی پرۆفیشناڵ و لە ئاستێکی بەرزدا قسە

لەگەڵ منداڵەکەیدا بکات، بەڵکو بە شێوەیەکی وا سادە قسە دەکات لە منداڵە ئاتاجەکەی بتوانێت زۆر بە ئاسانی لێی تێبگات.

دایك هەموو زانست و زانیاری خۆی و، گشت ئەو وشە ئەدەبییانەی دەیانزانێت و تەواوی هونەرەکەی دەخاتە لایەك و هەوڵ دەدات سادەترین زمان لەگەڵ منداڵەکەیدا بەکاربهێنێت. بۆ نموونە لەکاتی تێرکردنی جگەر گۆشەکەیدا ناسکترین و سادەترین زمان بەکاردەهێنێت.

کەسێك، بە مەرجێ ئاگاداری خۆشەویستی نێوان دایك و جگەرگۆشەکەی نەبێت، بە هیچ شێوەیەك ناچێتە ئەقڵییەوە ئەو دایکە پرۆفیسۆری بەشی زمان بێت لە زانکۆ. لەوانەشە بڵێت: "ئەم قسانە هەرگیز قسەی مامۆستایەکی بەشی زمان نییە".

کەسێك ئەگەر گوێی لە قورئان خوێندن بێت و بڵێت: "ئەمەیش وەك وتەی مرۆڤ چەند وتەیەکە، ئەمە کەی فەرموودەی خودایە.؟ ئەگەر فەرموودەی خودا بوایە بەمشێوەیە دەبوو؟ ئەگەر فەرموودەی خودا بوایە چەند شتێکی سەرسوڕهێنەر دەبوو!"، هیچ جیاوازیەکی نییە لەگەڵ ئەوەی پێشوودا... ئەو کەسانە تێناگەن لەوەی کە خودای گەورە و

میهرەبان لەبەر بەندەکانی بە زمانێکی سادە و ساکار لەگەڵیاندا دەدوێت تاکو لێی تیبگەن...

ئەو کەسانەی دەڵێن: "ئەگەر ئەمانە وتەی خودا بوونایە، شتێکی تەواو جیاواز دەبوون"

بە هەمان شێوەی ئەوانەن بەرامبەر پێغەمبەر دەیانوت و دەڵێن: "ئەگەر بە ڕاستی پێغەمبەرە، ئەدی بۆچی وەك مرۆڤێکی ئاسایی برسی و تینووی دەبێت، سەرمای دەبێت، ماندوو دەبێت، خەوی دێت و بگرە لە کاتی جەنگدا برینداریش دەبێت؟ ئایا پێغەمبەر نابێت وەك فریشتە بێت؟".

ئەمە لە کاتێکدا پێغەمبەر دەبێت مرۆڤێکی هەڵبژێردراوی نێو مرۆڤەکان خۆیان بێت، مرۆڤەکان پەروەردە بکات، بیانخاتە سەر ڕێگەی ڕاست، لە خووە ناشیرینەکان دووریان بخاتەوە.

ئایا کێ هەیە بتوانێت ڕێچکەی پێغەمبەرێك بگرێت کە بە هەمان شێوەی فریشتەکان نەخوات و نەخواتەوە؟

کێ دەتوانێت بیکات بە سەرمەشق بۆ ژیانی خۆی؟

هاوشێوەی پێغەمبەری ئازیز، قورئانیش بۆ مرۆڤ نێردراوە. قورئان بۆ تێگەیشتن و، پەندوەرگرتن و جێبەجێکردنی ئەو وانانەیە کە لێوەی فێربوون.

" ئەمەی لەم سورەتەدا نازڵ بوو ئاگادارییەك بوو بۆ خەڵك و، بۆ ئەوە هاتووە حاڵی بىن و پێی بترسێنرێن و بزانن خودای جیهان یەك خودای تاك و تەنیایە. هەروەها بۆ ئەوەیە خاوەن هۆشان بیربکەنەوە " ابراهیم:٥٢

بیروبۆچوونێکی چەوت

کەسانێك هەن نەك لەبەرئەوەی تامەزرۆی فێربوونن، بەڵکو لەبەرئەوەی باوەڕیان بە قورئان نییە یاخود نایانەوێت باوەڕی پێ بهێنن دەڵێن: "قورئان لە قسەی مرۆڤ دەچێت، کەواتە فەرموودەی خودا نییە. بەڵکو کەسێك هەستاوە بە نووسینی". لێت ناشارمەوە ئەمە فەلسەفەیەکی کلاسیکیم وەبیردەهێنێتەوە کە دەیوت: "تیژی بیبەر بەسوێیە، ژیانیش بەسوێیە، کەواتە ژیان بیبەرە."

بەڵێ، قورئان لـە قسـەی مـرۆڤ دەچـێت؛ چـونکە بـە شـێوازێك بۆمان نێردراوە کە مرۆڤ لێی تێبگات.

ئەگەر بە شێوەیەك بوایە کە مرۆڤەکان لێی تێنەگەن و پاشـان نەزانن چـۆن لـە ژیانیانـدا سـوودی لێ وەربگـرن، ئـەوکات نـاردنی کتێبـی ئاسمـانی لەلایـەن خالقــەوە بـۆ بەنـدەکانی چ مانایـەکی دەبوو؟.

کتێبێك کەس نەتوانێت بیخوێنێتـەوە و، کـەس نـەتوانێت لێـی تێبگات و، تەنانەت کەس توانای ئەوەی نـەبێت گـوێی لێبگرێـت، بێگومان ئەو کتێبە سوودی بۆ کەس نابێت.

بۆ نموونە ئەگەر قورئان وەك ئەو گفتوگۆیەی حەزرەتی موسـا و پەروەردگار بوایە لە کێوی (طـور) لـە سـینا، هـیچ بەندەیـەکی خودا نەك هەر تێنەدەگەیشت بەڵکو تەنانەت توانای گوێگرتنیشی نەدەبوو.

وشەكان هەمان وشەن بەلاّم...

ئێستا پێدەچێت چەند پرسیارێكی لەم شێوەیەت لەلا دروست ببێت. ئەگەر قورئان بە زمانێك كە مرۆڤەكان لێی تێدەگەن نێردراوە، ئەی بۆچی بە بێ هاوتا و تاك ناودەبرێت؟ بۆچی ئاشكراكردنی نهێنییەكانی سەختە؟ بۆچی موعجیزەیە؟ یاخود لەبەرچی ماوەی چەندین سەدەیە تەنیا ئایەتێكیشی كەمی نەكردووە؟

وەلاّمی هەموو ئەم پرسیارانە لە بەشەكانی داهاتووی ئەم پەرتووكەدا چنگ دەخەیت.

وەلێ ئێستا تەنیا دەمەوێت بڵێم: "

ئێمە لە گڵ چی دروست دەكەن؟

قاپ و قاچاخ و گوڵدان و ئینجانەی سیرامیك و ئەم شتانە، وانییە؟

باشە ئەگەر بپرسین، خودا لە هەمان گڵ چی دروست دەكات؟

میوەكان، درەختەكان، سەوزەكان دروست دەكات... هەنجیر و هەنار و زەیتوون دروست دەكات...

باڵنـــده و گیانلەبـــەران دروســـت دەکـــات.. و دواجـــار مـــرۆڤ بەدیدەهێنێت.

بەڵێ، وەك دەبینین لەنێوان هونەری ئێمـە و خـودادا جیـاوازی ناکۆتا هەیە.

بە هەمان شێوە، بیر لە وشە و دەستەواژەکان بکەرەوە...

هـــەزاران ســـاڵە مرۆڤـــەکان ڕۆمـــان و چـــیرۆك و هـــۆنراوە و پیاهەڵدان و لاوك بەو پیتانە دەهۆننەوە.

لـە بەرامبەریشـدا بڕوانـە ئـەو قورئانـەی خـودای گـەورە بـۆ پێغەمبەرەکەی ناردووە و لە هەمان ئەو پیتانە پێکی هێناوە!

ئەگەرچـی پەیڤـەکان هـەمان پـەیڤ بـن، بـەڵام جیـاوازی بـێ ئەندازە لەنێوان فەرموودەی خودا و وتەی مرۆڤدا هەیە.

هەربۆیە جێی خۆیەتی بڵێین سوپاس بۆ ئەو خوایەی خـاوەنی سۆز و میهرەبانی بێ سنوورە و لە ڕێگەی پێغەمبەرەکەیـەوە کـە محەمـــەدی ئەمینـــە کتێبێکـــی بـــۆ نـــاردووین کـــە دەتـــوانین بیخوێنینەوە و لێی تێبگەین، دەربارەی هەر ئایەتێکی بـە قـووڵی تێبفکـرین، دەتـوانین لەبـەری بکـەین و لـە ژیـانی ڕۆژانەمانـدا بیکەینە ڕابەرمان، قورئانێك کە بە مزگێنییەکانی دڵخۆش دەبـین و بـە هەڕەشـەکانی دڵمـان دادەخورپێـت، قورئانێـك کـە دنیـا و

دواڕۆژمان بە ڕووناکی ئەو ڕۆشن دەکەینەوە و بەهەشت و دۆزەخ هەر لە ڕێگەی ئەوەوە دەناسین، لە هەموویشی گرنگتر کتێبێک کە بەدیهێنەری جوانکارمان پێ دەناسێنێت کە مرۆڤی لەسەر جوانترین شێوە بەدیهێناوە!

ئێستا تێگەیشتین قورئان بەخششێکی چەندە مەزنە!

هاودەمێکی چەندە بەوەفایە، خۆری ڕووناککەرەوەی ژیانمانەو هەرگیز ناکوژێتەوە و خامۆش ناکرێت...

"الر، ئەم قورئانە کتێبێکە ناردوومانەتە خوارەوە بۆ لای تۆ تا ئادەمیزاد لە تاریکیی گومڕاهییەوە دەربکەیت و بیبیانخەیتە ناو ڕووناکیی شارەزایی بە ئیزنی خودای خۆیان، بۆ ڕێگای خودای خاوەن عیززەت و ستایش کراو." ابراهیم:١.

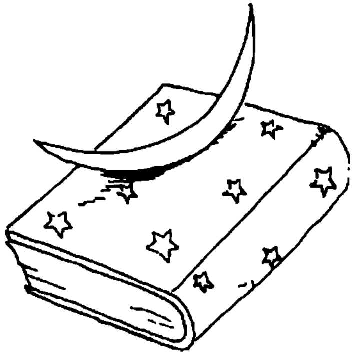

بۆچی قورئان لەماوەیەکی دوورودرێژی ۲۳ ساڵییدا ڕەوانەکرا؟ ئایا ئەگەر خودا بە یەك جار ڕەوانەی بکردایە باشتر نەدەبوو؟

" ئێمە ئەم قورئانەمان بەش بەش ناردووەتە خوارەوە تا بە شێنەیی و لەسەرخۆ بۆ خەڵکی بخوێنیتەوەو ئەوانیش بەئاسانی تێی بگەن، ئێمە قورئانمان بە پێی ڕووداوەکان پارچە پارچە ناردووەتە خوارەوە." الاسراء :١٠٦.

هەروەك چۆن ئەم پەرتووکە مەزنەی ناوی گەردوونمان لێ ناوە پەڕەپەڕە بەدیهێنراوە، هەرواش کتێبە مەزنەکەی دیکەی پەروەردگار کە قورئانی پیرۆزە بەش بەش نێردراوەتە سەر زەوی...

بارانی ئیلهام (سرووش) لە ماوەی ۲۳ ساڵدا باریە سەر دڵی پێشەوامان ﷺ.

بۆ تێگەیشتن لە نهێنی ئەمە، پێویستە بچینەوە بۆ ئەو سەردەمەی مەککە -کە یەکەم شوێنی دابەزینی قورئانە- و لە دوورەوە تەماشایەکی بارودۆخی خەڵکەکەی بکەین.

ڕەوانەکردنی قورئانی پیرۆز هەمووی لە یەك کاتدا دەبووە هۆی دروستکردنی زەحمەتێکی زۆر لای خەڵکی مەککە، چونکە ئەوان ژمارەیەکی ئێجگار زۆر خووڕەوشتی نابەجێیان هەبوو، گەلێك پەیوەستیش بوون بەو ڕەفتارانەیانەوە.

واتە ئەوکات دەبوو لە ماوەی چەند ڕۆژێکی کەمدا فێری هەموو قەدەغەکراوەکان ببوونایە، لەوانە قەدەغەکردنی خواردنەوەی مەی، قومار، بتپەرستی، هتد... ئەمە لەکاتێکدا ئەوان بەدرێژایی تەمەنیان، ژیانیان لەگەڵ ئەو لایەنانەدا ئاوێتە بووبوو. وەلێ ئاشکرایە وازهێنان لە هەموو ئەو ڕەفتارانە پێکەوە کارێکی ئاسان نەبوو بۆیان. دەرەنجام موسوڵمان بوون بۆ ئەوان شتێکی ئەستەم دەبوو.

بەڵام بەپێچەوانەوە کەم کەم و ئایەت ئایەت وانەیان لە پێشەوامان ﷺ وەردەگرت و، لەبەریان دەکرد و، لێی ورد دەبوونەوە، پاشان لە ژیانی ڕۆژانەیاندا پراکتیزەیان کرد.

ئەو ئیسلامەی ئەوان فێری بوون، ویستی دەرخ کردن نەبوو. بە پێچەوانەوە بە دڵ و بیروهۆشیان بڕوایان پێدەهێنا. بەشێوەیەك لەناخیاندا دەچەسپی، کە ئامادەنەبوون دەستبەرداری بن، بەڵکو دڵ و مێشکیان هەمیشە ئاوێزانی فەرمانەکانی بوو.

پاشان، زۆرێك لە ئایەتەكان لەگەڵ ڕوودانی ڕووداوێكدا ڕەوانەدەكران بەو شێوەیەش تێگەیشتن لێیان ئاسانتر دەبوو.

بەر لە هاتنی ئیسلام هەریەك لە خەڵكی ئەو سەردەمە هاوشێوەی تەڵاشەبەردێكی كۆڵانەكانی مەككە بوون، بەڵام بە هۆی ئەو وانانەی لە قورئانەوە وەریانگرت هەریەكە و بوونە ئەستێرەیەكی گەشی ئاسمان بۆ نەوەی ئادەمیی چەندین سەدەی دوای خۆیان تاكو لە قورئان تێبگەن.

ئەگەر تەواوی قورئان پێكەوە نازڵ بوایە، هێندەی منداڵێك كە لە بری قوتابخانەی سەرەتایی بخرێتە زانكۆ، لەسەریان قورس دەبوو.

گومان لەوەدا نییە ئەگەر خودا بیویستایە دەیتوانی بە یەك جار قورئان ڕەوانەی پێغەمبەرەکەی بکات، هەروەك چۆن بە یەك جار تەوراتی ڕەوانەی پێغەمبەر موسا (سەلامی خوای لێبێت) کرد.

بەڵام جیاوازییەکە لەوەدایە کە، تەورات بۆ تەنیا گەلێکی دیاریکراو نێردرا، هەرچی قورئانیش هەیە بۆ تەواوی مرۆڤایەتی نازڵ کراوە.

لەدوای تەورات کتێبی ئاسمانی دیکە نازڵ کران، ئەوانیش (ئینجیل و قورئان)ن بەو پێیەش قورئان دوایین کتێبی ئاسمانییە بۆ مرۆڤ نێردرابێت.

پەروەردگار ڕەوانەکردنی قورئانی پیرۆزی دابەش کرد بەسەر ٢٣ساڵدا .

لەبەرئەوەی قورئان دوایین پەرتووك بوو، دەبوو شوێنکەوتووانی باش لێی تێبگەن و، باش لە ژیانیانیاندا جێبەجێی بکەن و، بە باشی بیگوازنەوە بۆ نەوەکانی دوای خۆیان.

لەسەردەمی خۆشگوزەرانی واتە سەردەمی پێغەمبەردا ﷺ، کەسانی نەیار هەبوون و دژایەتی خودی پێغەمبەر و قورئانەکەشیان دەکرد. ئەوان دەیانوت: "خودا بۆچی دەبێت

ڕسـتە ڕسـتە قورئـان نـازڵ بکـات؟! دەبـا هـەمووی پێکـەوە بناردایە..".

بێگومان قورئان خۆی وەڵامی ئەو کەسانەی دایەوە.

" کافرەکان وتیشیان: ئەوە بۆ قورئانی بەجارێ بۆ نەهاتووەتە خوار؟ وەڵامی ئەم قسەیەی کافران ئەوەیە بۆیە بە پارچە پارچە ناردوومانەتە خوارەوە تا دڵتی پێ بەهێز بکەین و بتوانی لەبەری بکەی و لەسەرخۆ و بەئارام بۆمان خوێندیەوە تا باش بۆت ڕەوان بکرێ.". الفرقان:٣٢

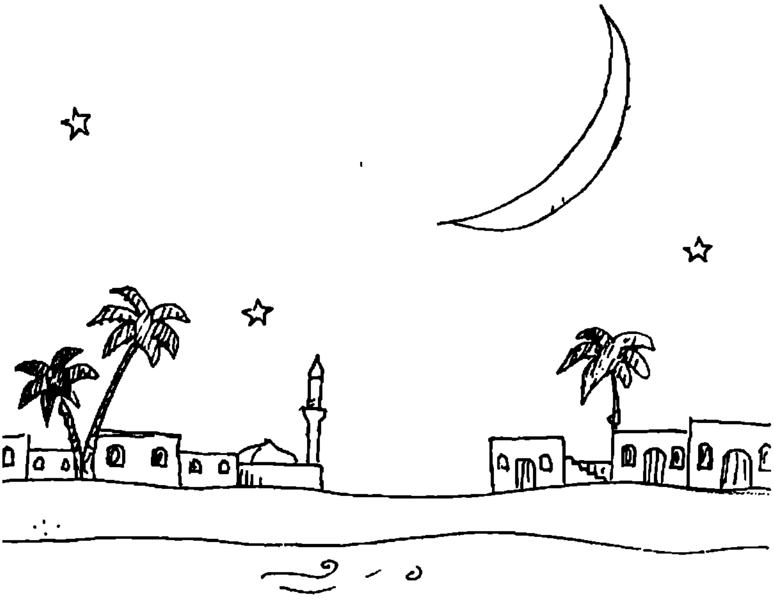

ئایا چۆن دەتوانین هێندە دڵنیا بین لەوەی قورئان بە بێ گۆڕانکاری گەیشتۆتە ئێمە؟

" ئێمە خۆمان قورئانمان نازڵ کردووەو هەر
ئێمەیش ئەیپارێزین لەوەی بفەوتێ یا دەسکاری
بکرێ و زیادو کەمی تێدا بکرێ." الحجر:٩

نەك تەنیا موسوڵمانان، بەڵکو پەیڕەوانی ئایینی مەسیحی و، جولەکە و، تەنانەت بێ باوەڕان و هەموو ئەوانەی کە باوەڕیان بە قورئان نییە، بێگومانن لە ڕاستی ئەو هەواڵە!

قورئان بەر لە ١٤٠٠ ساڵ چۆن بووبێت، ئێستەش هەر وایە و گۆڕانی بەسەردا نەهاتووە. نە سوورەتێکی، نە ئایەتێکی و نە پیتێکی نەگۆڕاوە...

بەڵێ ئەوانەشی پەیڕەوی قورئان ناکەن، دەزانن و دان بەوەدا دەنێن کە بە هیچ شێوەیەك نەگۆڕاوە، چونکە کەس ناتوانێت بانگەشە بۆ گۆڕانی بکات، ئەوەشی بانگەشەی درۆینەی لەو شێوەیە دەکات، لەلایەن خەڵکییەوە بڕوای پێ ناکرێت.

هەرچەندە کەسانێك هەن باوەڕ بەوە ناکەن محەمەدﷺ دوایین پێغەمبەری نێردراوی خودا بێت، بەڵام گومانیان لە ژیانی بێ هاوتا و، بێگەرد و پاکیی ئەو نییە و لە بەرامبەریدا سەری ڕێز دادەنەوێنن. ئەوان بیانەوێت یان نا ناچارن هەروەك چۆن سەبارەت بە پێغەمبەری ئازیز دەڵێن "بەڕاستی محەمەد کەسێکی زۆر مەزن بوو! بگرە مەزنترین کەسی مێژووی مرۆڤایەتیە" هەرواش سەبارەت بە قورئان دەڵێن: "کتێبی موسوڵمانەکان بەر لە ١٤٠٠ ساڵ چۆن بووبێت ئێستەش هەر وایە، سوورەتێکی، ئایەتێکی بگرە یەك پیتیشی گۆڕانکاری بەسەردا نەهاتووە..."

دۆست و شوێنکەوتووانی قورئان چەند دڵنیان لەمە، نەیار و دوژمنەکانیشی هێندە دڵنیان.

ئایا ئەگەر بیانتوانیایە پێچەوانەی ئەمە بسەلمێنن، ئەو کارەیان نەدەکرد؟ ئەگەر لە سەردەمە جیاوازەکانی مێژوودا تەنیا بەڵگەیەکیشیان بدۆزیایەتەوە کە بیسەلمێنێت قورئان گۆڕاوە، ئایا بانگیان هەڵنەدەدا بەگوێی دنیادا؟

ئایا بۆ ماوەی ١٤٠٠ ساڵی ڕەبەق بە بێدەنگی لەبەرامبەر قورئاندا دەستەوەسان دەمانەوە؟

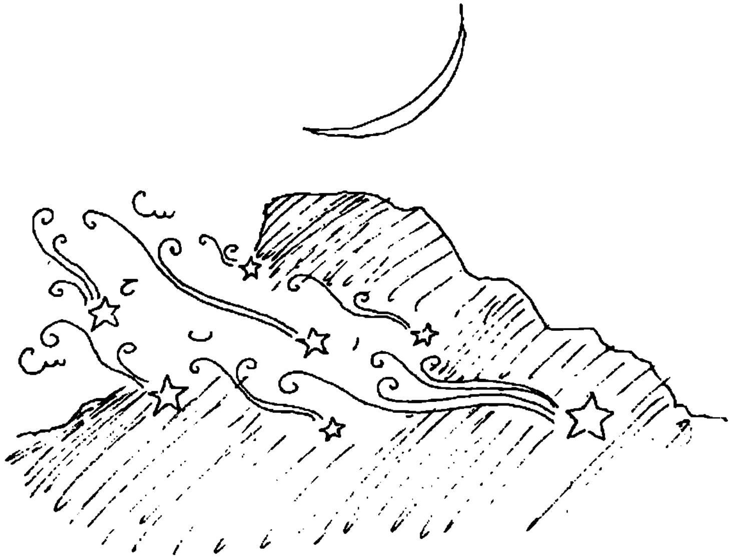

ئایا قورئان چۆن گەیەنرا بە ئێمە؟

فریشــتەی پەیامبــەر حــەزرەتی (جوبرەئیــل) ســەرەتا کــە ئایەتــەکانی قورئــانی دەگەیانــدە پێغەمبــەر ﷺ، ســەرەتا خــودی پێغەمبەر ئایەتە پیرۆزەکانی لەبەردەکرد. ئەو لەو بابەتەدا گەلێك هەستیار بوو، تەنانەت لە کاتەکانی ســەرەتای هــاتنی سرووشــدا، لــەدوای بیســتنی هــەر ئایــەتێك لــە جیبرەئیلــەوە دەستبەجێ لــە دوایــەوە دەیخوێنــدەوە. خــودا دەزانێــت، لەوانەشــە ئازیزمــان لەبەرنەوەی ئایەتەکانی لەیاد نەچێتەوە ئەو کارەی کردبێت.

لەو سەروبەندەدا، زاتی پیرۆزی پەروەردگار ئایەتێکی بۆ پەیامبەرەکەی نارد و خاترجەمی کرد:

" ئەی موحەممەد! زمانی خۆت بە قورئانەکەوە مەجوولێنە بۆ ئەوەی بەپەلە بیخوێنیتەوە -واتە بەرلەوەی جیبرەئیل هەموو ئایەتەکەت بۆ بخوێنێتەوە، تۆ مەکەوەرە پەلەپەل بۆ ئەوەی لەگەڵ ئەوا بیخوێنیتەوە تا بێتە بەرت و لەوە مەترسە کە بۆت لەبەرنەکرێ . * بێگومان لەسەر ئێمەیە کۆی کەینەوە لە دڵتاو بە زمان پێتی بخوێنینەوە. ". القيامة: ١٦-١٧

نووسەرەوە و لەبەرکەرانی قورئان

ژمارەیەك لە یاران هەمیشە هاودەمی پێغەمبەری ئازیزمان ﷺ بوون. هەندێك لەوان خوێندەوارییان هەبوو. سەرەتا ژمارەیان زۆر کەم بوو، بەڵام بە تێپەڕینی کات ژمارەیان زیادی کرد. ئەوان پێیان دەوترا: (نووسەرەوەکانی سرووش) هەریەك لەم هاوەڵە بەڕێزانە پێگەیەکی تایبەتییان هەبوو لە ڕیزی هاوەڵاندا. ئەرکیان بریتی بوو لە نووسینەوەی ئایەتە پیرۆزەکان لە خزمەتی پێغەمبەر ﷺ و لە ژێر چاودێریی ئەودا. پێغەمبەرمان ﷺ خوێندنەوە و نووسینی ئاسایی نەدەزانی، هەربۆیە ئەوان

ئایەتـــەکانیان دەنووســـییەوە و پاشـــان بـــۆ پێغەمبـــەریان دەخوێندەوە. لەگەڵ ئایەتەکەدا، هەمیشە حەزرەتی جیبرەئیل زانیـاری بـە پێغەمبـەرمان ﷺ دەدا کـە ئـەو ئایەتـە لـە چ سـوورەتێکدا دەبێـت و ژمارەیشـی چـەند دەبێـت، بۆیـە نووسەرەوەکان ئەو زانیارییانەشیان، تۆمار دەکرد.

پێم وایە ئێستە پرسیاری ئەوەت لە لا دروست بووە، کە ئایا کاغەز و تیانووسیان لە کوێوە پەیدا دەکرد؟!

لەو سەردەمەدا کاغەز نەبوو.

لەگـەڵ نـەبوونی کاغـەزدا، عەرەبـەکانی ئـەو سـەردەمە کلتـوورێکی نووسـینی فراوانـی ئـەوتۆیان نـەبوو، بـەڵکو ڕووداو و بەسـەرهاتەکانیان دەمـاودەم دەگواسـتەوە. بیرمـان نەچـێت خاوەنی توانایەکی باشی دەرخکردن و وەبیرهاتنەوە بوون.

بەڕادەیەك کەسانی وایان هەبوو دەیانتوانی لـە ڕێگـادا لەسـەر پشتی حوشتر بە بێ هیچ تەختەو دانەیەك، لە ئەندێشەی خۆیاندا یـاری شـەترەنج بکـەن. لەبـەرکردنی ئایەتـەکانی قورئـان بـۆ کۆمەڵگایەك بەم زیهنە بەهێزەوە کارێکی ئەستەم نەبوو.

بـەڵێ ڕاسـتە کاغـەز نـەبوو، بـەڵام لەسـەر بـەردی تـەخت و، پێستی ئاسك و توێکڵی درەختی خورما دەیاننووسی.

بێجگە لە نووسەرەکان ژمارەیەك لە هاوەڵانیش کاریان دەرخکردنی ئایەتەکان بوو.

واتە دەتوانین بڵێین خووی جوانی لەبەرکردنی قورئان لەو سەردەمەوە درێژبۆتەوە بۆ ڕۆژگاری ئەمڕۆمان.

ئەو هاوەڵە بەڕێزانە تەواوی ئایەتەکانیان لەبەردەکرد و بەردەوام دووبارەیان دەکردەوە.

ژمارەی ئەمان لە نووسەرەوەکان زیاتر بوو.

وەك پیشتریش ئاماژەم پێدا، نازڵبوونی ئایەتەکانی قورئان بەش بەش ئاسانکاری گەورەی کردبوو بۆ لەبەرکردن.

تا پێغەمبەری نازدار لە ژیاندا بوو، ئایەتەکانی قورئان هەموو پێکەوە کۆنەکرانەوە تا بخرێنە سەر شێوەی کتێبێك، چونکە هێشتا هاتنی سرووش درێژەی هەبوو. هەروەها ئایەتەکان بەو ڕیزبەندەی ئێستا ئێمە دەیانخوێنینەوە، نەدەهاتنە خوارەوە. واتە بەر لەوەی نازڵ ببێت، شوێن و ژمارەی ئایەتەکان نەدەزانرا. ئەگەر قورئان بەشێوەی کتێبێکی تەواو نازڵ ببوایە، هەر کە ئایەتێکی نوێ بهاتایەتە خوارەوە ئەوکات دەبوو بە تەواوی بگۆڕایە و چاپێکی نوێی لێ بنووسرایەتەوە.

لەپاش کۆچی دوایی خۆشەویستمان ﷺ، حەزرەتی ئەبوبەکر دۆستی بەوەفا و ئەمەکداری پێغەمبەر بووە جێگرەوە و خەلیفەی موسوڵمانان.

مەصحەف

لە سەردەمی فەرمانڕەوایی حەزرەتی (ئەبوبەکری صدیق)دا چەند جەنگێك ڕوویاندا و دەرەنجام (٧٠) لەو هاوەڵانە شەهید بوون کە قورئانیان لەبەربوو.

ئەم دۆخە بووە مایەی نیگەرانی حەزرەتی (عومەری کوڕی خەتاب) ، کە دووەم خەلیفەی موسوڵمانان بوو. ئەگەر بەو شێوەیە شەهیدبوونی حافیزانی قورئان درێژەی بکێشایە، دوای ماوەیەك کەسێك نەدەما قورئانی لەبەر بێت!

ئیمامی عومەر نیگەرانی خۆی لەو بارەیەوە گەیاندە حەزرەتی ئەبوبەکر.

پاشان قورئان لەسەر شێوەی پەرتووکێك نووسرایەوە.

بەمەبەستی ئەنجامدانی ئەم کارە هاوەڵی بەڕێز (زەیدی کوڕی سابت) کە تۆمارکەری سرووش و حافزی قورئان بوو، ئەرکی پێ

سپێردرا. لیژنەیەك بە سەرۆكایەتی ئەو و ئەندامێتی چەند هاوەڵێك كە بۆ ساتێكیش لە پێغەمبەر دوورنەكەوتبوونەوە پێكهێنرا.

ئەندامەكانی بریتیی بوون لە: حەزرەتی عومەر، حەزرەتی عەلی، حەزرەتی عوسمان، زەیدی كوڕی كەعب. ئەم شاندە بۆ ماوەی ساڵێك بە شێوەیەكی چڕوپڕ هەستیارترین پرۆسەی جیهانیان ئەنجامدا.

له ڕاستیدا زەید خۆی یەکێك بوو لە باشترین حافزانی قورئان لەو سەردەمەدا بەڵام نەیکرد خۆی بە تەنیا قورئان بنووسێتەوە، بەڵکو وتی: "هەر کەسێك دەڵێت سەبارەت بە قورئان شتێك لە پێغەمبەر ﷺ فێربووم، داوای لێبکەن بێتە لامان."

هەرکەسێك ئایەتێکی نووسراو یان زیاتری لابووبێت، دەستبەجێ هێناویەتی. ئەوانەشی کە قورئانیان لەبەربوو هاتن و خوێندیانەوە. زەید هەموو ئەو ئایەتانەی بەراورد کرد. بەو شێوەیە ئایەتەکانی قورئانی پیرۆز بەو شێوەی ئەمڕۆ لەبەردەستی خوێنەرانیدایە، لەسەر پەلی درەختی خورما نووسرایەوە. ئەم یەکەم کۆپیەی قورئان لە سەرەتاوە تاکو کۆتایی دوو جار خوێنرایەوە. بەمجۆرە قورئان، لەسەر شێوەی پەرتووکێك (مەصحەف) نووسرایەوە.

مەصحەف لە سەردەمی سێیەم خەلیفەی موسوڵمانان حەزرەتی عوسماندا چەندین وێنەی لێ نووسرایەوە. پاشان هەر وێنەیەك نێردرا بۆ یەکێك لەو شارە گەورانەی موسوڵمانانی تێدا نیشتەجێبوون. ئاشکرایە لەو سەردەمەدا ئیدی بنکەی دەوڵەتی ئیسلامی گەلێك فراوان بووبوو.

ئەمڕۆ لە ولاتانی ئیسلامیدا وێنەی زۆر كۆنی قورئانی پیرۆز بوونی هەیە.

بۆ نموونە لە مۆزەخانەی "كلتووری توركی و كەلەپووری ئیسلامی"ی شاری ئیستانبوڵدا مەصحەفەكانی تایبەت بە حەزرەتی عوسمان و عەلی هەیە. ئەوەی جێی سەرنجە تەنانەت یەك جیاوازی بچووكیش لە نێوان ئەو مەصحەفانە و قورئانە نووسراوەكەی ئەمڕۆدا نییە.

هەروەك چۆن تاكو ئیستا پارێزراوە، قورئان تاكو ڕۆژی دوایی بەبێ ئەوەی یەك پیتی بگۆڕێت دەپارێزرێت چونكە نەك مرۆڤ، بەڵكو خودی زاتی (الله) قورئان دەپارێزێت...

" ئێمە خۆمان قورئانمان نازڵ كردووەو هەر ئێمەیش ئەیپارێزین لەوەی بفەوتێ یا دەسكاری بكرێ و زیادو كەمی تێدا بكرێ." الحجر:٩

ئایا قورئان کۆن دەبێت؟

(کۆن) جیاوازەو (کۆن دەبێت) جیاوازە. بۆ نموونە خۆر کۆنە، تەنانەت لە گۆی زەوی کۆنترە، بەڵام هەموو سپێدەی بەیانێك سەرلەنوێ هەڵدێتەوە.

هەموو بەیانییەك بە ڕووخسارێکی گەشەوە خۆی نیشان دەدات... بە تیشکەکەی مزگێنی ڕۆژێکی نوێی پێیەو لەسەر ڕووتەختی پەنجەرەی ماڵەکانمان دەبریقێتەوە.

خۆ کاتێك بەیانیان چاومان بە سپێدەیەکی فێنك هەڵدەهێنین، لە ڕاستیدا چاومان بە دنیایەکی نوێدا هەڵهێناوە...

بەڵێ؛ قورئان بە گوێرەی ئێمە کۆنە،بەڵام هەرگیز (کۆن بوو) نییە!

چونکە لە بنەڕەتەوە قورئان "هەرگیز کۆن نابێت"!

کۆن بوون واتای چیە؟

کۆن بوون، واتە شتێك هاوشێوەی ڕۆژی یەکەمی نەبێت. واتە ماندووبوون و دارمان، پیس بوون، ترازان، دڕان، ماوە بەسەرچوون، لەدەستدانی کارایی،... هتد.

کۆن بوون شتێکە لەم جۆرە.

ئێستا دەپرسین، ئایا دەتوانین کام لەمانە لە قورئان کە فەرموودەی خودایە نزیك بکەینەوە؟ ئایا دەگونجێت ئاسانترینی ئەم ئاوەڵناوانە بۆ قورئانی پیرۆز بەکاربهێنین؟

هەموو ئەو پێناسانەی بۆ کۆن بوون کردمانن، تەنیا بۆ ئەو شتانە بەکاردەهێنرێن کە دەستکردی مرۆڤ خۆیەتی.

بۆ وێنە جلوبەرگ کۆن دەبێت، دەبڕزکێت، دەدڕێت، ڕەنگەکەی کاڵ دەبێتەوە و وای لێ دێت بۆ لەبەرکردن نەشێت...

ئۆتۆمبێل کۆن دەبێت، پارچەکانی تێك دەچن و پاش ماوەیەك وای لێ دێت ناتوانێت خاوەنەکەی لە شوێنێکەوە بۆ شوێنێکی دیکە بگوازرێتەوە.

بە پێچەوانەوە خاوەنەکەی ناچار دەبێت ئۆتۆمبێلەکەی بۆلای وەرشەی چاککردنەوەی ئۆتۆمبێل بگوازێتەوە.

تەنانەت یاساکانی مرۆڤیش کۆن دەبن. ئەوەی دوێنێ قەدەغە بوو، پێدەچێت ئەمڕۆ ڕێگەپێدراو بێت. یاخود پێچەوانەکەشی دەکرێت ڕووبدات.

یاسا کۆنەکان، یاسای نوێ جێگەیان دەگرێتەوە، بەڵام وەك ئاشکرایە یاسا نوێیەکانیش پاش تێپەڕینی ماوەیەك کۆن دەبن...

دەشێت نموونەیەکی زەقی کۆن بوون لە دنیای کۆمپیوتەردا ببینیت. کاتێك من لە تەمەنی تۆدا بووم، خۆمان دەکوشت و دەبڕی تاکو کۆمپیوتەرێکمان بۆ بکڕن. وەلێ ئێستا هێندە

مۆدێلی نوێی دروستکراوە، بەشێوەیەك کەس لە کۆمپیوتەر ناپرسێتەوە. ئەمە ئیدی کۆن بوونە!

لەبەرئەوەی مرۆڤ بە تێپەڕینی کات هەگبەی زانیارییەکانی زیاد دەبێت، بۆیە ئەو شتانەی دروستیان دەکات، ئەو وتانەی دەیانبیژێت و ئەو یاسایانەی دایان دەنێت، کۆن دەبن.

لەکاتێکدا مرۆڤ شتگەلێکی نوێ فێر دەبێت جێگای کۆنەکانیان پێ دەگرێتەوە، هاوکات لەوەش تێدەگات کە هەندێك لەوانەی پێشتر کردوونی هەڵەبوون... ئێستا نموونەیەکی زۆر ڕوونت لەسەر ئەمە بۆ باس دەکەم.

مرۆڤ چۆن هاتە سەر زەوی؟

لە کۆندا کاتێك منداڵێك دەیپرسی: "من چۆن هاتومەتە دنیاوە؟"، لەبەرامبەردا گەورەکان لێی توورەدەبوون یاخود وەڵامی سەیریان دەدایەوە:

"ڕۆڵە گیان، لەق لەقەکان تۆیان هێنا!"

"ڕۆژێکیان لەگەڵ دایکتدا لەلای ڕووبارەکەوە پیاسەمان دەکرد، لەنێوان بەردەکاندا تۆمان دیتەوە. جوانکیلە بوویت، بڕیارماندا بتهێنینەوە بۆماڵەوە!".

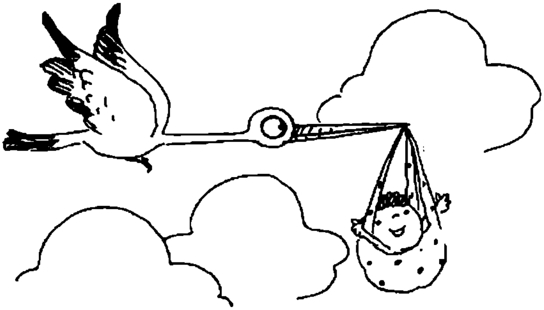

"لـە کێلگەکـەدا لـە سـێبەری کەلـەرمێکی زەبەلاحـدا تۆمـان دۆزیەوە، زۆر جوان بوویت... ! "

لــە سـالّی ١٩٧٧ دا بـۆ یەکــەم جـار بـە بـەکارهێنانی مایکرۆسکۆپێکی سەرەتایی، (هام) و (لیڤنهۆك) توێژینەوەیەکیان لەسەر خانەی زاوزێی نێر (سپێرم) ئەنجامـدا. دەرەنجام بینیـان هەر سپێرمەخانەیەك مرۆڤێکی بـە تـەواوی تایبەتمەندییەکانیـەوە هـەڵگرتووە. بـەگوێرەی توێژینـەوەکان، دوای ئـەوەی ئـەم سپێرمەخانەیە دەکەوێتە منداڵدانی ئافرەتەوە پاشان منداڵەکەی لێ دروست دەبێت.

چەندە سەیرە، تۆش پێت وانییە؟ لەناو سـپێرمێکدا مرۆڤێکـی گچکە هەیە.

"هـام" و "لیڤنهـۆك" دواتـر ئـەوەیان خسـتەڕوو کـە لـەناو سپێرمی مرۆڤە گچکەکەدا ئەگەر کوڕ بێت، دیسـان مرۆڤێکـی لـەو گچکەتر هەیە. خۆ ئەگەر ئەمیشیان نێر بێت، لەناو سـپێرمەکەیدا مرۆڤێکی لەخۆی بچووکتر بوونی دەبێت. واتە کارەکە بەم جـۆرە درێژە دەکێشێت!!!

لە سەدەی ١٨دا هێلکەی ئـافرەت دۆزرایـەوە و زانایـان وتیـان پێشتر "هەڵەمان کرد".

چونکە ئەو مرۆڤە گچکانە لەناو خانەی هێلکەی ئافرەتدان نەك سپێرمەخانە.

بـەم جـۆرە مرۆڤایـەتی بـۆ ماوەیـەك سـەبارەت بـە چـۆنیەتی دروستبوونی مرۆڤ بەهەڵەداچوو.

لـە سـەدەی ١٩ دا هـەنگاوێکی گـرنگ هـەڵنرا دەربـارەی لێکۆڵینەوە لە چۆنیەتی بەدیهاتنی مرۆڤ. ئەوکات ئاشکرا بوو کـە کۆرپەلە لە مندالّدانی دایکدا، لە دەرەنجامی یـەکگرتنی سـپێرمی بـاوك و هێلکـەی دایکـەوە دروسـت دەبێـت. لـەوەش گـرنگتر پێکهاتنی کۆرپەلە لە سکی دایکدا قۆناغ بە قۆناغ ئاشکرا کرا.

واتە بە کورتیەکەی، مرۆڤە بچووکەکان نە بە تەنیا لـە خانـەی زاوزێی پیاودا بوون نە بە تەنیا لە خانەی زاوزێی ئافرەتدا!

بەمجۆرە هەرچی بیروبۆچوون و پەرتووك و تێزی پێشتر هەیە سەبارەت بە بابەتەکە، وەلانران. بەمانای وشە؛ واتە ئەو بۆچوونانە (کۆن بوون)!

بەڵێ، کۆن بوون بەم شێوەیە دەبێت. لەدەستدانی ڕەوایەتی، ونکردنی حکومڕانی و چۆکدادان لەبەرامبەر کاتدا بەم شێوەیە دەبێت. بە جۆرێك ئاوڕدەدەیتەوە بەلای ڕابردوودا و بە خۆت دەڵێیت: "چەند لە ڕاستییەوە دووربوون، چەندە جێگەی پێکەنینە! باشە ئێمە ئەم هەموو ماوەیە باوەڕمان بەمانە کردبوو؟"... ئیدی (کۆن بوون)ی ڕاستەقینە ئەمەیە!

قورئان چی دەڵێت؟

عەجەب، ئایا دەربارەی بابەتێکی گرنگ وەك بەدیهاتنی مرۆڤ، قورئان چی دەڵێت؟ مادەم بکەر زانایە و زانایش مافی لێدوانی هەیە، کەواتە دەبێت ڕاستترین قسە قسەی پەروەردگار بێت. وانییە؟

ئایا لە قورئانی پیرۆزدا کە زیاد لە ١٤٠٠ ساڵ لەمەوبەر نێردرا بۆ گرۆی بەشەر ئاماژە بە دروستبوونی مرۆڤ کراوە؟ ئایا ئەوەی لە قورئانـدا هـاتووە یەکدەگرێتـەوە لەگـەڵ ئـەو دۆزینەوانـەی زانایانی بوارەکە پێش ١٥٠ ساڵ ئاشکرایان کرد؟

دروستترین وەڵام بۆ پرسیاری: "ئایا قورئان کۆن دەبێت؟"، زانیارییەکانی بەدیهاتنی مرۆڤە لە قورئاندا. ئەمەش نموونەیەك:

" مـن ئێـوەم لـە گـڵ دروسـت کـردووە چـونکە باوکـە گـەورەی ئادەمزاد کە ئادەمە لە گڵ دروست کراوە، لەوەپاش لە تۆوی باوك و دایـك م دروسـت کـردوون، ئـەمجا لـە پارچـە خـوێنێکم دروسـت کـردوون، ئـەمجا لـە پاچـە گۆشـتیکم دروسـت کـردوون، هەیـەتی خراوەتــە شــێوەی ئــادەمزادەوەو هەیــەتی نەخراوەتــە شــێوەی ئادەمزادەوە، ئەمەتان بۆیە بۆ باس ئەکەم تا بزانن چۆنم دروست کردوون. " الحج :٥

ئەم ئایەتە تەنیا یەکێکە لەو ژمارە زۆرەی ئایەتەکانی قورئـان کـە بـاس لـە چـۆنیەتی دروسـتبوون و قۆناغـەکانی پێکهێنـانی کۆرپەلە دەکەن لە سکی دایکدا. لەگەڵ ئەوەشدا هەر قۆناغێك بە لێکچواندنی زۆر جـوان نمـایش دەکـات. ئێسـتاش پێکـەوە واتـای یەك بە یەکی ئەو دەستەواژانە شیکار دەکەین.

نوتفه: لـه ڕووی زمانەوانیـەوە واتـە دڵۆپـە ئاوێك. لێـرەدا بـە واتای خانەی نێرینە (سپێرم) یاخود هێلکەی پیتێنـراوی ئـافرەت بەکارهاتووە.

هەریەك لەو دووانەش دڵۆپە ئاوێکن و چیرۆکی ئێمەی مرۆڤ لەو دڵۆپە ئاوەوە دەست پێ دەکات.

عەلەقـە "خۆهەڵواسـەر": سەرسـوڕهێنەرترین وێکچـواندن ئەمەیانـە. چـونکە عەلەقـە ٣ مانـای جیـاوازی هەیـەو هەریەکێکیشیان پەیوەندی بە قۆناغێکی گەشەی کۆرپەوە هەیە:

- **خۆهەڵواسـین و خۆگرتنـەوە بـە شـوێنێکدا**: هێلکـەی پیتێنـراوی ئـافرەت واتـە زایگـۆت خـۆی بـە دیـواری منداڵانـدا هەڵدەواسێت و دەگیرسێتەوە.

- **خوێنمـژە**: زایگـۆت بـەبێ وەسـتان کـەرت دەبێـت و زۆر دەبێت، پاشان شێوەی خوێنمژەیەکی گچکە وەردەگرێت.

- **خـوێنێکی مـەییو**: کۆرپەلـە لەبەرئـەوەی لـە سـەرەتادا لـەناوەوە تـۆڕێکی دەمـاری نییـە، هەربۆیـە لـە خـوێنێکی مـەییو دەچێت.

گۆشتپارە: لەم قۆناغەدا کۆرپەلە لە پارچە گۆشتێك دەچێت کە شوێنەواری ددانی بەسەرەوە بێت. هەرچی ئەندامەکانی جەستە هەیە ئیدی وردە وردە لەناو ئەم پارچە گۆشتەدا دروست دەبن.

هەموو ئەم ئایەتانە بەبێ هیچ جیاوازیەك هاوشێوەی دەرەنجامی ئەو توێژینەوە زانستیانەن کە دەربارەی کۆرپەلە ئەنجامدراون.

قورئانی پیرۆز قۆناغ بە قۆناغ دەربارەی چۆنیەتی دروستبوونی کۆرپەلە لە سکی دایکدا، دەدوێت. بەلاّم تێگەیشتنی خەڵکی لەمە، کاتێکی دوورودرێژی خایاند.

بێگومان قورئان هەرچییەك لەوبارەیەوە بڵێت ڕاسترینە.

ئەمە هەرچەندە ١٤ سەدە پێش ئێستاش ئەم هەواڵەی دابێت!

واتە ئەو سەردەمەی مرۆڤ نەك هەر هەواڵی لە زانستی کۆرپەلەزانی نەبوو، بەڵکو تەنانەت دەربارەی جەستەی خۆی خاوەنی هیچ زانیارییەکی ئەوتۆ نەبوو...

لەکاتێکدا باوکان منداڵە کچەکانیان زیندەبەچاڵ دەکرد –کە گوایە کچ مایەی نەنگیە بۆ خانەوادە– قورئان لەم جۆرە وانانەی بە مەردووم دەوتەوە.

ئێستا تۆ بڵێ؛ ئایا قورئان کۆن دەبێت، یاخود لەگەڵ تێپەڕینی کاتدا نوێ دەبێتەوە؟

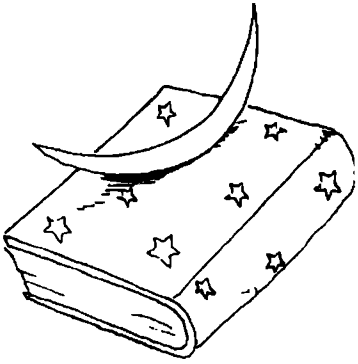

چەند نموونەیەك لە موعجیزە زانستییەكانی قورئان

هــەروەك چــۆن قورئــان پــەرتووكی خودایــە، گــەردوونیش پەرتووكی زاتی ئەوە. بەڵام كتێبی گـەردوون، كتێبێكـی مەزنـە و بە پیتی خانە و ئەتۆم نووسراوە.

ئافرێنی تاقانە لە قورئاندا گەلێك ئاماژە بە گـەردوون دەكـات. لە چوارچێوەی چەندین باسـی جیـاوازدا باسـی ئـاژەڵان، ڕووەك، چــیاكان، خــودی مــرۆڤ، هەســارەو ئەســتێرەكان، دەریــاو ڕووبارەكان، با، هەور و باران و باخ و ڕەزەكان دەكـات. ئەمـەش بۆئـەوەی سـەرنجی مـەردووم ڕابكێشـیت، تـاكو لێـی بڕوانێـت و بیربكاتەوە و نهێنییەكانی ببینێت.

بەم جۆرە كاتێك قورئان دەخوێنین سروشت و كاتێـك سـەیری سروشت دەكەین قورئانمان وەبیردێتەوە...

بۆ وێنه کاتێك ئایەتی پـیرۆزی: " خودا خستیه دڵی هەنگەوه کە ماڵی خۆتان دروست بکەن لە شاخەکانداو لە قوپۆڵی داردا و لە هەرشـوێنێ کـه خـەڵك بـەرزی ئەکەنـەوه وەك دارمێـوو بـن مـیچ. " النحل: ٦٨، دەخـوێنین دیمـەنی کۆمـەڵێك مـێش هـەنگمان دێتـه بەرچاو کە لەناو باخێکی پڕ لە گوڵ و گوڵزاردا دەفڕن.

هەرکاتێکیش کەوچکێك هەنگوین دەخۆین ئایەتێکی قورئانمان وەبیردێتەوه کە باسی هەنگ بکات.

" لە سکی ئەو هەنگانـه شـەرابێکی ڕەنگـاوڕەنگ، زەردو سپیو ڕەش، دەرئەچێ لـه خواردنەوەیدا شیفا هەیه بۆ خـەڵك." النحـل: ٦٩.

قورئان و گـەردوون، دوو کتێبـی نـاوازەی خـودان کـه هـەرگیز ناکرێت لە یەکتری جودابینەوه.

ئەگەرچی قورئان کتێبێکی فیزیا، کیمیا، زیندەوەرزانی یاخود جیۆلـۆجی نییـه -بـەوجۆرەی لـه ڕۆژگـاری ئـەمڕۆدا دەنووسرێنەوه- بەڵام هەواڵدەری موعجیزەکانی سروشته...

قورئان هەواڵ و سەرگوزشتەی جیاوازی ژیانمان بۆ دەخاتەڕوو لـه بچـووکەوه بـۆ گـەوره لەوانـەش؛ ئەسـتێرەکان، هـەورەکان، هـەوره بروسـکه، شـنەبای بـەیانی، تـۆوی درەخـت، بـەدیهاتنی

هـەنگ و مێرووڵـە و جاڵجاڵۆكـە، بەسـەرهاتی خۆمـان لـە سـكی دایكماندا، هێڵەكانی پەنجەمان، چیا، دەریا و چینەكانی زەوی... بـە ئاشـكرابوونی نهێنییـەكانی گـەردوونیش زیـاتر لـە مانـای ئایەتەكانی قورئان تێدەگەین...

لەگـەڵ هـەر دۆزینەوەیـەكی نوێـدا هەڵوێسـتەیەك دەكـەین و دەڵێین: "بەڵێ، ڕاستە تازە زانایـان ئەمـەیان دۆزیوەتـەوە بـەڵام قورئان پێش ١٤٠٠ ساڵ باسی كردووە".

ئەمـەش یەكێكـە لـە مـوعجیزە گـەورەكانی قورئـانی پـیرۆز. چونكە نیشـانی دەدات؛ لەگـەڵ تێپـەڕینی كاتـدا نـەك هـەر كۆن نابێت، بەڵكو نوێ دەبێتەوە.

ئێستاش یەك دوو نموونەت بۆ دەهێنمـەوە ئـەوكات باشـتر لـە مەبەستم تێدەگەیت.

گەردوونی فراوانبوو

هەزاران ساڵ مرۆڤ پێی وابوو گـەردوون وەك گۆیـەكی وەسـتاو وایە. گۆیەكی وەستاوی وەها كـە سـەرەتا و كۆتاییەكـەی دیـاری بێت و شیاوی گۆڕان نەبێت...

بەلام لە سالانی (١٩٠٠)کاندا ئەم بیروبۆچوونە گۆڕا. لە ئەنجامی توێژینەوە زانستیەکان و چاودێریکردنی بۆشایی ئاسمان بە تەلەسکۆبی زەبەلاح و پێشکەوتوو، دەرکەوت کۆمەڵە خۆرەکانی ئاسمان وەستاونین و بەردەوام لە یەکتری دووردەکەونەوە. لەبەر ڕۆشنایی ئەمەدا، زانایان وتیان:

"ئەهای خەڵکینە، ساتێك ڕاوەستن. بە پێچەوانەی ئەوەی پێتان وترا، ئێستا دەرکەوتووە ئەم گەردوونە وەك میزەڵدانێك بەردەوام لە فراوانبووندایە."

لێکۆڵینەوەکان لەوبارەیەوە بەردەوام بوون، دەرەنجام یەکلایی بووەوە کە گەردوون بەردەوام لە دۆخی فراوانبووندایە. ئەم زانیاریەی مرۆڤ تەنیا ١٠٠ ساڵە توانیویەتی پەیی پێ بەرێت، قورئان بەر لە ١٤٠٠ ساڵ ئاماژەی پێکردووە.

لە سورەتی (الذاریات) ئایەتی ٤٧ دا قورئان بەم شێوەیە باسی بابەتەکەی کردووە:

" ئاسمانیشمان بەهێز دروست کردو ئێمە ئەتوانین گەورەتریشی بکەین."

هەورە سەنگینەکان

وێکچواندنی ئەو پەڵە هەورانەی بەسەرماندا تێدەپەڕن بە شتێکی دیکە، کارێکە هەموومان حەزمان لێیەتی. بۆ وێنە؛ هەورەکان زۆرینەی کات وەك چەند مۆڵێك لۆکە لە ئاسماندا دەردەکەون...

وەلێ، مرۆڤ بەدرێژایی چەندین سەدە تەنیا تەماشای ئەو پەڵە هەورانەی کرد. هیچ زانیارییەکی نەبوو دەربارەیان. هیچ کەسێك بۆچوونێکی نەبوو دەربارەی سەنگ و قورسایی ئەو لۆکە مۆڵانە. خەڵکی دەیانوت: "بەپێی ئەوەی لە ئاسمانداو لەناو هەوادا ئاوا ڕاگیربوون کەواتە هیچ سەنگێکیان نییەو هاوشێوەی لۆکە سوکن!!"

بەڵام لە ڕاستیدا وانییە.

کاتێك زانایان هەژماری کێشی ئەو بارانەیان کرد کە لە هەورەکانەوە دەبارێت، کێشێکی سووکی هاوشێوەی کێشی (لۆکە)یان بۆ دەرنەچوو. بۆ نموونە؛ کێشی تەنیا ١ سەنتیمەتر باران بارین لە ڕووبەرێکی (٥٠) پەنجا کیلۆمەتر دووجا فراواندا،

نزیکەی نیو ملیۆن تۆن دەردەچێت. بەم شێوەیەش تەنیا یەك پەڵە هەوری باران، دەکرێت ۳۰۰ هەزار تۆن دەربچێت.

قورئانی پیرۆز بەم جۆرە دەربارەی بابەتەکە دەدوێت:

"خودا ئەو خودایە باکان ئەنێری، موژدەی بارانی ڕەحمەتیان پێیە، کە هەوری قورس و زۆریان هەڵگرت بەرەو وڵاتێك ئەیاندەینەبەر کە مردووەو سەوزایی و ژیانی تێدا نییە، لەوێ بارانی پێ ئەبارێنین و، لەو زەوییە مردووەدا هەموو جۆرە بەرو گیایەك ئەڕوێنین" الأعراف :٥٧

موعجیزەکانی مێش هەنگ

" خودا خستیە دڵی هەنگەوە کە ماڵی خۆتان دروست بکەن لە شاخەکانداو لە قوڕۆڵی دارداو لە هەرشوێنێ کە خەڵك بەرزی ئەکەنەوە وەك دارمێوو بن میچ. " النحل: ٦٨

" جا لە شیرەی هەموو بەرێ بخۆن و ئەو ڕێگایە بگرنەبەر کە خودا بۆی ئاسان کردوون. لە سکی ئەو هەنگانە شەرابێکی ڕەنگاوڕەنگ، زەردو سپیو ڕەش، دەرئەچێ لە خواردنەوەیدا شیفا هەیە بۆ خەڵك. بێگومان لە هەنگ و جۆری ژیانی و دروست کردنی هەنگوین و نێرومێیاندا نیشانەی دەستەلاَت و توانی خودا هەیە بۆ قەومێ کە بیر بکەنەوە وعەقڵیان بخەنەکار." النحل: ٦٩

مێش هەنگ لەنێو زیندەوەراندا پێگەیەکی تایبەتی هەیە. خودا بە مێشێکی بچووکی ژەهراوی وەك هەنگ، هەنگوینی شیرینمان بۆ بەرهەم دێنێت. لە قورئانی پیرۆزیشدا باس لەم مێرووە نائاساییانە دەکات کە کار دەکەن و بەرهەمێکی گرنگی وەك هەنگوین بەرهەم دەهێنن، وەك پاداشتێك بۆیان. تەنانەت سوورەتێکی قورئانیش هەر بە ناوی (هەنگ)ەوە ناونراوە؛ سوورەتی (النحل). لەم سوورەتە پیرۆزەدا پەروەردگار باسی هەنگمان بۆ دەکات.

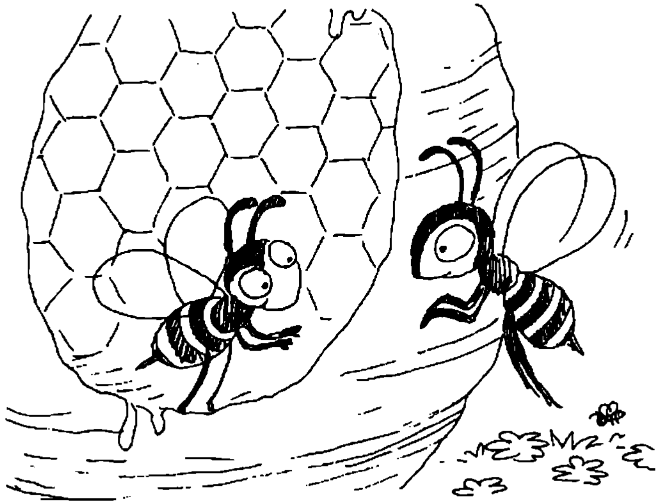

کاتێـك لـەو ئایەتـە ورد دەبینـەوە، چـەند سـەرەداوێکمان سەبارەت بە لایەنی هەنگ بۆ دەردەکەوێت...

ئەمەش چەند نموونەیەکە لە موعجیزەکانی هـەنگ کـە قورئـان پێش ١٤٠٠ ساڵ باسی کردووە و تازە بە تازەش مـرۆڤ پـەیی پـێ بردوون:

- زمـانی عـەرەبی زمـانێکی فراوانـە. لـە عەرەبیـدا وشـەیەك ئەگەر بۆ شـتێکی نێرینـە بـەکاربێت جیـاوازە لـەوەی بۆ مێینـە بەکاردەهێنرێت.

ئایەتەکانی مێش هەنگ ڕووی دەمی لە هەنگە مێینەکانە.

بـەڵێ، تەنانـەت ئـەم وردەکارییـە بچـووکە، موعجیزەیـەکی وەهای قورئانە کە مرۆڤ واقی وڕدەمێنێت لە بەرامبەریدا.

چـــونکە لێکۆڵینــــەوە زانســــتیەکانی ئــــەم ســــەردەمە، دەریانخســـتووە کـــە تـــەنیا هەنگـــە مێیەنـــەکان بەشـــداری لـــە بەرهەمهێنانی هەنگویندا دەکەن.

بگـــرە هـــەموو کارەکـــانی نـــاو پوورەکەشـــی هـــەر لـــە لایـــەن مێینەکانەوە جێبەجێ دەکرێن.

– هەمووان دەزانین هـەنگ لـەم گـوڵ بـۆ ئـەو گـوڵ دەفرێـت. بەڵام بۆ ئاگاداریت هەنگ تەنیا لەسەر گوڵ نانیشێتەوە، بەڵکو لە پێنـاو پێشکەشـکردنی خـواردن بـە ئێمـە، سـەردانی هـەزاران ڕووەکی جیاواز دەکات. لە ڕاستیدا خودی ئەم پرۆسەیە هێنـدەی هەنگوینەکـە بایەخـدارە. چـونکە لـە هـەمان کاتـدا هـەنگ تـۆوی درەختەکان بۆ سەر یەکدی دەگوازێتەوە. بەم شێوەیەش سەوزە و میوەکان زۆر دەبـن. ئەگـەر هـەنگ تـەنیا لەسـەر پـەڕەی گـوڵ بنیشـتایەتەوە، پێدەچـێت ئـەوکات هەنـدێ جـۆری سـەوزە و میوەکانمان هەر نەدیبایە.

ئایەتـــەکانی مـــێش هـــەنگ، ســـەرنجمان بـــەلای ئەمەشـــدا ڕادەکێشن.

چـونکه ئایەتەکـە نافـەرموێت: " جا لـە شیرەی هـەموو گوڵـێ بخـۆن " ، بـەڵکو دەفـەرموێت: " جا لـە شیرەی هـەموو بـەرێ بخۆن".

(بەروبووم) لێرەدا، بەدەر لـە گـوڵ مەبەستی میـوەو سەوزەکانیشە...

– دۆزینـەوەی ڕێگـا و ئاڕاسـتەی نێـوان پـوورەو ئـەو دەیـان باخچـەی گوڵانـەی هـەموو ڕۆژێـك بـۆی دەچـن، خـۆی لـە خۆیـدا موعجیزەیـەکی ئاشـکرایە. هەنگـەکان ئاڕاسـتەی خۆیـان بـەپێی تیشکی خۆر دیاری دەکەن. بەڵام خۆ شوێنی خـۆر بـەردەوام لـە گۆڕاندایە! ئەی چۆن دەگونجێت سـەرەڕای ئەمـە، هـیچ هـەنگێك ئاڕاستەکەی ون ناکات!

مێشکی گچکەی هەنگ بەشێوەیەك بـەدیهێنراوە دەتوانێـت لـە ڕێگای بەکارهێنانی خۆرەوە مەوداو ئاڕاستەی نێوان پوورەکەی و ئەو شوێنەی لێیەتی، دیاری بکات. بە جۆرێك، تەنانەت لـە کـاتی هەوریشدا بە ئاسانی ڕێگای خۆی دەدۆزێتەوە.

لە قورئانی پیرۆزدا ئاماژە بە چۆنیەتی دۆزینەوەی ڕێگا کراوە لەلایـەن هەنگـەوە و بـوونی یارمەتیـەکی بەرچـاوی خـودا لـەم

بابەتەدا، بە چەند شێوەیەك كە ژیریی مرۆڤ دەستەوسانە لە تێگەیشتنیدا:

بچۆرە سەر ئەو نەخشانەی پەروەردگار كە دەفەرمووێت: " ئەو ڕێگایە بگرنەبەر كە خودا بۆی ئاسان كردوون ".

بەم پێیەش ئاشكرا دەبێت، دۆزینەوەی ڕێگا و ئاڕاستەی هەنگەكان كە هێشتا مرۆڤ نەیتوانیوە بەتەواوی لێی تێبگات، خودای بالادەست و زانا بۆی ئاسانكردوون.

– مێش هەنگ دوو گەدەی هەیە. كاتێك هەنگ دەگەڕێتەوە بۆ ناو پوورەكەی ئەو شیلەیەی لە گەدەیدا كۆی كردووەتەوە، دەیكاتە ناو گەدەی هەنگێكی دیكەوە. شیلەكە لە گەدەی هەنگی دووەمدا ساز دەبێت و دەبێتە هەنگوین. واتە هەنگوین لە سكی تەنیا یەكەم هەنگدا دروست نابێت، بەڵكو لە سكی چەند هەنگێكدا دروست دەبێت..

قورئانی پیرۆز بەر لە ١٤٠٠ ساڵ باسی ئەم زانیاریەی كردووە كە بەم دواییە زانایان توانیویانە لێی تێبگەن:

" لە سکی ئەو هەنگانە شەرابێکی ڕەنگاوڕەنگ، زەردو سپیو ڕەش، دەرئەچێ لە خواردنەوەیدا شیفا هەیە بۆ خەڵك".

– ئایا سەرنجت داوە؟ لە ئایەتەکەدا دەڵێت: "لە سکی ئەو هەنگانەوە شەرابێکی ڕەنگاوڕەنگ ، دەرئەچێ"، ناڵێت: "هەنگوین دەرئەچێ". ئەدی باشە بۆ واناڵێت؟

ئەو هەنگوینەی لە سکی هەنگدا دەگاتە قۆناغێکی دیاریکراو، دەکرێتە سەر شانەی هەنگوین، بەڵام هێشتا ئەو هەنگوینە نییە کە خۆمان دەیزانین. بەڵکو زیاتر لە شەربەت دەچێت. دوای ماوەیەك خەستتر دەبێتەوە و دەبێت بەو هەنگوینەی بۆ خواردن دەستدەدات.

بەڵێ، قورئان لەپێناو ئەوەی بە وردەکاری تەواوەوە تیشک بخاتە سەر بابەتەکە، لەبری وشەی هەنگوین شیلە یان شەربەتی بەکارهێناوە !

– لە درێژەی ئایەتەکەدا هاتووە: "لە خواردنەوەیدا شیفا هەیە بۆ خەڵك"، وەك ئاشکرایە لە ڕۆژگاری ئەمڕۆدا ڕۆژ لە دوای ڕۆژ سوود و قازانجی نوێی هەنگوین دەخرێتەڕوو.

هەروەها لە کۆتایی ئایەتەکەدا دەڵێت: " بێگومان لە هەنگ و جۆری ژیانی و دروست کردنی هەنگوین و نێرومێیاندا نیشانەی دەستەڵات و توانی خودا هەیە بۆ قەومێ کە بیر بکەنەوە وعەقڵیان بخەنەکار ".

شنەبای پیتێنەرو پاکژکەر

تاکو ماوەیەك لەمەوبەر وا دەزانرا تاکە پەیوەندی نێوان با و باران، ڕاپێچکردنی پەڵە هەورەکانە لە جێگایەکەوە بۆ جێگایەکی دیکە.

بەڵێ ڕاستە، هەرکەسێك سەر هەڵبڕێت و سەیرێکی ئاسمان بکات هەر ئەوەندەی دەبینێت. بەڵام پەیوەندی ڕاستەقینەی نێوان با و باران ئەمە نییە.

ئەرکێکی گرنگ دراوە بە با، ئەویش هەڵگرتنی تایبەتمەندی خڕکردنەوەیە لە ئاسماندا.

با، دەنکۆڵەکانی خوێی کۆبووەوەی سەر ڕووی زەریاکان و، تۆزی بیابان و پرژەی گڕکانەکان کۆدەکاتەوەو بەرەو چینەکانی سەرەوەی بەرگە هەوا دەیانبات. بەم جۆرە هەڵمی ئاو لەناو بەرگە هەوادا ئەو دەنکۆڵانە چڕدەکاتەوە و دووبارە دەبنەوە بە دڵۆپە ئاو. چونکە ئەگەر ئەو دەنکۆڵە تۆزانە نەبن، هەڵمی ناو هەوا جارێکی دیکە خەست نابنەوەو نابنەوە بە ئاو.

بڕوانن قورئان چەندە بە جوانی ئەم بابەتەمان بۆ ڕوون دەکاتەوە: " باکانمان بە سك پڕی، یا بۆ پێوەندو تەلقیحکردنی دارو درەخت ناردو، لە ئاسمانەوە ئاومان بۆ ناردن و دامانە دەرخواردتان، یا کردمانن بە ئاودێری دارودرەخت و، کشتوکاڵتان بەو ئاوە ئاو دا کە ئێوە خۆتان ئەو ئاوەتان هەڵ نەگرتووەو نەتانکردووەتە چاڵاوەوە." الحجر:٢٢

تایبەتمەندی پیتاندنی با لە جیهانی ڕووەکیشدا خۆی نیشان دەدات.

تۆو و دەنکەهەڵاڵەی هەزاران جۆری ڕووەك لەسەر زەویدا، لە ڕێگای باوە لە دانەیەکیانەوە دەگوازرێتەوە بۆ دانەیەکی دیکەیان

و پیتانــــدن و زۆربوونیـــان ڕوودەدات. بـــەم جــۆرەش ڕووەك پارێزگاری لە نەوەی خۆی دەکات.

خودای بەدیهێنەر هەندێ جۆری تۆوی بە قورساییەکی هێنـدە کەم بەدیهێناوە کە بە کزەبایەکی نەرم دەگوازرێنەوە. زۆربـوونی گەلێك چەشنی ڕووەك وەك درەختی گوڵدارو گژوگیا، لـە ڕێگـەی باوە دەبێت.

هاوشێوەی تایبەتمەندی گردکردنەوەی دەنکۆڵەکانی تۆز لەناو خۆیدا، ئێمەی مرۆڤ تاکو ئەم سەردەمانەی دوایـیش نەمانـدەزانی با هۆکاری سەرەکی زۆربوونی ڕووەکە.

بەڵام ئافرێنی ئاسمانەکان، هەورەکان، باران و بەفر و تەرزەو بەدیهێنەری ڕەزو باخ و گوڵ و میوەکان، خودای تاقانە بەر لە ١٤٠٠ ساڵ لە قورئاندا ئەو زانیاریانەی خستۆتە بەردەم بەندەکانی.

"ئێمە شنەبای پیتێنەرمان ناردوو (کە پیتێنەری دارو درەختە)"

بێگومان موعجیزە زانستیەکانی قورئانی پیرۆز هەر ئەمەندە نییە.

بەڵام ئەگەر دانە دانە لێرەدا باسی زۆربەیان بکەین، ئەوکات دەرفەت نامێنێتەوە بۆ وەڵامدانەوەی پرسیارەکانی دیکەت. وا باشترە بە ئومێدی ئەوەی ئەم بابەتە لە پەرتووکێکی تایبەتدا بە درێژیی باسی بکەین.

لێرەدا کۆتایی پێ بهێنین. ئیدی کاتی ئەوە هاتووە وەڵامی ئەو پرسیارەت بدەمەوە کە هەر لە سەرەتای ئەم بەشەوە تامەزرۆی زانینی دەکەیت:

"مادەم هێندە موعجیزەی زانستی لە قورئاندا هەیە، ئەدی بۆچی هەمیشە کەسانی ناموسوڵمان پەردەیان لەسەر هەڵدەدەنەوە؟"

مادەم هێندە موعجیزەی زانستی لە قورئاندا بوونیان هەیە، ئەدی بۆچی هەمیشە کەسانی ناموسوڵمان پەردەیان لەسەر هەڵدەدەنەوە؟

پێش هەموو شتێك دەبێت بزانین؛ قورئان کتێبی زانیاری نییە. ئەگەر باسی ئاسمان و، ئەستێرە و، با و، چۆنیەتی دروستبوونی مرۆڤ تاکو هێلەکانی پەنجەی و، چینەکانی زەوی و، مێش هەنگ و باڵی مێش یان شتی هاوشێوەی ئەمانەش بکات، بۆ ئەوە نییە تەنیا ئاماژە بە چەند هەواڵ و زانیاریەکی زانستی بکات. بەڵکو ئامانج لێی دەرخستنی هونەر و کارسازی نەبڕاوەی خودای تاقانەیە...

قورئانی پیرۆز سەرەتا کتێبی دینەکەی ئێمەیە. گەورەترین ئامانجیشی ناساندنی بەدیهێنەرمانە بە ئێمە.

ئەو تێمان دەگەیەنێت کە داخۆ: "ئەو خودایەی ئێمەی مرۆڤی بەم شێوە جوانە و لـەم گەردوونـە ناوازەیـەدا بـەدیهێناوە، چـۆن خودایەکە؟".

بەر لە هەرشتێك قورئان وەڵامـی ئـەم پرسـیارەمان پێشـکەش دەکات و زاتی "الله"مان پێ دەناسێنێت.

ئەگەر ئامارە بە ئەستێرەکان بکات، ئەوا بێگومـان ئامـارە بـە نموونەیەك لە دەسەڵاتی خودا دەکات.

ئەگـەر باسـی هـەنگ بکـات، ئـەوا دەیـەوێت باسـی وردەکـاری هونەری خودا بکات..

ئــەو داوامــان لێــدەکات تێــڕابمێنین و بیربکەینــەوە و لێــی تێبگەین! پێمان دەڵێت: "بۆ کەسـانێك بـیر دەکەنـەوە لەمانـەدا بەڵگــەی زۆر هــەن" و لێمــان دەپرســێت: "ئایــا هــیچ بــیر ناکەنەوە؟".

ئەگەر نا قورئانی پیرۆز وەك کتێبی زینـدەوەرزانی و، کیمیـا و جوگرافیـا تـەنیا ناڵێـت: "ڕووداوەکـان بـەم شـێوەیە یـاخود بـەو جۆرەی دیکە ڕوودەدەن" و تێبپەڕێت.

هەر لەبەرئەوە کەسێك ئەگەر چی زۆریش قورئان بخوێنێتەوە، نابێت بە کیمیاگەرێك یان زیندەوەرزانێك یاخود کۆرپەلەزانێك.

بۆ نموونـه کاتێك قورئانخوێنێك ئـەم ئایەتـە دەخوێنێتـەوە:
"باکانمان بە سك پڕی، یا بۆ پێوەنـدو تـەلقیحکردنی دارو درەخت نارد" الحجر:٢٢، ئەگەر نەیـەت و توێژینـەوە لەسـەر بـا نـەکات، ئەوا ناتوانێت پەیوەندی نێوان با و بـاران و کاریگـەری بـا لەسـەر زۆربوونی ڕووەك دەربخات.

بەڵکو بە پێچەوانەوە تەنیا زانایەك دەتوانێـت ئاشـکرای بکـات کە توێژینەوە و بەدواداچوون لەو بارەیەوە ئەنجام بدات.

توێژەرێکی زانستی دیکە بەبێ ئـەوەی ئاگـاداری ئایـەتی پـیرۆزی "ئاسمانیشـمان بەهێز دروسـت کـردو ئێمـە ئەتوانین گەورەتریشـی بکەین." الذاریات : ٤٧، بێت، دەکرێت لە ئەنجامی چاودێری کـردن و لێکۆڵینـەوەی بۆشـایی ئاسمانــەوە خێـرا لێکدوورکەوتنــەوەی کۆمەڵــە خۆرەکـان ببینێــت. لەمەشــەوە بگاتــە دەرئــەنجامی "گەردوون فراوان دەبێت" .

بــەڵام قوتابییــەکی قورئــان کــە چــەندین ســاڵە ســەرقاڵی خوێندنـەوەی ئـەم ئایەتـە پیرۆزەیـە، لەبەرئـەوەی گـەردوونناس نییە ناتوانێـت فراوانبـوونی گـەردوون بـە شـێوەیەکی بەرجەسـتە ئاشکرا بکات.

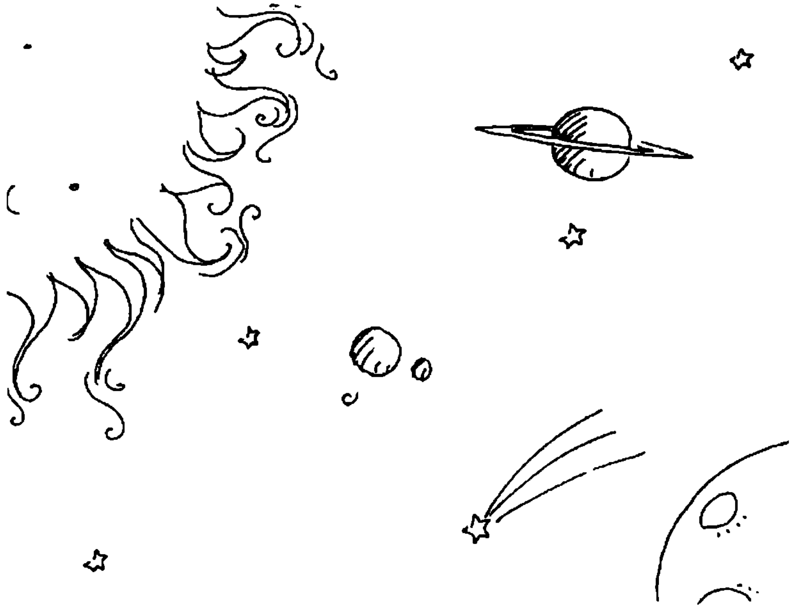

بەڵام ڕۆژێك گوێبیستی هەواڵێك دەبێت گوایە "زانایان دۆزیویانەتەوە گەردوون بەردەوام لە فراوانبووندایە"، دەستبەجێ لە جێی خۆی ڕادەپەڕێت دەڵێت:

"قورئان پێش ١٤٠٠ ساڵ لە ئایەتی ٤٧ ی سوورەتی (الذاريات) دا ئەم هەواڵەی پێ داوین! بەتێپەڕینی كات موعجیزەكانی قورئان یەك یەك ئاشكرا دەبن و قورئان نوێ دەبێتەوە! چونكە فەرموودەی خودای تاقانەیە!"

بێگومــان ئەگــەر موســوڵمان هــەزار جــاریش ئــەو ئایەتانــە بخوێنێتــەوە کــە پەیوەندیــدارن بــە هەنگــەوە، بــەڵام هــیچ لێکۆڵینەوەیەکی لەسەر ئەنجام نەدابێت، ئەوا لەو مانایە تێناگات کە قورئان پێمانی ڕادەگەیەنێت.

لەبــەر ئــەوە، هاوشــانی خوێندنــەوەی ئایەتــەکانی قورئــان پێویستە ئەو کەسە شارەزایەکی بواری مێرووەکان بێت و ئایــەتی بەرجەستەی (هەنگ)یش لەنێو پەرتووکی گەردووندا بخوێنێتەوە.

پرسیار لێرەدا ئەوەیە؛ مادەم ئەم ڕاستیانە لە قورئاندا ئاماژەیان پێ کراوە، ئەدی بۆچی ناموسوڵمانان پێش موسوڵمانان درکیان پێ دەکەن؟

ئایا بۆچی هەمیشە ئەو کەسانە ئاشکرایان دەکەن کە قورئان ناخوێننەوە بگرە بڕواشیان پێی نییە؟

وەڵامەکەی ئاسانە! چونکە ئەوان لێی دەکۆڵنەوە! ئەوان لێی ورد دەبنەوە. ئەوان مێشکیان بە هەنگ، مێرووڵە، ئەستێرە، با... هتد سەرقاڵ دەکەن. بۆیە ئەم دۆزینەوانە دەبێتە پشکی ئەوان.

ئاخۆ ئێمەی موسوڵمان بەدرێژایی ئەم ماوە زۆرە، نەماندەتوانی ئاماژەکانی قورئان و ڕاستیەکانی لە گەردووندا لێکبدەینەوە!

هێندەی سەردەمانی کۆن تەماشای گەردوونی دروستکراوی خودای تاقانە ناکەین. دەڵێم سەردەمانی کۆن، چونکە لە کۆندا موسوڵمانان وانەبوون...

ئەو شارانەی ڕۆشنایی ئیسلامیان پێگەیشتبوو، ناوەندی زانستی بوون لە جیهاندا. چەندین سەدەش ئەو چاخە زێڕینە درێژەی کێشا.

زانایانێـک هــاوڕێ لەگــەڵ خوێندنــەوەی قورئــانی پــیرۆزدا، لەکتێبی مەزنی گەردوونیشـیان کۆڵیـەوە و چـەندین زانیـاری زۆر گرنگیان دۆزییەوە.

ئەوان بە خۆیانیان وت: "مادەم لە کتێبەکەی ئێمـەدا چـەندین ئایــەت دەربــارەی گــەردوون هەیــە، مــادەم قورئــان باســی ئەستێرەکان، بـا، چیاکان، هـەنگ، دروسـتبوونی مـرۆڤ و چـەند شتی هاوشێوە دەکات، ئایا ناکرێت هـاوڕێ لەگـەڵ خوێندنـەوەی

قورئاندا لێکۆڵینەوە دەربارەی گەردوونیش بکەین؟ ئایا خودی قورئان خۆی فەرمانمان پێناکات تێڕابمێنین و پەند وەربگرین؟"

بێگومان لەبنچینەی ئەو ئاستەی ئەمڕۆ زانست پێی گەیشتووە، هەوڵ و ماندووبوونی بێوچان و تەندروستی ئەو قوتابیانەی قورئان هەیە.

مێژووی زانست پڕە لە چیرۆکی سەرکەوتنەکانی ئەوان...

لەوانەیە تەنانەت ناوی زۆرێك لەوانیشمان نەبیستبێت، بەڵام کاتێك لاپەڕەکانی مێژوو هەڵدەدەینەوە بۆمان دەردەکەوێت ئەو دەوڵەتەی موسوڵمانان بنیاتیان نا چۆن بە جیهاندا زانست، کلتوور و ژیاری بڵاودەکردەوە. لەوانەش؛ دەوڵەتانی ئەندەلوس، سەلجوقی و عوسمانیەکان بوون.

ئێستاش تەنیا بە کورتی ناو و کاری زانستی ئەو قوتابیانەی قورئانت بۆ دەژمێرم کە لە هەمان کاتدا هەم قورئانیان خوێندووە و هەم بە بیرکردنەوەی قووڵەوە لە گەردوونیان ڕوانیووە.

لەبەر ڕۆشنایی قورئاندا...

عەلی کوڕی عەباس (٩٩٤): یەکێکە لەو پزیشکە لێهاتووانەی کە چارەسەری زۆرێك لە نەخۆشییە درێژخایەنەکانی کردووە و، چەندین نەخۆشی هەناوی دەستنیشان کردووە. هەروەها بۆ یەکەم جار باسی لە کۆئەندامی سوڕی خوێن کردووە.

عەمار (سەدەی یازدە): پزیشکێکی موسوڵمانە و یەکەم نەشتەرگەری ئاوی سپی چاوی ئەنجامداوە.

بطانی (٨٥٨-٩٢٩) : یەکێکە لە گەردووونناسە بەناوبانگەکان. داهێنەری زانستی سێگۆشەیە و یەکەم زانایە دەستەواژەکانی (ساین) و (کۆساین)ی بەکارهێناوە.

بەیرونی (٩٧٣-١٠٥١): یەکەم زانایە سوڕانەوەی زەوی بە دەوری خۆیدا ئاشکرا کرد.

جابری کوڕی حەیان (٧٢١-٨٠٥): بە باوکی کیمیا دادەنرێت. پێش ١٢٠٠ ساڵ دەریخستووە کە دەتوانرێت ئەتۆم پارچە بکرێت و جیا بکرێتەوە.

جاحظ (٧٧٦-٨٦٩): یەکێکە لە پێشەنگەکانی زانستی گیانلەبەرناسی. لە پاشەڕۆی ئاژەڵەوە ئەمۆنیای بەرهەمهێناوە.

دەمیری (١٣٤٩-١٤٠٥): لە ئەورووپیەکانە و ٤٠٠ ساڵ لەمەوپێش یەکەم ئینسکلۆپیدیای زانستی ئاژەڵناسی نووسیوە.

ئەبولوەفا (٩٤٠-٩٩٨): زانایەکی بیرکاریە و چەمکەکانی (تان)، (کۆتان)، (سێکانت) و (کۆسێکان)ی هێنایە ناو زانستی سێگۆشەوە.

خواریزمی (٧٨٠-٨٥٠): نووسەری یەکەم پەرتووکی "جەبر"ەو ئەو زانستی "جەبر"ی فێری ئەورووپیەکان کرد.

حونەین بن ئیسحاق (٨٠٩-٨٧٣): پێشەنگی پزیشکانی چاوە.

ئیبن جەسار (١٠٠٩): پزیشکێکی موسوڵمانە، یەکەم کەس بوو هۆکار و چارەسەری نەخۆشی (ئاوڵە)ی دۆزیەوە پێش ٩٠٠ ساڵ.

ئیبن هەیثەم (٩٦٥-١٠٥١): فیزیاگەرێکی مەزنە و دامەزرێنەری زانستی بینینە.

گەورەترین زانای فیزیای موسوڵمان و پێشەنگی ڕۆژئاواییەکانیشە.

ئەم زانایە ڕوونکەرەوەی سیستمی بینین و چاوە.

ئیبن سینا (٩٨٠- ١٠٣٧): پزیشکێکی موسوڵمانە، بەرهەمەکانی ٦٠٠ ساڵ لە زانکۆکانی ئەوروپادا وەك کتێبی وانەی پزیشکی دەخوێنران.

ئیبن زوهد (١٠٩١-١١٦٢): یەکێك بوو لە پزیشکە هەرە ناودارەکانی ئەندەلوس، بەرهەمەکانی وەك کتێبی وانەی بنەڕەتی لە زانکۆکانی ڕۆژئاوادا دەخوێنران.

ئیبن نەفیس (١٢٨٨-١٢١٠): زانایەکی موسوڵمانە، سوڕی بچووکی خوێنی دۆزیوەتەوە.

ئیدریسی (١١٠٠-١١٦٦): پێش حەوت سەدە نەخشەیەکی جیهانی کێشا کە گەلێك لە نەخشەکەی ئێستا دەچێت.

قاضی زادە ڕومی (١٣٣٧-١٤٣٠): زانایەکی دەرناسای سەردەمی خۆیەتی لە بواری بیرکاری و گەردووناسیدا.

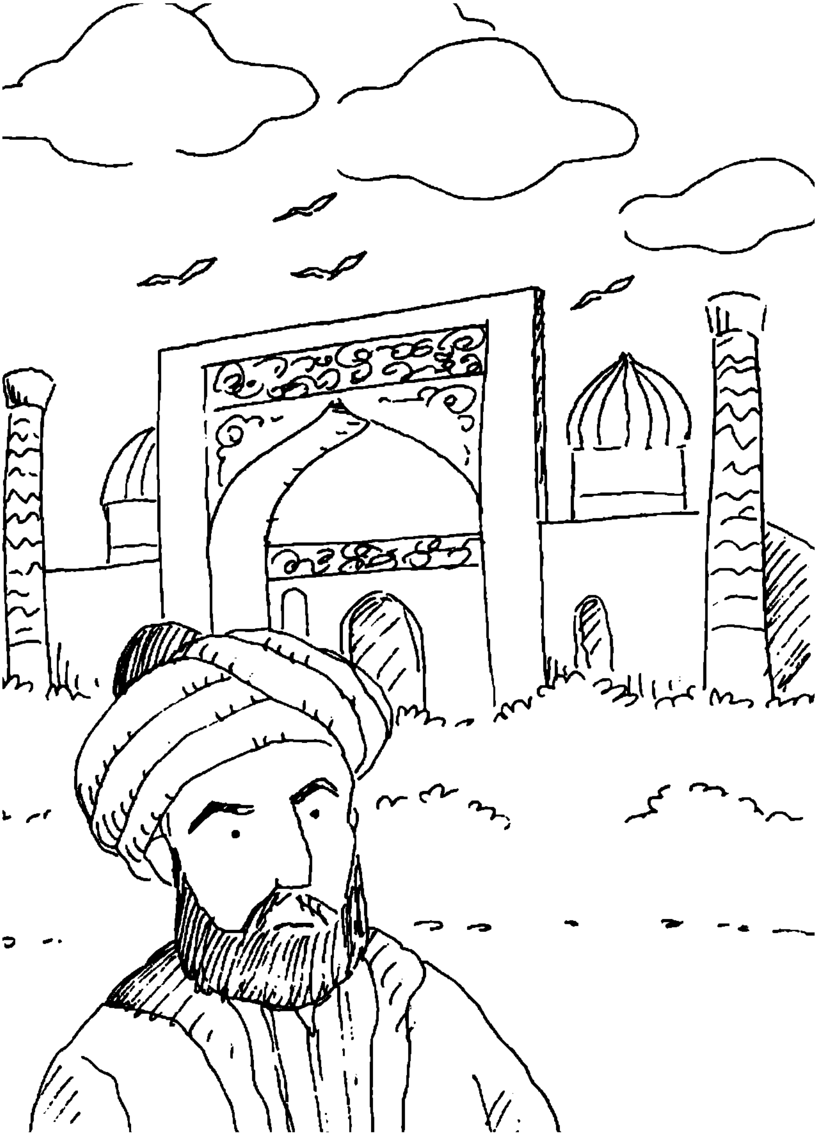

مەسعودی (٩٦٥): ١٠٠٠ ساڵ لەمەوبەر هۆکاری دروستبوونی بومەلەرزەی دۆزیوەتەوە.

ئولوغ بەگ *[1] (١٣٩٤-١٤٤٩): زانایەکی گەردووناس و حوکمدارێکی ناودار بووە و، لە زانستی سێگۆشەدا داهێنەرێکی مەزن بووە.

زەهراوی (٩٣٦-١٠١٣): زانایەکی موسوڵمانە ١٠٠٠ ساڵ لەمەوپێش یەکەم نەشتەرگەری سەردەمیانەی ئەنجامداوە و بە باوکی نەشتەرگەری لە قەڵەم دەدرێت، هاوکات چەندین ئامێری نەشتەرگەری داهێناوە .

بڕوانە! ئیدی ئەگەر قورئان و گەردوون هاوتەریبی یەك خوێنرانەوە چ بەرهەمێکی لێ پەیدا دەبێت!

ئەگەر سەردەمانێکی دوورودرێژە ژمارەی زانایانی موسوڵمان هێندە کەمە کە بە پەنجەی دەست بژمێردرێ، هۆکارەکەی ئەوەیە؛ ئەگەر قورئان خوێنرابێتەوە کتێبی گەردوون فەرامۆش کراوە یاخود بە پێچەوانەوە ئەگەر لە گەردوون کۆڵرابێتەوە قورئانی پیرۆز فەرامۆش کراوە...

---

١ - میرزا محمد طارق بن شاروخ.

ئایا قورئان باس لە داهێنانە گەورەکانی وەك فرۆکە دەکات؟

قورئان بەو شێوە ئاشکرایەی تۆ باسی دەکەیت، باسی فرۆکە ناکات.

نە فرۆکە و نە ژمارەیەك شتی دیکەی وەك کۆمپیوتەر و تەلەفزیۆن و مۆبایل!

بێگومان ئەمەش هۆکاری خۆی هەیە...

پێش ١٤٠٠ ساڵ، باڵندە و مێشەکان لە ئاسماندا دەفڕین..

کاتێك قورئان نموونەی باڵندەو مێشی دەهێنایەوە، هەموو کەسێك لێی تێدەگەیشت.

تا ١٣ سەدە دوای ئەوەیش باڵندە و مێشەکان هەر لە ئاسماندا دەبینران.

هەرچی ئامێرە فڕیوەکانی دەستکردی مرۆڤیشە، لەم دوو سەدەیەی دواییدا دەرکەوتن.

ئەگەر قورئان باسی لە ئامێرێك بکردایە کە تایبەتمەندی ئەوەی هەیە بە ئاسماندا دەفڕێت و پەروانەی هەیە، هەیانە یەك مەکینە و هەیانە دوو مەکینە، هی وایان هەیە مەکینەی زۆر بەهێزە و لەوانی دیکە خێراتر دەفڕێت، ئەوا ئەوکات تاکو سەرەتاکانی ١٩٠٠ کەس لێی تێنەدەگەیشت.

واتە بەوجۆرە نووری ڕووناککەرەوەی قورئان زیاتر لە هەزار ساڵ بە پەنهانی دەمایەوە و لە لایەن مرۆڤەکانەوە گرنگی پێ نەدەدرا.

ئێ خۆ قورئانیش لەو ڕۆژەوەی نازڵ کراوە تاکو ئەمڕۆ، بەرامبەر هەموو مرۆڤایەتی پەیامبەخش بووە.

هەر بەوشێوەیەش لەمڕۆوە تاکو دنیا لەناو دەچێت، پەیامدەرە بە گوێی مرۆڤدا...

هەزار ساڵ پێش ئێستا دەشتەکییەك کە بەسەر پشتی حوشتر گەشتی کردووە چەند پێویستی بە قورئان بووە، بە هەمان شێوە گەشتیارێکی ناو فڕۆکە ئەمڕۆ ئەوەندە پێویستی پێیەتی.

چ کـابرای سـەر حوشـترەکە چ ئـەوەی نـاو فڕۆکەکـە، کـە ئایەتەکانیان خوێندەوە پێویستە تێبگەن و بەشی خۆیـان وانـەی لێ وەربگرن.

بەڵێ، ئایەتەکانی قورئانیش هەروا بوون.

هەمان ئایەت هەم ڕووی لە دەشتەکییەکە و هـەم ڕوویشـی لـە گەشتیارەکەی ئەمڕۆ دەکرد...

بۆیە هەردووکیان توانیان لێی تێبگەن.

چونکە قورئان پەرتووکێکی ئامۆژگارییە بۆ تەواوی مرۆڤایەتی نێردراوە.

ڕووی دەمی لـە هـەموو کەسێکە و هاوشێوەی خـۆر -بێجگـە لـەوەی پشـتی تـێ دەکـات- ژیـانی هـەموو کەسـێك ڕۆشـن دەکاتەوە.

لاپەڕەکانی قورئانی پیرۆز پڕن لەو جۆرە ئایەتانـە؛ ئەمانـەش نموونەگەلێکن لەوانە:

"ئایا سەرنجی وشتر نادەن چۆن بەدی هێنراوە !

ئایا سەرنجی ئاسمان نادەن چۆن بەرزکراوەتەوە !

ئایا سەرنجی چیاکان نادەن چۆن داکوتراون!

ئایا سەرنجی زەوی نادەن چۆن تەخت کراوە !

فڕۆکە یان مێش؟

بەڕای تۆ بۆچی دەبێت قورئان باسی فڕۆکە بکات! ئایا بەهۆی ئەوەیە کە زۆر گەورەیە و دەفڕێت؟ ئەگەر بابەتەکە گەورەیی و فڕین بێت! ئەوا لەبەر کۆمەڵە خۆر و ئەستێرە و مانگەکان نۆبەی فڕۆکە نایەت.

ئەگەر فڕۆکە بێتە مەیدان و بڵێت "پێویست بوو ئێمەش لە قورئاندا هەبووینایە و ئەوا ئەستێرەیەك بەم جۆرە وەڵامی دەداتەوە: "لەگەڵ ئێمەدا هەر ناویشت لەناو ناواندا نییە! ئێمە لەناو ئەم دەریای ئاسمانەدا فڕۆکەگەلێکی هێندە مەزنی خوای تاقانەین، کە نۆبەی تۆ هەر نایەت. هەم لەکاتێکدا گۆی زەوی هەیە کە ملیارەها مرۆڤ و، ئاژەڵ و، ڕووەك و، دەریا و زەریاکانی هەڵگرتووە بێ ئەوەی هیچ کامیان بڕژێت و تەنانەت هەست بە فڕینیشی بکەن دەفڕێت، ئیدی نۆبەی تۆ نایەت. ئەوکات کێ گرنگی بە فڕینی تۆ دەدات!"

ئەگەر فرۆکە بڵێت:

"باشە خۆ ئێمەش ئامێرێکی ناوازەین. ئەو تەکنەلۆجیایەی، لە ئێمەدا هەیە لە کێی تردا بەدی دەکرێت! ئایا نەدەبوو باسی داهێنانێکی مەزنی وەك ئێمە لە قورئاندا باس بکرایە؟"

لەبەرامبەردا مێشێك بە ویزەویز دێت و دەڵێت:

"هەموو هونەر و تەکنیك و تەکنەلۆجیای تۆ لە پاڵ باڵێکی مندا هەر نرخیشی بۆ دانانرێت. ئایا چ فرۆکەیەکی دەستکردی مرۆڤ لە ناوازەییدا دەگاتە باڵی من؟

هەرکەسێك لە تەمەنیدا یەك جاریش فڕینی مێشی بینیبێت و وردبووبێتەوە لێی، ئاسایی بوونی تۆی بۆ دەرکەوتووە!

ئەگەر بابەتەکە هونەر و کارامەیی بێت ئەوا لەبەر مێش و هەنگ و باڵندەکان، نۆبەی تۆ و هیچ هونەرێکی دیکەی مرۆڤ نایەت.

بڕوانــە خــودای بەدیهێنــەر چــۆن لــە قورئانــدا نموونــەی مــن دەهێنێتەوە:

" خەڵکینـە! پـەنێك هێنراوەتـەوە گوێی بـۆ شـل کـەن. بەڕاسـتی ئەو بتانەی ئێوە هاواریـان لـێ ئەکەن و هـاوار لـە خـوا ناکەن ئەگەر هەموویشـیان خڕببنـەوە مێشـێ دروسـت بکـەن ئـەو مێشـەیان پـێ دروست ناکرێ." الحج: ٧٣.

بۆچی لە قورئانی پیرۆزدا وتراوە:
"ئایا سەیری وشتر ناکەن
چۆن خوڵقێنراوە"؟

هیچ بیرت لەوە کردۆتەوە؛ قورئان دەپرسێت: "ئایا سەیری وشتر ناکەن چۆن خوڵقێنراوە" الغاشية:١٧

ئەوانەی یەکەم جار گوێبیستی ئەم ئایەتە بوون خەڵکی مەککە و مەدینە بوون.

ئۆتۆمبێل ئەمڕۆ بۆ ئێمە چۆنە، ئەو سەردەمەش وشتر بۆ ئەوان هەمان نرخی هەبوو. واتە نەبینینی حوشتر لەلایەن ئەوانەوە مەحاڵ بوو.

بێگومان تەماشای وشتریان دەکرد چونکە ئاوێتەی ژیانیان بوو، هۆکاری گواستنەوەیان بوو، گۆشتەکەیان دەخوارد، شیریان دەدۆشی و بەکاریان دەهێنا، پێستەکەیان دەکردە جل و بەرگ.

ئەگەر وایە بۆچی قورئان دەپرسێت: "ئایا سەیری وشتر ناکەن چۆن خولقێنراوە؟"

بێگومان سەیریان دەکرد بەڵام نەك بەشێوەیەك کە خودای تاقانە بهێننەوە بیریان، خودایەك کە لەو بیابانە گەرم و وشکەدا ئاژەڵێکی خۆڕاگری وەك وشتری بۆ ڕامکردبوون. لە بەرامبەر ئەم بەخشینە مەزنەدا سوپاسیان نەدەکرد. تەنانەت لەسەر پشتی وشترەکانیان دادەبەزین و کڕنوشیان بۆ بتی ڕەق و تەق و بێگیان دەبرد. هەندێ جاریش وشترەکەیان سەردەبڕی و دەیانکردە قوربانی بتەکان.

سەیری وشتریان دەکرد، بەڵام سەیری چۆنیەتی بەدیهێنانە ناوازەکەیان نەدەکرد. چونکە نەیاندەزانی بەدیهێنەرەکەی خودای تاقانەیە، بڕوایان پێ نەدەکرد یاخود بیریان لێ نەدەکردەوە.

بۆیە ئایەتەکە کە دەڵێت: "ئایا سەیری وشتر ناکەن چۆن خولقێنراوە؟" مەبەستی ئەمەیە.

ئەوەی بە ڕاستی سەیری وشتر بکات، دەبێت بیر لە شێوازی دروست بوون و بەدیهێنەرەکەی بکاتەوە!

***

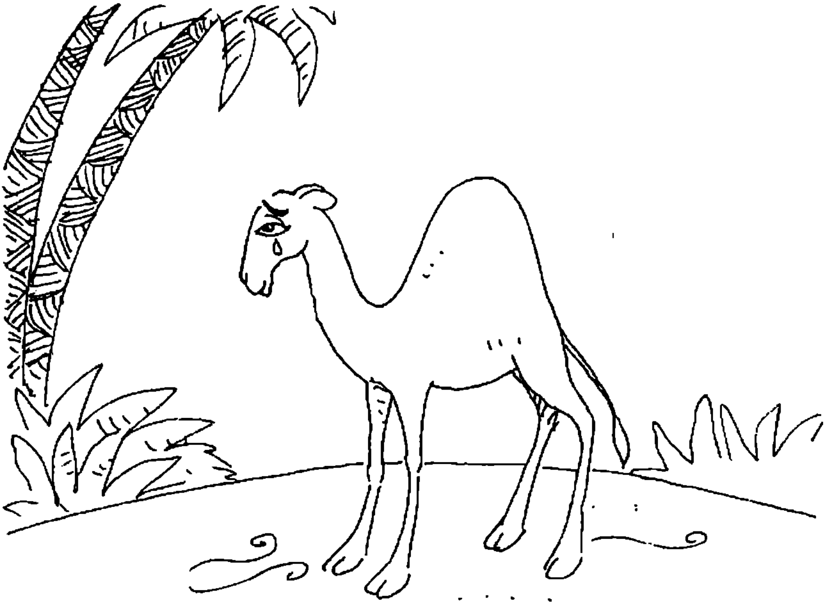

لە دایكمان (عائیشە)یان پرسی: ئایا خوورەوشتی پێغەمبەر ﷺ چۆن بوو؟

ئەویش لە وەڵامدا وتی: "ئایا ئێوە قورئان دەخوێننەوە؟ خوورەوشتی پێغەمبەر، قورئان بوو..".

حەزرەتی محەمەد ﷺ ڕابەر و پێشەوای موسوڵمانانە لە پەیڕەوكردنی ڕێنمایی و فەرمایشتەكانی قورئاندا.

ژیانی ئەو، ژیانێك بوو تەواو لەبەر ڕۆشنایی و ڕاستەڕێگەی قورئان. لە هەموو هەڵسوكەوت و ڕەفتارەكانیدا قورئانی پەیڕەودەكرد.

ئاخۆ ئایەتی: "ئایا سەیری وشتر ناکەن چۆن بەدیهێنراوە؟"، بە چ جۆرێك لە ژیانی ڕەنگین و بێهاوتای پێغەمبەرمان ﷺدا ڕەنگی داوەتەوە؟

خودی خۆم تامەزرۆی زانینی ئەم بابەتە بووم و بەدوایدا گەڕام لە چەند کتێبێکی فەرموودەدا زانیاریم چنگ کەوت. زاتی پەیامبەر کاتێك سواری وشترەکەی دەبوو ئەم نزایەی دەکرد:

"ئەو خودایەی ئەم وڵاخە سوارەی بۆ ڕامکردووین گەورەترینەو بێگەردە لە هەموو کەموکوڕییەك. ئەگەر خودا بۆی نەکردینایە بە وڵاخی سواری، هەرگیز خۆمان نەماندەتوانی دەستەبەری بکەین.."

بەڵێ، ئەمەیە ئەو تێڕوانینەی کە قورئان داوای دەکرد.

خۆزگە لە نزیکەوە سەیری وشترمان بکردایە

ئەمڕۆ ئێمە بە سواری وشتر گەشت ناکەین. بگرە هەندێکمان تەنانەت وشتریشمان نەبینیوە. ئاخۆ دەبێت کام لایەنەی ئەم ئایەتە پیرۆزە ڕووی لە ئێمە بێت؟ ئێستا وەرە با بیر لەمە بکەینەوە.

ڕاستە سواری وشتر نابین بەڵام خۆ ئۆتۆمبێل و، فڕۆکە و شەمەندەفەر بەکاردەهێنین. ئەمانەش هەریەکێکیان دانەیەکە لە بەخشینەکانی خودای تاقانە.

بەو ژیرییەی خودا پێی بەخشیوین، بەو سرووش و بیرۆکەیەی ئەو خستیە زەینمانەوە، بە بەکارهێنانی ئەو کانزا و ماددانەی خودا بەدیهێنەریانە ئەو هۆکارانەمان دروستکرد و لە ڕێگای کۆمەڵێك تایبەتمەندییەوە کە بەخشیویەتیە ئاو و، هەوا و وشکانی دەتوانین بەکاریانبهێنین.

سەرەڕای هەموو ئەمانە، تانکی سوتەمەنیەکەشی بە هەمان ئەو سوتەمەنیە پڕ دەکەین کە پەروەردگار پێی بەخشیوین.

لەبەرئەوە ئێمەش کاتێك سواری ئەم هۆکارانە دەبین، دەکرێت هەمان دوعای پێغەمبەرﷺ بکەینەوە: "ئەو خودایەی ئەم سواریەی بۆ ڕامکردووین گەورەترینەو بێگەردە لە کەموکوڕی. ئەگەر خودا بۆی نەکردینایە بە سواری، ئەوا هەرگیز خۆمان نەماندەتوانی دەستەبەری بکەین".

پاشان ڕاسته گۆشت و شیری وشترمان دەستناکەوێت، بەڵام خۆ شیرو گۆشتی مانگا بەلامانەوە زۆر بەتامە. بۆیە بە هەمان ئەو شێوازەی قورئان داوامان لێ دەکات، دەتوانین بڕوانینە مانگا و مەڕو بزن و هەموو ئەو ئاژەڵانەی سوود لە شیر و، گۆشت و، پێستە و تەنانەت پەینەکەشیان وەردەگرین. هەردەبێت بەوجۆرەش لێیان بڕوانین...

بەوجۆرەی قورئان فێرمان دەکات، پێویستە بڵێین:

"بڕواننە مانگا و مەڕو ماڵات چۆن بەدیهێنراون"

هەروەها قورئان تەنیا فرمان بە ڕوانین لە وشتر ناکات. بەڵکو دەڵێت سەیری ئاسمان بکەن چۆن بەرزکراوەتەوە، سەیری چیاکان بکەن چۆن داکوتراون، بڕواننە زەوی چۆن تەخت کراوە!

لە ئاسمانەوە تاکو زەوی چاوێك هەڵبهێنین و سەیری هەر شتێك بکەین بە زمانی حاڵ بانگ دەدات بە گوێماندا و دەڵێت؛ سوپاسی ئەو خودایە بکەن کە هەموو لایەکی پڕ کردووە لە خەڵات و دیاری و بەخشندەیی...

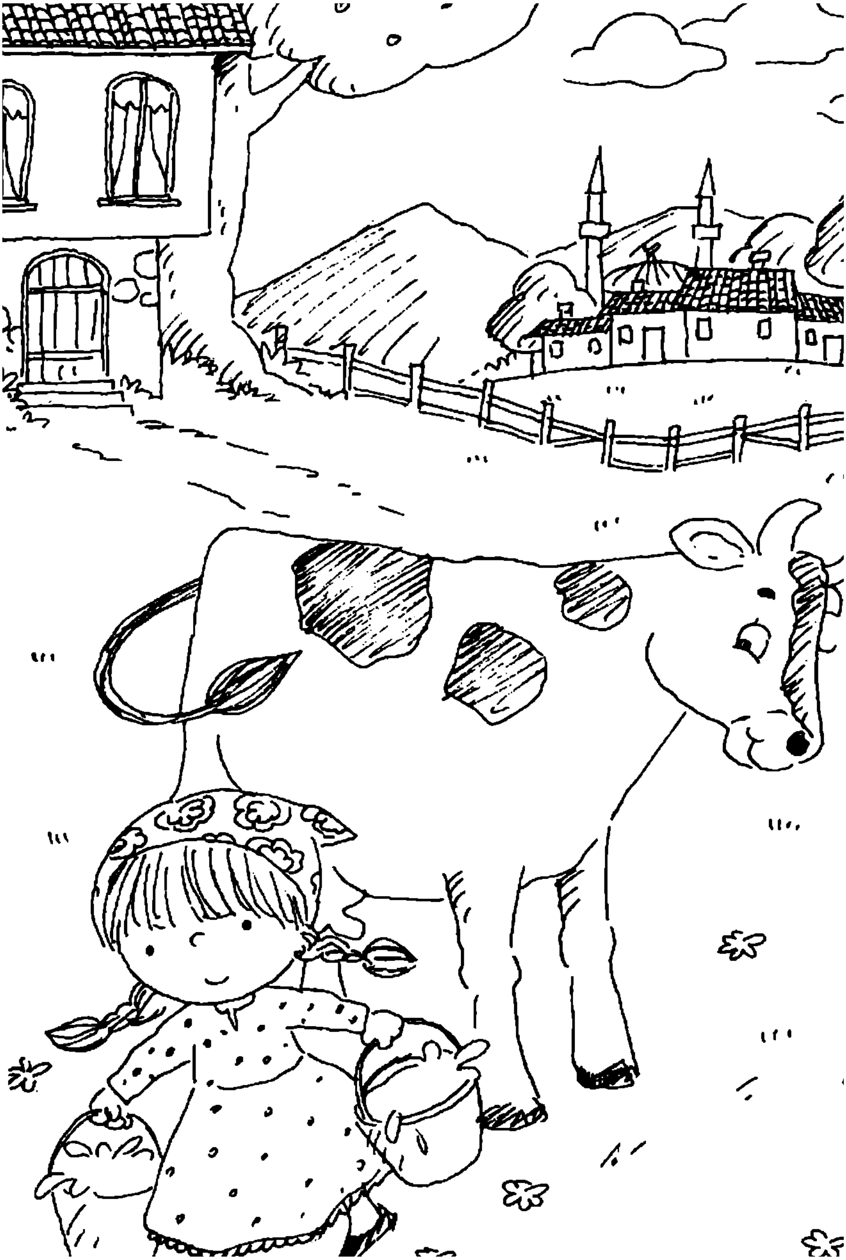

بۆچی درێژترین سورەتی قورئان ناوی (البقرة) واتە مانگایە؟

" بیری ئەوە بکەنەوە کە مووسا بە قەومەکەی وت: بەڕاستی خودا ئەمرتان پێ ئەکا گایێ سەرببڕن و پارچەیێ لە گۆشتی ئەو گایە بدەن لە لەشی کوڕە کوژراوەکەی ناوخۆتان تا بێتە زمان و قاتیلەکەتان بۆ ناونووس بکا. قەومەکەی مووسایش لە وەڵامی ئەمەدا وتیان: ئەی مووسا ئەوە گاڵتەمان پێ ئەکەی؟ مووسایش فەرمووی: پەنا بە خودا لەوەی ببمە نەفام و گاڵتەتان پێ بکەم. " البقرة:٦٧

بەڵێ، درێژترین سوورەتی قورئانی پیرۆز ناوی (البقرة)یە، واتە (مانگا).

لە کتێبی تەفسیردا مانای ناوی سوورەتەکان وەرناگێڕرێت. تەنیا ئاماژەیەك بەوە دەکرێت کە واتای چ دەگەیەنێت. بەڵام ناوی سوورەتەکە وەك خۆی دەمێنێتەوە، چونکە ئەوانیش وەك ناوی مرۆڤ وان.

بۆ وێنە ئەگەر ناوی تۆ (ئاریا) بێت، بە ئینگلیزیش هەر (ئاریا)ی پێ دەوترێت. ئەگەر لە زمانی ئینگلیزیدا وشەیەکیش هەبێت هەمان مانای (ئاریا) ببەخشێت، بەڵام هێشتا کەس نایەت لەبری ناوەکەت ئەو وشەیە بەکاربهێنێت.

لەبەرئەوەی ناوی تایبەت وەرناگێڕدرێت. بۆیە لە کتێبەکانی تەفسیردا نابینیت لە بری (عنکبوت) بنووسرێت (جاڵجاڵۆکە)، هەروەك چۆن لەبری (النحل) نانووسرێت (هەنگ). بە هەمان شێوە لە جیاتی سوورەتی (النجم) ئەستێرە و لە جیاتی (القمر) مانگ نانووسرێت... لە لایەکی دیکەشەوە، ئەم سوورەتانە تەنیا باسی جاڵجاڵۆکە، هەنگ یاخود مانگ ناکەن.

بەهۆی ئەوەی لە ناوەڕۆکیاندا بەشێکی گرنگ دەرهەق بە ئەوان هەیە، بۆیە ئەو ناوە تایبەتانەیان وەرگرتووە.

درێژترین سوورەتی قورئان (البقرة)، تەنیا دەربارەی مانگا نادوێت.

سوورەتی (البقرة) کە دەربارەی دەوترێت: "ئەگەر (الفاتحة) سەری قورئان بێت، ئەوا (البقرة) جەستەکەیەتی"، ئەگەر بێت و ناوی بنێین (مانگا)، ئەوکات نیشانی دەدەین تەنیا باسی مانگا دەکات.

ئەمە لە کاتێکدا، بەهۆی (ڕووداوی مانگاکە)ەوە، ئەم ناوەی لێنراوە.

سوورەتی (البقرة) ٢٨٦ ئایەتە و لە ئایەتی ٦٧-٧١ دا باسی (ڕووداوی مانگاکە)مان بۆ دەگێڕێتەوە.

ئەدی باشە، مادەم سوورەتێکی گەورە بەناویەوە ناونراوە، ئایا ڕووداوی مانگاکە هێندە گرنگە؟

بێگومان! ئەم ڕووداوە -وەك هەندێ کەس لێی دەڕوانن- ڕووداوێك نییە تەنیا باسی سەربڕینی مانگایەك بگێڕێتەوە...

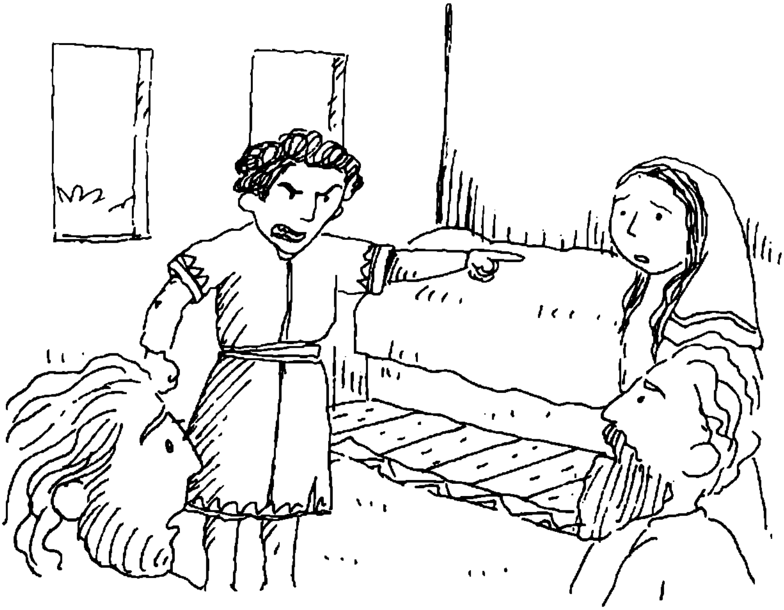

سەربڕینی مانگاکە

شەوێك لە سەردەمی پێغەمبەر مووسادا، پیاوێکی دەوڵەمەند و ناوداری نەوەکانی ئیسرائیل لەلایەن خزمێکی خۆیەوە کوژرا، بەڵام کەس نەیزانی بکوژ کێیە.

بۆ بەیانی کۆمەڵێك کەس لەسەر تەرمی کابرا کۆبوونەوە. بکوژی ناپاکیش هاواری دەکردو دەیوت: "ئێوە کوشتوتانە، بکوژ ئێوەن!"

ئەوانیش هەواڵی ئەمەیان دا بە حەزرەتی مووسا. پێیان وت: "بە خواکەت بڵێ با پێمان ڕابگەیەنێت بکوژی ڕاستەقینە کێیە، ئەگەر نا دەکەوینە تەنگەژەوە".

حەزرەتی مووسا پێی وتن:

"خودا فەرمانتان پێ دەکات مانگایەك سەرببڕن".

نەوەکانی ئیسرائیل بەم وەڵامە سەرسام بوون. پرسییان:

"ئایا تۆ گاڵتەمان پێ دەکەیت؟"

بەڵام مووسا بەدوور بوو لە گاڵتەجاڕی، وتی:

"پەنا دەگرم بە خوا بچمە ڕیزی نەفامانەوە".

لـه ڕاسـتیدا ئـەوەی نـەوەکانی ئیسـرائیلی سـەرسـام کردبـوو، فەرمانی سەربڕینی مانگا نەبوو بۆ دۆزینـەوەی بکوژەکـە، بـەڵکو (سەربڕینی مانگا) بۆ ئەوان کارێکی ئەستەم بوو...

ئـەوان چـوونی مووسـایان بـۆ کێـوی (طـور) بـە هـەل زانـی و دووبارە وەك پێشتر دەستیان کردەوە بە مانگا پەرستی.

نەوەکانی ئیسرائیل لە میسردا دەژیان و وەك هەموو کەسێکی دیکە کشتوکاڵیان دەکرد. مانگـاو گامێشـییان بـۆ جێبـەجێکردنی کاروبــــاری ڕۆژانـــــەیان بـــــەکاردەهێنا وەك زەوی کـــێڵان و کۆکردنەوەی بەروبوم و... هتد..

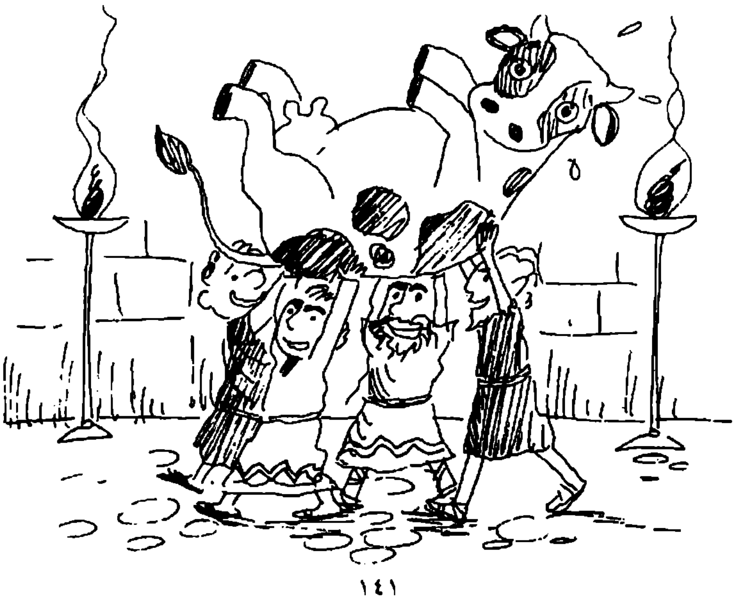

لـه نێویانـدا کەسـانێك هـەبوون وابەسـتەیەکی جیاوازیـان بـە مانگـاوە لا دروسـت بووبـوو. ئـەم ڕێزگـرتن و وابەسـتەییە بـە تێپەڕینی کات وای لێهات، کار گەیشتە ئەوەی مانگا و گامێش بە پیرۆز دابنرێت.

پاشان کردنیان بە خوای خۆیان و دەیانپەرستن. وای لێهاتبوو ئیدی کەس نەیدەتوانی دەست بۆ ئەم خوا درۆینانە ببات.

لەکاتێکدا پێغەمبەر مووسا نێردرا بۆیان، نـەوەکانی ئیسـرائیل لە وڵاتی فەڵەستین دەژیان –پێشتر لـە میسـر لەدەسـت زۆرداری فیرعەون هەڵاتبوون– و بیری ڕۆژانی کۆنیان دەکرد.

لەگـەڵ ئـەوەی گـەلێك نیعمـەتیان پـێ بەخشـرابوو بـەڵام بەتاسەوە بیری پیـاز و چـەند بـەروبوومێکی کشـتوکاڵی دیکـەیان دەکـرد. تـا دەهـات حـەزێکی زیـاتر لـە ناخیانـدا بەرامبـەر بەرهەمـەکانی کێڵگـە و مانگـا دروسـت دەبـوو. لـە یـەکێك لـەو ڕۆژانەدا پێغەمبەر مووسا چووە کێوی (طور).

پیاوێـك بـە نـاوی (سـامیری)یـەوە ئەمـەی بـە هـەل زانـی و پەیکەرێکی گوێرەکەی لە ئاڵتون دروست کرد.

له هه‌مان كاتدا په‌یكه‌ره‌كه له‌سه‌ر شێوه‌ی مانگایه‌كی دانیشتوو دروستكرابوو.

ئه‌وه نه‌فامه‌كانی ئیسرائیل ده‌ستبه‌جێ له چوارده‌وری په‌یكه‌ره‌كه كۆبوونه‌وه و پاش ماوه‌یه‌ك ده‌ستیشیان كرد به په‌رستنی.

حه‌زره‌تی مووسا له گه‌ڕانه‌وه‌یدا ڕووبه‌ڕووی ئه‌م دیمه‌نه نه‌خوازراوه بووه‌وه. داخۆ چه‌ندین ساڵه به هه‌وانته باسی تاقانه‌یی خودایان بۆ ده‌كات!

به‌م جۆره، به بیانووی دۆزینه‌وه‌ی بكوژی ڕووداوێك له ڕێگای پێغه‌مبه‌ر مووساوه خودای تاقانه فه‌رمانی سه‌ربڕینی مانگایه‌كی پێ كردن.

سه‌رسوڕمان و نیگه‌رانییان له‌مه‌وه سه‌رچاوه‌ی گرتبوو.

بێگومان ده‌ستبه‌جێ نه‌هاتن مانگایه‌ك سه‌ربڕن. ده‌ستیان تێ نه‌چوو، چونكه مانگا شتێكی په‌رستراو بوو لای ئه‌وان.

كاتێكیش پرسیاری چۆنیه‌تی مانگاكه‌یان كرد، له‌ڕاستیدا ئامانجیان دواخستنی بابه‌ته‌كه بوو.

مانای ئایه‌تی ٦٨-٧١ی سووره‌تی به‌قه‌ره به كوردی له ته‌فسیره‌وه:

(قەومەکـەی مووسـا وتیـان: ئـەی مووسـا لـە خـودای خـۆت بپـاڕێرەوە تـا بۆمـان ڕوون بکاتـەوە ئـەو گایـە چـۆنە؟ مووسـا پێـی وتــن: خــودا ئەفــەرموێ: ئــەو گایــە پیرێکــی وەهــا نییــە لــە کارکــەوتبێ‌وجوانێکی وەهــایش نییــە کــاری نــەکردبێ، وا لــەو بەینەدا، ناونجییە. ئیتر ئەوەی ئەمرتان پێ کراوە جێبەجێی بکەن. وتیان: ئەی مووسا لە خودای خۆت بپاڕێرەوە بۆمان ڕوون بکاتەوە ڕەنگەکـەی چـۆنە؟ مووسـا وتــی: خـودا ئەفـەرموێت ڕەنگەکـەی زەردێکـی جـوانی وایـە تەماشـاکەران دڵخـۆش ئـەکات. وتیـان: ئـەی مووسا بپاڕێرەوە لە خودای خۆت کە بۆمان بەیان بکا چییەو چۆن گایێکە؟ بەڕاستی لێمان تێکچووە. ئەگەر خودا مەیلی لێ بێ بۆمان ڕوون ئەبێتـەوەو ئەمرەکـەی بەجێئـەهێنین. مووسـا وتـی: خــودا ئەفەرموێ: گایێکە تۆڕەو ڕام نەبووە تا ئەرز هەڵبگێڕێتەوەو جووت بکا، ئاوی کشتوکاڵیش نادا. بێعەیبەو یەکڕەنگەو ڕەنگی وەهای پێـوە نییـە لـە ڕەنگـی پێسـتەکەی جیـا بـێ. وتیـان ئـا ئیسـتە ڕاسـتەکەت هێنـاو بەتـەواوی ڕوونـت کـردەوە. ئـەوە بـوو گـایێکی وەهایان سەربڕی‌و نزیك بوو سەری‌نەبڕن.)

بەڵێ، دواجار ئـەم کارەیـان کـرد: واتـە مانگایـەکیان سـەربڕی بەڵام بێگومان دوودڵ و نابەدڵ بوون.

پاشان خودا فەرمانی پێکردن پارچـەیەکی مانگـا سـەربڕاوەکە بدەن لە جەستەی کوژراوەکە. کاتێك ئەمـەیان کـرد بـە فـەرمانی

خودا موعجیزەیەك ڕوویدا و کوژراوەکە زیندووبووەوە، ئەوکات بە زاری خۆی بکوژەکەی دەرخست...

بێگومـان ڕووداوی مانگاکـە کـە درێـژترین سـوورەتی قورئـانی پیرۆز بەناویەوە ناونراوە، ڕووداوێکی ئاسایی نییە.

وانەیەکە دەدرێت بە گەلێك کە سەرەڕای بوونی پێغەمبـەرێکی وەك حەزرەتی مووسا لەنێویانیاندا، لە ڕێگـا دەردەچـن، بـڕوا بـە خودا ناکەن و کڕنووش بۆ مانگا دەبەن..

بـەڵێ، خـوای گـەورە فـەرمانی پێکـردن کـە ئـەو مانگایـەی دەیانپەرست بەدەستی خۆیان سەری ببڕن، بۆ ئەوەی دەست لـە پەرستنی هەڵبگرن.

لـە سـەردەمی ئێستاشـدا لـە وڵاتـی هیندسـتان ملیۆنـان مـرۆڤ هێشتا مانگا دەپەرستن.

ئەگـەر هیندییـەکان ئـەو مانگایانـەیان سـەربڕن، ئـەوا پـاش ماوەیـەك ئیـدی ڕاسـتیی بابەتەکـەیان بـۆ دەردەکـەوێت و لـە پەرستنی دەکـەون. ئەمـە وێـڕای ئـەوەی گەدەشـیانی پـێ تێـر دەکەن.

هەموو کەسێك مانگایەکی هەیە!

پەرستنی مانگا، تەنانەت بە خەیاڵیشماندا نایەت. وەلێ مانگا بۆ خۆی سیمبولێکە. لەو ڕوانگەیەوە هەرشتێکی دیکە بکەوێتە نێوان خودا و بەندەکانیەوە دەچێتە قاڵبی مانگا پیرۆزەکەوە..

بۆیە هەریەکێك لە ئێمە مانگایەك یاخود زیاتری هەیە و پێویستیشە لەسەری خۆی لێ داماڵێت و سەری ببڕێت. بەپێچەوانەوە هەتاکو سەری نەبڕین، بە جێگیری لەنێوان ئێمە و خودای تاقانەدا دەمێنێتەوە.

کاتی نوێژەکان دوا دەخەین، بەهۆی دەنگی تەلەفزیۆنەوە گوێمان لە دەنگی بانگ نابێت..

زۆربەی کاتمان بە دانیشتن بە دیار تەلەفزیۆنەوە خەرج دەکەین، ئەویش هەروەك خۆی بەردەوام چۆکی داداوە.

بەجۆرێك دەرفەتی خوێندنەوەی قورئان و کتێبی بەسوودی دیکەمان نامێنێتەوە.

دیارە تەنیا لە شتی جوان و بەسوود دوورمان ناخاتەوە، بەڵکو کۆمەڵێك دیمەنی نەشیاو و دەنگ و ڕەنگی جیاوازمان نیشان دەدا کە هەرگیز پێویستمان نییە و سوودی لێ نابینین.

بەڵێ، بەم جۆرە تەلەفزیۆن هاوشێوەی پەیکەرە نەجولاوەکەی سامیری هەمیشە بە ڕاسەرمانەوە وەستاوە.

هیچ نەبێت، پێویستە دەنگی ئەو (ببڕین).

ئەگەر دیمەنی نەشیاوی نمایش کرد، دەبێت ڕەنگی ببڕین...

نابێت وەك نەوەکانی ئیسرائیل بیانوو بۆ سەرنەبڕینی بهێنینەوە...

من نموونەی تەلەفزیۆنم بۆ باس کردیت، ئیدی تۆ بیر لە (مانگا) جیاوازو جۆراوجۆرەکانی چواردەورت بکەرەوە!

ئێستا دیتت، مانگاکەی سوورەتی (البقرة) چۆن لە ژیانی ئەمڕۆی ئێمەشدا جێگای خۆی کردۆتەوە؟

دانایی ناونانی درێژترین سوورەتی قورئان بەناوی (البقرة)ەوە چەندە قووڵ و ماناداره...

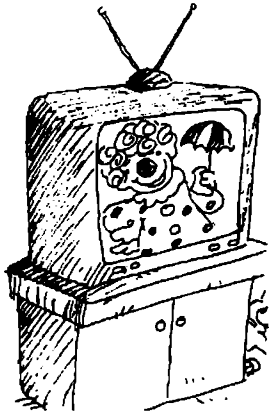

فەرهەنگی زاراوە قورئانییەکان

* قورئان: دوایین کتێبی ئاسمانییە خودا بۆ نەوەی ئادەمی ناردووە. خودا قورئانی لە ڕێگای کۆتا پێغەمبەر محەمەدەوەﷺ بۆ نازڵ کردین. وەك چۆن ئیدی پێغەمبەرێکی دیکە ڕەوانە ناکرێت، هەرواش کتێبی ئاسمانی دیکە نازڵ نابێت..

قورئان تاکە پەرتووکێکی پیرۆزە کە لەو ڕۆژەوەی ڕەوانەکراوە تاکو ئەمڕۆ یەك پیتیشی گۆڕانکاری بەسەردا نەهاتووە.

هەرچی کتێبە ئاسمانییەکانی پێش خۆی هەیە (واتە: ئینجیل و تەورات) بێبەشن لەم تایبەتمەندیە. ناوەڕۆکی ئەوان گۆڕرا و قسەی مرۆڤی تێکەڵ کرا.

قورئان هاوکات ناوی دیکەیشی هەیە. بۆ وێنە خودا لە قورئاندا چەندین جار بە (کیتاب) ناوی بردووە.

فورقان یەکێکی ترە لە ناوەکانی. ئەم ناوەی لە مانای جیاکردنەوەی باش و خراپ، ڕاستی و بەتاڵ، حەرام و حەلاڵ، ڕاستی و چەوتی هەڵێنجراوە.

ناوێکی دیکەش بریتییە لە (نور).

(شیفاء)یش ناوێکی دیکەیەتی، چونکە قورئان شیفای دڵانە.

کەسانی بەساڵاچوو و نەخۆش لەکاتێکدا بە نزمترین دەنگ بێزار دەبن، بەڵام بە گوێگرتن لە خوێندنەوەی قورئانی پیرۆز، ئارامی بە دڵەکانیاندا دێت و شادییان بۆ دەگەڕێتەوە. ئەمەش بەهۆی تایبەتمەندی شیفا بەخشینی قورئانەوەیە. هەرکەسێك بیخوێنێتەوەو گوێی لێ بگرێت شیفای بۆ دێت و ئەوەی ڕووی تێبکات بە نووری ئەو ڕووناك دەبێتەوە...

(حکیم) ناوێکی دیاری دیکەی قورئانە. هەندێ جار بە قورئان دەوترێت (حکیم). ئەم ناوە واتە پڕ لە دانایی و سەرچاوەی حیکمەت.

قورئانی پیرۆز ئەمانە و چەند ناوێکی دیکەی هەیە.

* مەصحەف: واتە کۆمەڵە پەڕەیەك کە لە دووتوێی بەرگێکدا کۆبکرێنەوە.

هاوکات ناوێکی دیکەی قورئانە.

* وەحی (سرووش): بریتییە لە ناردنی حیکمەت و زانیاری لە لایەن پەروەردگارەوە بۆ بەندە هەڵبژێراوەکان واتە پێغەمبەران،

جا چ لەڕێی فریشە (جبریل)ەوە[1] بێت یاخود ڕاستەوخۆ. بۆ نموونە قورئانی پیرۆز لە ڕێگای حەزرەتی (جبریل)ەوە نازڵ بووە.

١- چوار فریشتەی مەزن هەن. میکایل، ئیسرافیل، ئیزرائیل و جبریل. هەریەك لەم چوار فریشتە مەزنە ئەركی جیاوازیان لە ئەستۆدایە جبریل فریشتەی سرووشە (وەحی). ئەركی ئەو بریتییە لە بردنی سرووش لە خوداوە بۆ پەیامبەران.

ئەوەی یەكەم ئایەتی قورئان كە دەفەرموێت: " قورئان بخوێنە لەگەڵ هێنانی ناوی ئەو خوایەی خۆتا كە دروستكردنی هەر دروستكراوێ كاری ئەوە. * ئەو خوایەی ئادەمزادی لە پارچەیێ خوێن دروست كردووە. " العلق: ١-٢ ، لە ئەشكەوتی (حیرا)ی چیای (نور) بۆ پێغەمبەرمان ﷺ هێنا، جبریل بوو.

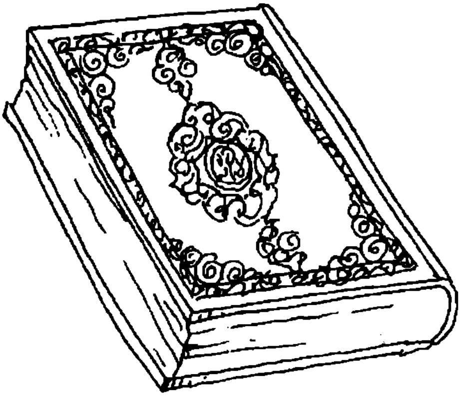

* سوورەت: قورئانی پیرۆز لە ١١٤ بەشی جیاواز پێکهاتووە. بەم بەشانە دەوترێت سوورەت. بێجگە لە دانەیەکیان، تەواوی سوورەتەکان بە (بسم الله الرحمن الرحیم) دەست پێ دەکەن.

هەر سوورەتێك و ناوی تایبەتی خۆی هەیە. ناوەکەشی پەیوەندی بە بابەتێکەوە هەیە کە لە ناوەڕۆکەکەیدا باس کراوە.

بۆ وێنە ناوی سوورەتێك (العنکبوت)ە. (العنکبوت) واتە جاڵجاڵۆکە.

لە سوورەتەکەدا ئایەتێك دەربارەی جاڵجاڵۆکە هەیە.

سوورەتی یوسف ناوەکەی لە چیرۆکی حەزرەتی یوسف پێغەمبەرەوە هاتووە.

ناوی سوورەتێکی دیکەش (تین)ە، واتە هەنجیر...

دیارترین سورەت (الفاتحة)یە. ئەمە یەکەم سوورەتی قورئانە، زۆرترین جاریش دەخوێنرێتەوە، چونکە بەبێ خوێندنی (الفاتحة) نوێژ دروست نییە.

درێژترین سوورەت سوورەتی (البقرة)یە، کورتترین سوورەتیش (الکوثر)ە. لەگەڵ ئەوەی تەنیا قورئان لەبەرکەرەکان دەتوانن سوورەتی (البقرة) لەبەربکەن، بەڵام سوورەتی (الکوثر) منداڵانیش دەتوانن لەبەری بکەن.. سوپاس بۆ خودا کە سوورەتی کورتیش هەیە.

* ئایەت: سوورەت لە چەند ئایەتێك پێك دێت. ئایەت ڕستەکانی قورئانە.

هەندێ ئایەت درێژن، کۆمەڵێکیشیان کورت. قورئان لە ماوەی ٢٣ ساڵدا ئایەت ئایەت دابەزی. ١٣ ساڵی یەکەمی سرووش لە مەککە و ١٠ ساڵەکەی دیکەشی لە مەدینە بوو. ئەو ئایەتانەی لە مەککە هاتونەتەخوارەوە پێیان دەوترێ (ئایەتی مەککی)، هەرچی ئەوانەی لە مەدینە هاتونەتەخوارەوە ناویان (ئایەتی مەدەنی)ە.

* **ئایـــەتی مودایەنـــە:** ئایـــەتی ژمـــارە ٢٨٢ی ســـوورەتی (البقره)یە. چەند ڕێسایەکی گرنگی سەبارەت بە وەرگرتنی قـەرز لەخۆگرتووە. هۆکـاری ئاماژەکردنمـان بـە ئایـەتی مودایەنـە لـەم فەرهەنگەدا، ئەوەیە کە درێژترین ئایەتی قورئانی پیرۆزە.

خۆشنووسانی نووسەرەوەی قورئان ئـەم ئایەتـە وەك سـەنگی مەحـەك دادەنـێن. هـەر خۆشنووسـێك بـە جۆرێـك ئـەم ئایەتـە دەنووسێتەوە کە یـەك لاپـەڕەی تـەواو پـڕ بکاتـەوە. بـەم جۆرە ژمـارەی لاپـەڕەکانی قورئـان بـە گـوێرەی خەتـە جیاوازەکـان گۆڕانکاری بەسەردا نایەت.

جوزء: قورئانی پیرۆز دابەشـکراوە بەسـەر چـەند بەشـێکی ٢٠ لاپەڕەییدا بە هەریەکەیان دەوترێت (جوزء). تـەواوی قورئـان لـە ٣٠ جوزء پێکهاتووە.

حافظ (لەبەرکەری قورئان): بەو موسوڵمانانە دەوترێت کە لـە سەرەتاوە تا کۆتـایی قورئانیـان لەبـەرە. پیشـەی (حـافظ)ی لـە ســەردەمی پێغەمبەرمانــەوە ﷺ هەیــە. هــاوەڵان هــەر ئایــەتێك دەهاتـە خـوارەوە دەسـتبەجێ لـە بـەریان دەکـرد. بـەم جـۆرە (حافظ)ەکان پێ دەگەیشتن.

لەو ڕۆژگارەوە تاکو ئەمڕۆ ئـەم کـارە پـیرۆزە درێـژەی هەیـە. کاتێـك لەبەرکـەرانی قورئـان لـە مزگـەوت و کـۆڕ و کۆبوونـەوەی موسـولّمانانـدا بەدەنگـەوە قورئـان دەخـوێنن... هـەمووان بـە وریاییەوە گوێی لێ دەگرن، چونکە گوێگرتنیش لـە قورئـان وەك خوێندنەوەی قورئان عیبادەتە.

* خەتم کردن: خوێندنەوەی قورئان لە سەرەتاوە تا کۆتایی پێی دەوترێت خەتم کردن. ئەمە دیارییەکی سوونەتی پێغەمبەرەکەمانە ﷺ بۆ ئێمە.

چونکه ئەو هەموو ساڵێك بە تایبەتی لە مانگی ڕەمەزاندا، تەواوی ئەو ئایەتانەی دەخوێندەوە کە نازڵ بووبوون. پێغەمبەر ﷺ ، پێکەوە لەگەڵ فریشتەی سرووش (جبریل)دا خەتمی دەکرد.

دوای هاتنە خوارەوەی تەواوی قورئان، دووجار خەتمیان کرد. بەرامبەر و بۆ یەکتری قورئانیان دەخوێندەوە. بەم شێوەیە دڵنیا بوون لە تەواوبوونی قورئان بەبێ کەموکوڕی. پاش ماوەیەکی کەم حەزرەتی محەمەد ﷺ کۆچی دوایی کرد و دوو ئەمانەتی بۆ بەجێهێشتین؛ ئەوانیش قورئان و سوننەتن.

ئەمڕۆش موسوڵمانان بەردەوامن لە خەتم کردن. بەتایبەتی لە مانگی ڕەمەزاندا، ملیۆنان موسوڵمان ملیۆنان خەتم دەکەن. کەواتە هیچ ساتێك نامێنێتەوە قورئانی تێدا نەخوێنرابێتەوە...

* **پیتەکانی المقاطعة:** ژمارەیەك سوورەت لەجیاتی ئایەتی درێژ، بە چەند پیتێك دەست پێ دەکەن. بۆ وێنە سوورەتی (یس).

بۆ نموونە سوورەتی (البقرة) بە (الم) دەست پێ دەکات. ئەم پیتانە پێیان دەڵێن پیتی موقاتەعە.

ئـەم سـوورەتانە لـە قورئانـدا زۆرن. سـوورەتی (طـە) بـە پیتـەکانی (ط، ە) دەسـت پـێ دەکـات. سـوورەتی ئیـبراهیم بـە (الـر)، سـوورەتی (الشـعراء) بـە پیتـەکانی (طسـم) چـەند سوورەتێکی دیکەی وەك فصلت، شورا، دخان، جاثیـة، الأحقـاف بە (حم) دەست پێ دەکەن.

هەرچـەندە چـەند زانایـەك دەربـارەی مانـای ئـەم پیتانـە بۆچـوونگەلێکیان خسـتبێتەڕوو، بـەڵام هێشـتا نازانرێـت مانـای تەواوەتییان چیە.

لەوانەیشە پێویست بێت نهێنی ئـەم پیتانـە لـە نێـوان خـودا و پێغەمبەرەکەیدا بمێنێتەوە.

خودا باشترین زانایە...

* **وەرگێڕراوی قورئان:** بـەدەر لـە زمـانی بنـەڕەتی خـۆی کـە عەرەبییـە، قورئـان بـە هـەر زمـانێکی دیکـە بنووسـرێتەوە ئـەوە وەرگێڕاوەکەیـەتی[1]. بێگومـان وەرگێـڕاو و خـودی شـێوازە ئەسڵییەکەی قورئان نابنە یەك. بۆ نموونـە وەرگێـڕراو لـە نوێـژدا ناخوێنرێتەوە...

١- زۆرکەس بە تەفسیر ناوی دەبەن، بەڵام وەرگێڕاوە نەك تەفسیر.

سەرەڕای ئەمە وەرگێڕاوی قورئان گرنگی تایبەتی هەیە.

* تەفسیر: بەو کتێبانە دەوترێت کە ڕاڤە و لێکدانەوەی مانای ئایەتەکانی قورئانیان لەخۆگرتووە. بە درێژایی مێژووی ئیسلام، هەزاران بەرگ تەفسیر لەلایەن زانایانی موفەسیرەوە نووسراون.

* موفەسیر (تەفسیرکار): ئەو کەڵەزانایانەن کە تەفسیری قورئانیان نووسیوە.

* تەجوید: پێویستە خوێنەر، بەگوێرەی یاساکانی خوێندنەوە قورئان بخوێنێتەوە. بۆ ئەمە چەند یاسایەك هەیە. بەم یاسایانە دەوترێت تەجوید.

* حرکة (سەروبۆر): کاتێك ئیسلام بە خێرایی لە جیهاندا بڵاوبووەوە، چەندین کەس کە عەرەبیشیان نەدەزانی موسوڵمان بوون. ئەوان کاتێك قورئانیان دەخوێندەوە، ڕووبەڕووی چەند سەختیەك دەبوونەوە، چونکە لەو سەردەمەدا قورئان ئەو سەروبۆرانەی تێدا نەنوسرابوو کە شێوازی خوێندنەوەی وشەکان دەخەنەڕوو. لە پێناو هەڵەنەکردن لە خوێندنەوەدا سەروبۆر بۆ قورئان نووسرا. ئەمەش ئاسانکارییەکی گەورە بوو بەتایبەتی بۆ ئەوانەی زمانی دایکیان عەرەبی نەبوو.

* ئایـەتی سـوجدە: ١٤ ئایـەت هـەن لـە قورئانـدا کاتێـك دەیانخوێنینەوە یـاخود گوێبیسـتیان دەبـین، پێویسـتە سـوجدە ببەین بۆ بەدیهێنەرمان.

مامۆستاو ڕابەرمان پێغەمبەر ﷺ بە هـەمان شـێوە سـوجدەی بردووە. ئەو ئایەتانەش ئەمانەن:

- ئایەتی ٢٠٦ سوورەتی الأعراف – ئایەتی ١٥ سوورەتی رعد
- ئایەتی ٥٠ سوورەتی النحل – ئایەتی ١٠٧ سوورەتی الأسراء
- ئایەتی ٥٨ سوورەتی مریم – ئایەتی ١٨ سوورەتی الحج

- ئایەتی ٦٠ سوورەتی الفرقان – ئایەتی ٢٥ سوورەتی النمل
- ئایەتی ١٥ سوورەتی السجدة – ئایەتی ٢٤ سوورەتی ص
- ئایەتی ٣٧ سوورەتی فصلت – ئایەتی ٦٢ سوورەتی النجم
- ئایەتی ٢١ سوورەتی الانشقاق – ئایەتی ١٩ سوورەتی العلق

* **کێوی نوور:** کێوێکە لە شاری مەککە نزیکەی ١ کیلۆمەتر لە ماڵەکەی پێغەمبەرەوە ﷺ دوورە. ئەو ئەشکەوتەی یەکەم ئایەتی قورئانی تێدا نازڵ بوو، ئەشکەوتی (حیرا)یە و دەکەوێتە بانی کێوەکەوە.

لەگەڵ ئەوەی بە تەواوی نازانرێت بۆچی ناوی نووری لێ نراوە، وەلێ شاخێکی وەها کە قورئانی ڕووناککەرەوەی جیهانی تێدا هاتبێتە خوارەوە، خۆ ناکرێت ناوێکی دیکەی لێ بنرێت...

* **شەوی قەدر:** ئەو شەوە پیرۆزەیە کە قورئانی تێدا بۆ پێغەمبەر ﷺ نازڵ بوو. شەوێکی مانگی ڕەمەزانە و نزاکانی تێدا گیرا دەبێت. لەم شەوەدا بۆ خوێندنەوەی هەر پیتێکی قورئان هەزاران چاکە بۆ خوێنەر دەنووسرێت، هەر کەسێك داوای لێخۆشبوون بکات تاوانەکانی دەسڕێتەوە. وەلێ بەرواری تەواوەتی ئەم شەوە نەزانراوە.

زانایــان لەبــەر ڕۆشــنایی فــەرموودەکانی پێغەمبــەردا ﷺ، گەشـتوونەتە ئـەو بڕوایـەی شـەوی قـەدر یـەکێك بێـت لـە شـەوە تاکەکانی ١٠ شەوی کۆتایی ڕەمەزان.

لەنێو ئەوانیشدا بەتایبەتی جەختیان لە شەوی ٢٧ کردۆتەوە.

سوپاس و ستایش بۆ پەروەردگاری هەموو جیهان.

خودایە تۆ پاك و بێ خەوشی و ئێمە هیچ نازانین ئەوە نەبێ کە تۆ فێرت کردووین، هەر تۆ خۆت تەوبەوەرگر و میهرەبانی، خودایە تۆ پاك و بێگەردی و ئێمە هیچ تێگەیشتنێکمان نییە ئەوە نەبێ کە تۆ تێتگەیاندووین، هەر خۆت بەخشندە و خاوەن شان و شکۆی.

٢٣ ڕەمەزانی ١٤٣٤ بەرامبەر ٣١ تەموزی ٢٠١٣

ئەنقەرە.